



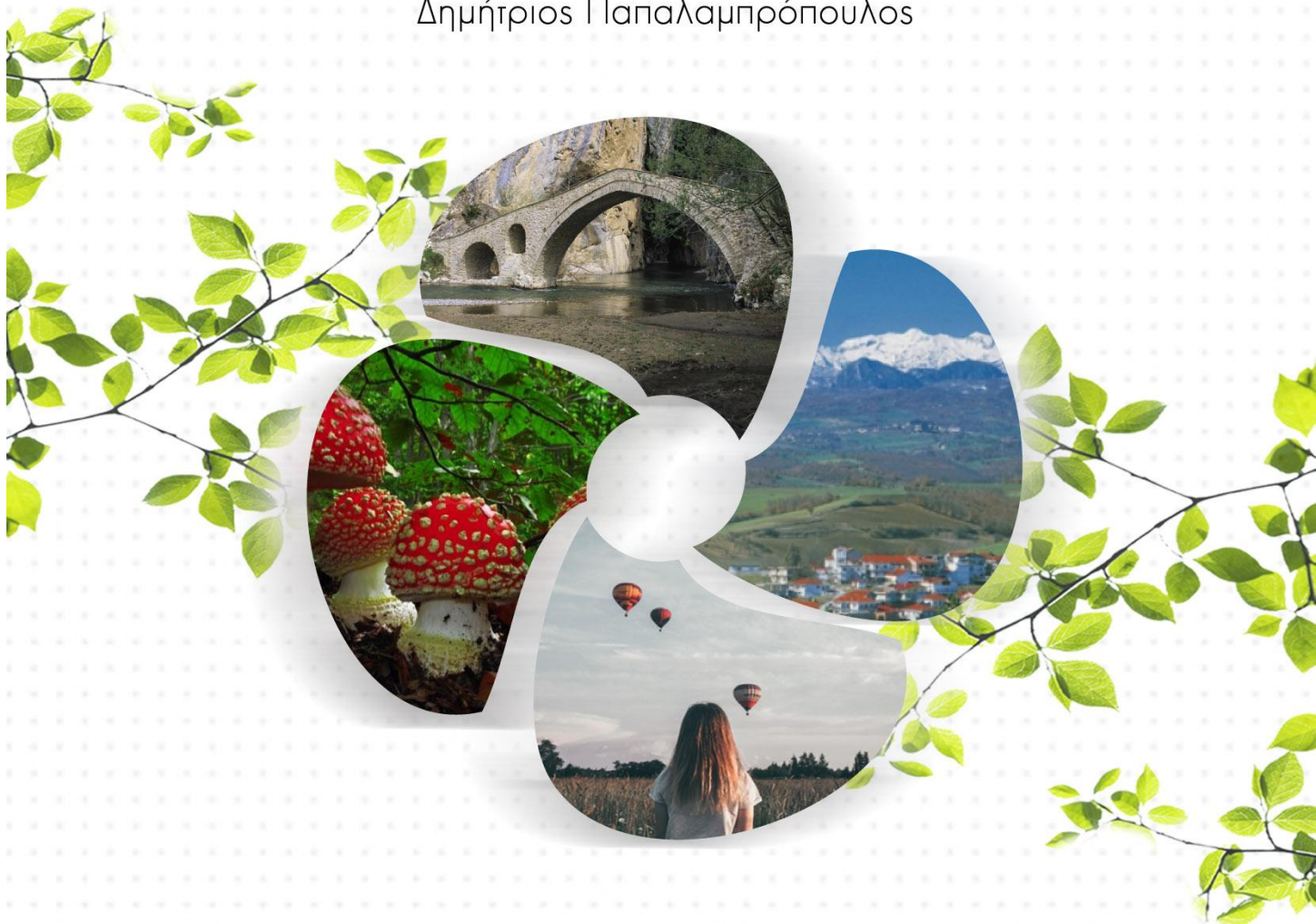
ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

Τμήμα Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών

ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ ΤΟΠΙΚΟΥ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ

Δημήτριος Παπαλαμπρόπουλος



- Διπλωματική Εργασία -

**Διαμόρφωση αναπτυξιακού οράματος
και στρατηγικής ολοκληρωμένης
περιφερειακής ανάπτυξης
για τον Ν. Γρεβενών**

Αθήνα 2018

Στον αδερφό μου Στέλιο που επιμένει εκεί... στα Γρεβενά.

Περιεχόμενα

Πρόλογος.....	5
Εισαγωγή.....	7
Κεφάλαιο 1 ^ο	9
Το περιβάλλον των Γρεβενών (εθνικό και διεθνές).....	9
1.1 Η βασική προβληματική της εργασίας.....	9
1.2 Οικονομία: Το διεθνές πλαίσιο.....	9
1.2 Οικονομία: Το ελλαδικό πλαίσιο.....	10
1.3 Πολιτική: Το διεθνές πλαίσιο.....	11
1.4 Πολιτική: Το ελλαδικό πλαίσιο.....	13
1.5 Το πολιτισμικό πλαίσιο.....	14
Κεφάλαιο 2 ^ο	17
Η έρευνα.....	17
2.1 Αριθμητικές παράμετροι της περιοχής των Γρεβενών.....	17
2.2 Η πρόσβαση στο Νομό.....	20
2.3 Το όραμα και η μεθοδολογία της έρευνας.....	22
2.3.1 Η διαμόρφωση του οράματος.....	22
2.3.2 Το πλαίσιο της έρευνας.....	22
2.4 Οι απαντήσεις στο ερωτηματολόγιο.....	24
2.4.1 Ποια είναι τα κυριότερα προβλήματα των Γρεβενών;.....	24
2.4.2 Με τι τρόπους μπορούν να αντιμετωπιστούν;.....	28
2.4.3 Τι δυνατότητες έχει ο τόπος;.....	29
2.4.4 Τα Γρεβενά σε 10 χρόνια χωρίς παρέμβαση.....	36
2.4.5 Τα Γρεβενά σε 10 χρόνια με παρέμβαση.....	37
2.4.6 Επί μέρους τομείς.....	38
2.4.7 Ο Δήμος τι ρόλο μπορεί να παίξει;.....	43
2.4.8 Η Περιφέρεια-Περιφερειακή Ενότητα Γρεβενών τι ρόλο μπορεί να παίξει;.....	44
2.4.9 Προτάσεις για την τοπική ανάπτυξη.....	46
2.4.10 Εσείς και ο φορέας που εκπροσωπείτε πως μπορείτε να συμβάλλετε; Έχετε δραστηριοποιηθεί σχετικά στο παρελθόν;.....	50
2.4.11 Προτάσεις Οργάνωσης και Στελέχωσης του Δήμου και άλλων φορέων ανάπτυξης.....	50

2.4.12 Φορείς συνδιαμόρφωσης στρατηγικής. Φορείς μόνιμης διαβούλευσης για το επόμενο πρόγραμμα.....	53
Κεφάλαιο 3 ^ο	56
Ταυτότητα και Όραμα	56
3.1 Παράμετροι της διαμόρφωσης του οράματος.....	56
3.2 Το πρότυπο στον ελληνικό κόσμο	57
3.3 Σχηματίζοντας μια δόκιμη πρόταση ανάπτυξης για τα Γρεβενά	59
Βιβλιογραφία	64

Πίνακες

Διάγραμμα της εξέλιξης του χρέους.....	11
Πληθυσμός.....	17
Ανεργία.....	18
Στοιχεία εισοδήματος.....	18
Διάρθρωση τομέων.....	19

Πρόλογος

Η παρούσα εργασία αποτελεί απόρροια του προσωπικού μου προβληματισμού σχετικά με το παρόν και το μέλλον του τόπου όπου κατάγομαι, μεγάλωσα και διαμόρφωσα αυτοσυνειδησία. Οι εμπειρίες που είχα από την ζωή μου εκεί με έκαναν να αγαπήσω την περιοχή αυτή με πάθος.

Τα Γρεβενά, μια περιοχή μέχρι πρότινος, έντονα αποκομμένη από τις άλλες περιοχές της Ελλάδας, ήδη από τις πρώτες δεκαετίες της μεταπολεμικής περιόδου διοχέτευσαν ένα μεγάλο μέρος του νεανικού ανθού τους στα εργοστάσια, τα μεταλλεία και τα εστιατόρια της αλλοδαπής δείχνοντας με τον πιο ανεξίτηλο τρόπο την αδυναμία του κράτους να δημιουργήσει όραμα που να περικλείει και την θεραπεία της οικονομικής ανάγκης του πληθυσμού του.

Το ίδιο το φαινόμενο εκτυλίχθηκε και στα χρόνια της νεώτερης οικονομικής κρίσης. Τώρα όμως φεύγουν για το εξωτερικό νέα παιδιά με γεμάτες τις τριτοβάθμιες αποσκευές. Έτοιμοι επιστήμονες καλούνται να τρυγηθούν από οικονομίες των οποίων ιθύνοντες μπορεί να στοιχημάτισαν για την κατάρρευση της πατρίδας τους. Τώρα η νεολαία δεν φεύγει με σκεπτικό να γυρίσει σε 4-5 χρόνια όπως στη δεκαετία του '60, αλλά αποχωρεί με έντονη την απογοήτευση στην καρδιά αφού η κατάσταση στην πατρίδα δεν επιτρέπει σε πολλούς ούτε ένα αξιοπρεπές μεροκάματο πόσο μάλλον την πραγματοποίηση των εφηβικών ονείρων.

Όπως και να έχει το θέμα είναι ότι όσοι μείναμε πίσω πρέπει να ανασυνταχτούμε. Η εργασία αυτή εντάσσεται σε αυτό το πλαίσιο. Το πρόβλημα στην Ελλάδα δεν είναι οικονομικό με την έννοια της ανεπάρκειας οικονομικών πόρων. Κάθε άλλο. Η Ελλάδα είναι προικισμένη ίσως όσο καμιά άλλη χώρα στον κόσμο (εάν λάβουμε υπ' όψιν και την έκτασή της), αναφορικά με τις δυνατότητες που έχει στο να δημιουργήσει οικονομική αξία. Από τον πρωτογενή τομέα με τα εξαιρετικά σε ποιότητα αγροτικά και κτηνοτροφικά προϊόντα, μέχρι ένα πλούσιο υπέδαφος που μπορεί να στηρίξει την μεταποίηση ακόμα και της λεγόμενης βαριάς βιομηχανίας μπορεί να καλυφθεί αποτελεσματικά η παραγωγική βάση κάθε κρατικής οικονομικής διάθρωσης.

Εάν δε, αναφερθούμε στον λεγόμενο άυλο πολιτισμό δηλαδή στο τι αυτή η χώρα κόμισε ανά τους αιώνες στον κόσμο τότε η Ελλάδα δεν θα ήταν υπερβολή να ειπωθεί ότι μόνο από την διδασκαλία του τρόπου της προς τρίτους θα μπορούσε να εξασφαλίσει τα προς το ζην με το παραπάνω.

Το μεγάλο όμως ζήτημα είναι ότι το κρίσιμο πρόβλημα που αντιμετωπίζει η χώρα δεν είναι βεβαίως το οικονομικό δηλαδή η μη παραγωγική οικονομία αλλά ούτε και το πολιτικό δηλαδή η αναποτελεσματικότητα του πολιτικού συστήματος. Αυτά είναι συνέπειες ενός βαθύτερου προβλήματος το οποίο και είναι η κρίση ταυτότητας που βιώνει η ελληνική κοινωνία για αρκετές δεκαετίες τώρα. Κρίση που έχει την πηγή της στην αλλαγή πολιτισμικού προτύπου που υπέστη ο ελληνικός λαός από το 1960 κατά βάση και μετά με αποκορύφωση την δεκαετία του 1990.

Για να κατανοηθεί μια κοινωνία και κατ' επέκταση ένας άνθρωπος πρέπει να ανιχνευθεί στο τι πιστεύει. Τι βρίσκεται στο βάθος της καρδιάς του. Αυτό απασχολεί και τον εαυτό του. Οι μέρες, οι ώρες, οι στιγμές δεν είναι τίποτα άλλο παρά δορυφόροι αυτού που η καρδιά ορέγεται. Στην ουσία για να κατανοηθεί ένα συλλογικό υποκείμενο χρειάζεται να εντρυφήσουμε σε αυτό που νοηματοδοτεί την ζωή του. Τι θέλει δηλαδή από τον εαυτό του. Πώς αντιλαμβάνεται την παρουσία του στον κόσμο.

Τώρα εάν όλα τα παραπάνω φαίνονται ίσως παράδοξα για μια εργασία που θα κατατεθεί σε τμήμα Οικονομικής Ανάπτυξης τότε θα πρέπει να σκεφτούμε εάν το οικονομικό γεγονός συνηθίσαμε να το βλέπουμε αποσπασματικά στη ζωή. Είναι γεγονός ότι ζούμε σε μια εποχή όπου η οικονομική αξία έχει απολυτοποιηθεί. Έχει γίνει καθολικό μέτρο της ανθρώπινης ζωής. Κι αυτό σε πείσμα των δεδομένων που προκύπτουν από αυτή την επιλογή. Οι ψυχικές νόσοι ως απόρροια του υπαρξιακού κενού, εξαπλώνονται ραγδαία σε περιοχές του δυτικού κόσμου που φαίνεται να έχει λύσει το οικονομικό πρόβλημα.

Βεβαίως κατά την παράδοσή μας ο άρτος δεν αρκεί για να ζήσει ο άνθρωπος. Το βαθύτερο είναι του, έχει άλλες αναφορές και προσδοκίες. Η οικονομική κρίση είναι μια ευκαιρία οι Έλληνες να σκύψουν πάνω από την βασική παθογένειά τους. Κι αυτή δεν είναι κάτι άλλο από τον εαυτό τους. Εάν η κρίση ταυτότητας αποδειχθεί ως βασικό πεδίο γέννησης της πολιτικής και οικονομικής καχεξίας τότε ίσως υπάρξει μια ελπίδα ανάτασης γι' αυτόν τον τόπο.

Εάν η οικονομική κρίση εκληφθεί μόνο ως μια κατάσταση έλλειψης παραγωγικότητας και ανταγωνιστικότητας και η επίλυσή της αφεθεί σε τεχνοκρατικές ντιρεκτίβες μπορεί η Ελλάδα να βρει μια ρότα με «βιώσιμα» οικονομικά μεγέθη αλλά θα απολέσει μια τεράστια ευκαιρία ανίχνευσης του βαθύτερου εαυτού της. Και η οικουμένη αυτό έχει ανάγκη. Κάτι που να υπερβαίνει τον δεσποτισμό της Ανατολής και τον ατομοκεντρισμό της Δύσεως. Κάτι για το οποίο εδώ κάποτε, έγινε ένα πείραμα να προκύψει μια άλλη πρόταση ζωής.

Το μέλλον της Ελλάδας βρίσκεται στα χέρια των Ελλήνων. Η εργασία αυτή ασχολείται με μια γωνιά της Ελλάδας. Έγινε προσπάθεια να αφουγκραστεί τους ανθρώπους αυτής της γωνιάς αφού οι απόψεις τους θα παραταθούν στο ανάλογο κεφάλαιό της.

Θερμές ευχαριστίες απευθύνω στον κ. Αθανάσιο Παπαδασκαλόπουλο που το οικονομικό δεν το βλέπει αποσπασματικά, στον Βασίλη Αυδίκο από παλιά συν-αναζητητή της γνησιότητας του ελληνικού (μουσικού) τρόπου, στον κ. Ιωάννη Ψυχάρη για την συμβολή του στη διπλωματική και τον κ. Παναγιώτη Νικολόπουλο για την διακονία του, στην υποστήριξη των σπουδών μας στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα του Τμήματος.

Ευχαριστώ πολύ τους συμμετέχοντες στην έρευνα: Παντελεήμων Αλεξιάδη, Αριστοτέλη Βαρσάμη, Γρηγόριο Γιαννόπουλο, Αντώνιο Δασκαλόπουλο, Γεώργιο Δασταμάνη, Γεώργιο Δόγκα, Κωνσταντίνο Ευαγγελόπουλο, Συμεών Ζαγκανίκα, Μιχάλη Μιχαλόπουλο, Δημήτριο Νικολάου, Ιωάννη Παπαδιαμάντη, Ευθύμιο Παπαθεοδώρου, Φώτιο Παρασκευαΐδη, Χρυσόστομο Παυλίδη, Ιωάννη Πέτρου, Άννα Ράσσιου, Ευάγγελο Σημανδράκο, Ρήγα Σκόδρα, Ιωάννη Σιούλη, Μαρία Σουπιάδου, Χρήστο Τριγώνη και Θωμά Τσιάλτα. Επίσης ευχαριστώ πολύ την Μαρία Αλεξανδράκη.

Ευχαριστώ πολύ τον πατέρα μου Χρήστο και την μάνα μου Ειρήνη που σε αυτούς πρωτοείδα τι είναι να νοιάζεσαι γι' αυτόν τον τόπο. Τον αδερφό μου Στέλιο για τις τομές που δημιουργεί στα Γρεβενά και την καλλιτεχνική υποστήριξη στην εργασία. Την Χριστιάνα μου για τον τρόπο της που φανερώνει δυναμική.

Κάθε ανεπάρκεια της εργασίας βαρύνει αποκλειστικά εμένα. Εάν κομίσει κάτι στην κοινή προσπάθεια για την πρόοδο των Γρεβενών και της Ελλάδας αποτελεί συλλογική προσπάθεια.

Εισαγωγή

Τα Γρεβενά είναι μια περιοχή της Ελλάδας που ο πληθυσμός τους αποτελεί μόλις το 0,003 του συνολικού πληθυσμού της χώρας. Αυτό και μόνο συμβάλει καθοριστικά στο γενικό αίσθημα των κατοίκων ότι είναι λίγοι για να επηρεάσουν τα κέντρα των αποφάσεων στο ελληνικό κράτος. Παρόλο που σε αντίθεση με τον πληθυσμό η έκταση του Νομού Γρεβενών είναι το 0,017 της συνολικής έκτασης της χώρας, αυτό δεν αποτελεί ικανό παράγοντα από μόνο του, ώστε να αναπτυχθεί εκείνη η δυναμική που απαιτείται που θα κάνει τον πληθυσμό να καταφέρει να διατηρηθεί σε σταθερά επίπεδα πόσο μάλλον να αυξηθεί.

Η περιοχή των Γρεβενών επηρεάζεται άμεσα, όπως και κάθε άλλη, από την όποια πολιτική και οικονομική κατάσταση επικρατεί στη χώρα. Ως εκ τούτου θα ήταν λάθος να προσπαθήσουμε να μελετήσουμε την περιοχή αυτή χωρίς να λάβουμε υπ' όψιν μας το περιβάλλον εντός του οποίου βρίσκεται. Για να έχουμε δε μια βαθύτερη άποψη των τεκταινομένων δεν αρκεί να επισημανθούν μόνο οι κρατικοί παράμετροι που επηρεάζουν μια τοπική κοινωνία αλλά και οι διεθνείς.

Η Ελλάδα είναι μια χώρα, η οποία λόγω της γεωγραφικής της θέσεως ανά τους αιώνες βρισκόταν συνεχώς στο επίκεντρο των παγκοσμίων μεταβολών, πράγμα που παίζει τεράστιο ρόλο στην εσωτερική της δομή. Άρα για να κατανοηθούν οι αιτίες του μείζονος προβλήματος που αντιμετωπίζουν τα Γρεβενά, το οποίο είναι η μείωση του πληθυσμού τους, θα πρέπει να επισημανθεί και το διεθνές περιβάλλον στο βαθμό που επηρεάζει την παράμετρο αυτή κι όχι μόνο το τι συμβαίνει εντός του κράτους.

Γι' αυτούς τους παραπάνω λόγους κρίναμε σκόπιμο στην εργασία αυτή να γίνουν αναφορές σχετικά με το κρατικό και διεθνές πλαίσιο ειδικά των τελευταίων 70 ετών έτσι ώστε να επισημανθούν παράγοντες που έπαιξαν καθοριστικό ρόλο ώστε η Ελλάδα άρα και τα Γρεβενά να βρίσκονται στην τωρινή κατάσταση.

Από την άλλη, μια κοινωνία είτε σε εθνικό είτε σε τοπικό επίπεδο αυτό που την καθορίζει είναι η άποψή που έχει για τον εαυτό της. Υπάρχουν κι άλλοι παράγοντες επιρροής αλλά αυτό είναι το καθοριστικότερο. Το επίκεντρο της εργασίας αυτής αποτελεί μια προσπάθεια να σκιαγραφηθεί μέσα από την κοινωνία των Γρεβενών ένα όραμα για το μέλλον της έτσι ώστε η διαμόρφωσή του να μην αποτελεί γραμμές μόνο ενός κειμένου αλλά να ωθήσει τους πολίτες προς έμπρακτη δράση.

Ως εκ τούτου η εργασία χωρίζεται σε τρία μέρη. Το πρώτο έχει να κάνει με την ανίχνευση του πολιτικού και οικονομικού πλαισίου στην Ελλάδα αλλά και στο διεθνές πεδίο. Το δεύτερο το οποίο είναι και το μέρος που αναφέρεται άμεσα στο θέμα της εργασίας εκτείνεται δύο ενότητες. Η πρώτη έχει να κάνει με την αποτύπωση της παρούσας κατάστασης των Γρεβενών κυρίως μέσα από αριθμητικά δεδομένα. Στη δεύτερη γίνεται η παρουσίαση των αποτελεσμάτων από την ποιοτική έρευνα που διεξήχθη στα Γρεβενά με τίτλο: «Διαμόρφωση αναπτυξιακού οράματος και στρατηγικής ολοκληρωμένης περιφερειακής ανάπτυξης για τον Νομό Γρεβενών» που είναι και ο τίτλος της εργασίας. Τέλος στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζονται ορισμένες παράμετροι διαμόρφωσης του οράματος όπως το ζήτημα των προτύπων αλλά και μια πρόταση οργάνωσης των δράσεων που απαιτούνται.

Κεφάλαιο 1^ο

Το περιβάλλον των Γρεβενών (εθνικό και διεθνές)

Να κρεμάς τον τρουθιά μέχρι εκεί που φτάνεις
Παροιμία των Γρεβενών

1.1 Η βασική προβληματική της εργασίας

Από το 2010 που ξεκίνησε η οικονομική κρίση στην Ελλάδα μια σειρά από γεγονότα ώθησαν την κοινωνία σε πρωτόγνωρες, για τα δεδομένα των τελευταίων δεκαετιών, καταστάσεις. Η συρρίκνωση της οικονομικής δραστηριότητας είχε ως αποτέλεσμα το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού να χάσει ένα μέρος ή και ολόκληρο το εισόδημά του.

Η ανεργία αυξήθηκε κατακόρυφα φτάνοντας σύμφωνα με τις επίσημες μετρήσεις το 27% κατά το 2013. Πάνω από 500.000 χιλιάδες αναγκάστηκαν να μεταναστεύσουν, οι δημόσιες υπηρεσίες έφτασαν στο σημείο να στερούνται μέχρι και αναλωσίμων καθημερινής χρήσης, χιλιάδες κόσμου σχημάτιζαν ουρές στα συσσίτια και η συνολική εικόνα έδειχνε μια χώρα σε απόγνωση και παρακμή.

Μέχρι σήμερα η κατάσταση βρίσκεται στο ίδιο τέλμα. Κάθε μέρα συνεχίζεται η ροή της μετανάστευσης προς το εξωτερικό, χωρίς ακόμα το πολιτικό προσωπικό να μπορεί να αρθρώσει ένα σχέδιο παραγωγικής ανασυγκρότησης της χώρας.

Όποια όμως απόπειρα γίνει για διαμόρφωση σχεδίου παραγωγικής ανασυγκρότησης της χώρας θα πρέπει να βασιστεί σε διερεύνηση του τι μας οδήγησε προς τα εδώ. Η διερεύνηση αυτή αποτελείται από τρεις βαθμίδες. Η πρώτη είναι της οικονομίας, η δεύτερη της πολιτικής και η τρίτη των πολιτισμικών παραμέτρων που κρύβονται πίσω από τα δύο πρώτα.

Κάθε τοπική περιοχή που διερευνάται δεν υπάρχει αποκομμένη αλλά λειτουργεί σαν μια ενότητα μαζί με άλλες απαρτίζοντας ένα σύνολο. Τα Γρεβενά με τα οποία ασχολείται η παρούσα εργασία αποτελούν ένα μέρος της ελληνικής επικράτειας. Ότι γίνεται στο σύνολο του κράτους τα επηρεάζει άμεσα. Αναλογικά, ότι γίνεται στην Ευρώπη αλλά και τον κόσμο, αναλόγως βέβαια της δυναμικής του, επηρεάζει και την Ελλάδα. Αυτά όλα σημαίνουν ότι κάθε προβληματισμός για το μέλλον μιας περιοχής (π.χ. Νομού ή Περιφερειακής Ενότητας κατά το νεώτερο) θα πρέπει να λαμβάνει υπ' όψιν του όχι μόνο τις εθνικές - κρατικές αλλά και τις παγκόσμιες παραμέτρους.

1.2 Οικονομία: Το διεθνές πλαίσιο

Σύμφωνα με μια άποψη η οικονομική κρίση στην Ελλάδα ξεκίνησε ως κρίση δανεισμού η οποία μεταβλήθηκε σε κρίση χρέους. Η κρίση χρέους οδήγησε την χώρα στην επιτροπεία των μνημονίων μιας και δεν κατέστη δυνατόν ικανός ελιγμός που να τα απέφυγε. Τα μνημόνια με την σειρά τους επιβλήθηκαν για να εξυπηρετηθούν¹ οι

¹ Γιάννη Σιάτρα, *Οι ζημιές μας τα κέρδη τους*, Εκδόσεις Eurocapital, Αθήνα 2013.

ξένοι δανειστές εις βάρος ακόμα και της ικανοποίησης των στοιχειωδών αναγκών από μέρους της κοινωνίας. Έτσι ένα μεγάλο μέρος της κοινωνίας οδηγήθηκε στην ανέχεια ακόμα και στην εξαθλίωση².

Η βασική αφορμή για το φαινόμενο της οικονομικής κρίσης στάθηκε η κατάρρευση αμερικανικών τραπεζών που είχαν υπερεκτεθεί δανείζοντας χαμηλής πιστοληπτικής ικανότητας άτομα στις Ενωμένες Πολιτείες της Αμερικής. Δίνοντας όλο και περισσότεροι φθηνά ενυπόθηκα δάνεια³ αυτό οδήγησε σε αύξηση της τιμής των ακινήτων μιας και το χρήμα σε αυτή την αγορά αποκτούσε πληθωριστικό χαρακτήρα. Πάνω σε αυτά τα δάνεια οι τράπεζες δημιούργησαν διάφορα άλλα χρηματοπιστωτικά προϊόντα χωρίς να σταθμίζουν σωστά τους κινδύνους πράγμα που λειτούργησε ως αγωγός επέκτασης της κρίσης και στους άλλους τομείς της οικονομίας, μόλις έσκασε η φούσκα των ακινήτων.

Λόγω της μεγάλης σύνδεσης των οικονομιών ανά τον κόσμο η κρίση επεκτάθηκε γρήγορα και στις άλλες περιοχές του πλανήτη και ειδικά στην Ευρώπη. Διάφορες ευρωπαϊκές τράπεζες είχαν εκτεθεί στα «μολυσμένα» αμερικανικά χρηματοπιστωτικά προϊόντα υψηλού κινδύνου κι έτσι η μία μετά την άλλη άρχιζαν να βρίσκονται μπροστά στον κίνδυνο καταγραφής υψηλών ζημιών.

Η επέκταση της κρίσης, όπως και το 1929 με την μεγάλη οικονομική κρίση, οδήγησε τις κυβερνήσεις αλλά και τις τράπεζες σε αναδίπλωση. Πλέον οι κίνδυνοι ήταν εντός των τειχών στα μεγάλα κράτη της Δύσης. Η αναδίπλωση αυτή επέφερε και μείωση της ικανότητάς τους να δανείζουν άλλα κράτη. Εδώ ξεκινάει το ελληνικό δράμα. Το ελληνικό κράτος από την δεκαετία του 1980 και μετά είχε εθιστεί σε ένα υπερβολικό δανεισμό (ως ποσοστό του ακαθαρίστου εγχωρίου προϊόντος). Για να αποπληρώσει τα χρέη δανειζόταν εκ νέου δημιουργώντας ένα φαύλο κύκλο. Όταν οι δανειστές του έπαψαν να είναι διατεθειμένοι να το δανείσουν ξανά, τότε το ίδιο βρέθηκε εμπρός της οικτρής πραγματικότητας που το οδήγησε η αφροσύνη των τελευταίων δεκαετιών. Το κεντρικό όμως ερώτημα έχει να κάνει με το γιατί το ελληνικό κράτος υιοθέτησε αυτή την οικονομική πολιτική κατά τις τελευταίες δεκαετίες.

1.2 Οικονομία: Το ελλαδικό πλαίσιο

Το ελληνικό κράτος μετά από την εποχή του Ιωάννη Καποδίστρια χαρακτηριζόταν από συνεχείς παλινωδίες και στο πολιτικό και στο οικονομικό επίπεδο. Ποτέ δεν κατάφερε να δομήσει ένα σχέδιο ανάπτυξης το οποίο να λειτουργούσε σε βάθος δεκαετιών. Είτε οι διεθνείς συγκυρίες (π.χ. πόλεμοι) είτε το αναποτελεσματικό πολιτικό σύστημα οδηγούσαν κάθε προσπάθεια οργάνωσης σε διάλυση.

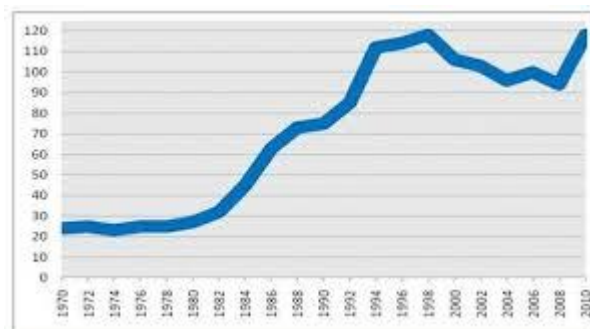
Σε οικονομικό επίπεδο τα δύο βασικά στοιχεία της οικονομίας του ελληνικού κράτους υπήρξαν η διαχρονική εξάρτησή του από τον ξένο δανεισμό⁴ όπως επίσης και οι τέσσερις πτωχεύσεις στις οποίες οδηγήθηκε (1827,1843,1892/7,1932) χαρακτηριστικό της αδυναμίας οργάνωσης της οικονομίας με αποτελεσματικό τρόπο.

² Βασίλη Φίλια, *Από την εξαχρείωση στην εξαθλίωση*, Εκδόσεις Προσκήνιο, Αθήνα 2012.

³ Τα λεγόμενα subprime loans.

⁴ Εύης Σκληράκη, *Τα δάνεια της εξάρτησης και της χρεοκοπίας*, Εκδόσεις Σμίλη, Αθήνα 2015.

Η σημερινή όμως κρίση σε οικονομικό επίπεδο έχει ως αφετηρία την δεκαετία του 1980 όπου συνδυάστηκε η αλματώδης αύξηση του ποσοστού χρέους επί του ακαθαρίστου εγχωρίου προϊόντος παράλληλα με την απεμπόληση της δυναμικής βασικών συντελεστών της παραγωγής (φαινόμενο αποβιομηχάνισης).



Το χρέος ως ποσοστό του Ακαθαρίστου Εγχωρίου Προϊόντος⁵

Και η δεκαετία του 1990 κινήθηκε στο ίδιο επίπεδο η οποία έκλεισε με την πρωτοφανή κρίση του ελληνικού χρηματιστηρίου όπου συνέβη μια πολύ απότομη μεταφορά κεφαλαίων ιδιαίτερα από τους μικροαποταμιευτές προς το μεγάλο κεφάλαιο⁶. Η δεκαετία του 2000 χαρακτηρίστηκε από την είσοδο της χώρας στο πείραμα της Νομισματικής Ενοποίησης η οποία έτσι όπως εξελίχθηκε οδήγησε στην αύξηση των ανισοτήτων εντός της Ένωσης καθώς επίσης και από τα έργα για τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004 τα έξοδα των οποίων συνέτειναν στην οικονομική επιβάρυνση του ελληνικού κράτους.

Το όλο όμως οικονομικό πλαίσιο είναι αδύνατο να οδηγήσει στην κατανόηση της πραγματικότητας εάν δεν εξετασθεί παράλληλα με το πολιτικό πλαίσιο.

1.3 Πολιτική: Το διεθνές πλαίσιο⁷

Για να έχουμε μια καλή αντίληψη της πραγματικότητας του σήμερα χρειάζεται μια καλή επισκόπηση της ιστορίας τουλάχιστο των τελευταίων 200 ετών. Βεβαίως αυτό υπερβαίνει το πλαίσιο αυτής της εργασίας. Όπως και να έχει όμως δεν μπορούμε να αποφύγουμε τις βασικές παραμέτρους της διεθνούς πολιτικής σκηνής από το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και μετά.

Μετά το 1945 ο κόσμος χωρίστηκε σε δύο σφαίρες επιρροής. Τα κυρίαρχα κράτη στις δύο σφαίρες, ήταν οι Ενωμένες Πολιτείες της Αμερικής και η Σοβιετική Ένωση

⁵ Πηγή: http://1ena.blogspot.com/2010/05/blog-post_29.html

⁶ Κώστα Κόλμερ, *Που πήγαν τα λεφτά στο χρηματιστήριο*; στο: <https://www.energia.gr/article/2877/poy-phgan-ta-lefta-sto-hrhmatisthrio-3102003>.

⁷ Για μια επαρκής θεώρηση των γεωπολιτικών παραμέτρων που καθορίζουν τις διεθνείς σχέσεις βλέπε:

α. Ηλία Ηλιόπουλου, *Ζητήματα γεωπολιτικής και διπλωματίας ναυτικών και ηπειρωτικών δυνάμεων στον σύγχρονο κόσμο*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2008.

β. Nicholas Spykman, *Η γεωγραφία της ειρήνης*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2004.

γ. Halford Mackinder, *Δημοκρατικά ιδεώδη και πραγματικότητα και άλλες τρεις εισηγήσεις*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2006.

ως νικήτριες δυνάμεις. Αμέσως μετά το τέλος του πολέμου ο ανταγωνισμός μεταξύ των νικητών τους οδήγησε στον λεγόμενο Ψυχρό Πόλεμο. Το βασικό σε αυτό που επηρεάζει και τις καταστάσεις στην Ελλάδα εφ' εξής αποτελεί ο τρόπος που έγινε αυτός ο χωρισμός. Κατά την διάσκεψη της Γιάλτας το 1945 διασαφηνίστηκε ότι η Ελλάδα θα παραμείνει στην Δυτική σφαίρα επιρροής που στον χώρο της Ανατολικής Μεσογείου εκφραζόταν από την Μεγάλη Βρετανία. Η τελευταία λόγω της καταπόνησης από τον πόλεμο γρήγορα έδωσε την θέση της στις Ενωμένες Πολιτείες της Αμερικής⁸.

Μεγάλη Βρετανία και Ενωμένες Πολιτείες της Αμερικής είχαν κοινή βάση στρατηγικής επί των γεωπολιτικών ζητημάτων. Αυτή εν τάχει συμπυκνώνεται στο εξής περίγραμμα: Δύο ήταν τα χαρακτηριστικά μέσω των οποίων η Αγγλία-Μεγάλη Βρετανία παρουσιάστηκε στο παγκόσμιο προσκήνιο ως μεγάλη δύναμη. Το πρώτο έχει να κάνει με τον ισχυρό στόλο μέσω του οποίου εγκαθιστούσε αποικιοκρατικά καθεστώτα σε κομβικές περιοχές του πλανήτη. Το δεύτερο με το ότι ήταν η κοιτίδα της βιομηχανικής επανάστασης πεδίο στο οποίο διατήρησε για μεγάλο διάστημα την πρωτοκαθεδρία έναντι των αντιπάλων της.

Ως ναυτική δύναμη αυτό που την ενδιέφερε άμεσα ήταν ο έλεγχος των θαλασσιών οδών του εμπορίου. Μέσω του ελέγχου των θαλασσιών οδών αφενός μπορούσαν να ελέγχουν τις περιοχές οι οποίες ήταν οι πηγές των πρώτων υλών για την βιομηχανία αφετέρου τις αγορές απορρόφησης των προϊόντων τους.

Βασικός φόβος της Μεγάλης Βρετανίας υπήρξε μια ενδεχόμενη ένωση των κρατών της ευρωπαϊκής ηπείρου τα οποία θα μπορούσαν να κινηθούν απειλητικά προς την ίδια που ως νησί έχει απουσία στρατηγικού βάθους, άρα καλύψεως. Επίσης λόγω ότι η δύναμή της εξαρτιόταν από τις θαλασσιές οδούς είχε ως βασική προτεραιότητα στην πολιτική της να διαφυλάττει αυτό το πλεονέκτημα. Κατά τον 19^ο αιώνα όπου συνέβη και η Ελληνική Επανάσταση βασικός φόβος της Μεγάλης Βρετανίας υπήρξε η ενδεχόμενη κάθοδος της Ρωσσίας στις θερμές θάλασσες και δη στη Μεσόγειο. Το νευραλγικό σημείο σε όλη αυτή την προσπάθεια αποτελούσε η αξίωση της Μεγάλης Βρετανίας να αναχαιτιστεί η Ρωσσία μέσω της διατήρησης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Γι' αυτό αρχικά δεν υποστήριξε την επανάσταση στην Ελλάδα. Κι όταν όμως η αποφασιστικότητα των Ελλήνων δημιούργησε τετελεσμένα αυτό που γινόταν δεκτό είναι η ελεύθερη Ελλάδα να μην επεκταθεί πέραν του Μοριά⁹. Ενδεχόμενη κάθοδος της Ρωσσίας θα δημιουργούσε πρόβλημα στις αξιώσεις της Μεγάλης Βρετανίας να διατηρήσει τον έλεγχο στην Ανατολική Μεσόγειο.

Λόγω αδυναμίας, μετά το 1945, η Μεγάλη Βρετανία παρέδωσε την σκυτάλη της κυριαρχίας των θαλασσιών οδών στις Ενωμένες Πολιτείες που κι αυτές λειτουργούσαν ως ναυτική δύναμη κατά βάση. Μετά την διάσκεψη της Γιάλτας η Ρωσσία, ως Σοβιετική Ένωση πλέον και μεταξύ των νικητριών χωρών του πολέμου, αρκέστηκε στο να ελέγχει χώρες οι οποίες ήταν εγγύς των εδαφών της. Στην ουσία η επιρροή της επεκτεινόταν σε ένα εύρος το οποίο να μπορούσε να ελεγχθεί μέσω χερσαίων δυνάμεων μιας και η ίδια εκεί πλεονεκτούσε.

Κατά τον Ψυχρό Πόλεμο η βασική επιδίωξη των Ενωμένων Πολιτειών της Αμερικής ταυτιζόταν με την μέχρι πρότινος στρατηγική της Μεγάλης Βρετανίας. Να κρατήσουν περιορισμένη την Σοβιετική Ένωση έτσι ώστε να μην μπορέσει να

⁸ Για τον ελλαδικό χώρο αυτό έγινε το 1947 εν μέσω εμφυλίου πολέμου.

⁹ Αυτό διαφαίνεται μέσα από την προσπάθεια υπονόμησης της προσπάθειας του Γ. Καραϊσκάκη στην Ρούμελη (Δημητρίου Φωτιάδη, *Καραϊσκάκης*, Εκδόσεις Ζαχαροπούλου, Αθήνα 1995).

διεμβολίσει την κυριαρχία της Δύσης επί των θαλασσιών οδών και δη των θερμών θαλασσών (Ατλαντικός Ωκεανός, Γιβραλτάρ, Σουέζ, Περσικός Κόλπος, Σιγκαπούρη, Νότια Σινική θάλασσα, Ειρηνικός Ωκεανός) στις οποίες διέρχεται και το μεγαλύτερο μέρος του παγκοσμίου εμπορίου.

Η παραπάνω στρατηγική και ισορροπία των λεγόμενων μεγάλων δυνάμεων είχε ως αποτέλεσμα η Ελλάδα να διατηρηθεί υπό την επιρροή της Δύσης και δη των Ενωμένων Πολιτειών. Η επιρροή αυτή δεν είχε να κάνει μόνο με ζητήματα εξωτερικής πολιτικής αλλά και οικονομίας και πολιτισμού.

Η Ελλάδα πλέον έχει ως βασικούς εμπορικούς εταίρους χώρες της Δύσης κι όχι χώρες του Ανατολικού Μπλοκ. Αυτό όμως την κάνει να συνεχίζει να ελέγχεται κυρίως μέσω των δανείων από τις χώρες της Δύσης όπου και αυτά εκδίδονται. Η συμμετοχή στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα επιβεβαίωσε απλά ποιος πόλος ισχύος έπαιζε τον καθοριστικό ρόλο και στον ελλαδικό τόπο.

1.4 Πολιτική: Το ελλαδικό πλαίσιο

Βασικό χαρακτηριστικό γνώρισμα του πολιτικού συστήματος στην Ελλάδα, κι όχι μόνο βέβαια, αποτελεί η κομματοκρατία. Τα κόμματα αποτελούνται από σχηματισμούς οι οποίοι στοχεύουν στο να πάρουν την εξουσία στα χέρια τους ικανοποιώντας τις φιλοδοξίες των στελεχών τους διαμοιραζόμενοι τους πολιτικούς θώκους οι οποίοι τους προσπορίζουν δόξα και χρήμα. Επίσης ικανοποιούν με τις πολιτικές, τους υποστηρικτές τους αναλόγως της πρόσβασης του καθενός στο επίκεντρο των αποφάσεων. Για παράδειγμα ένας επιχειρηματίας μπορεί να λάβει μια ευνοϊκή νομοθετική ρύθμιση ενώ ένα απλός ψηφοφόρος ένα διορισμό σε μια δημόσια υπηρεσία.

Τα κόμματα αποτελούν από τη φύση τους ολιγαρχικούς σχηματισμούς. Οι αποφάσεις εντός τους λαμβάνονται από μια κυρίαρχη ομάδα και τα υπόλοιπα στελέχη - βουλευτές το μόνο που έχουν να κάνουν είναι να ευθυγραμμίζονται πίσω από τις άνωθεν επιβαλλόμενες ντιρεκτίβες διατηρώντας τα προνόμιά τους. Οι διαφωνίες για υψηλά διακυβεύματα ακολουθούνται από διαγραφές.

Η χρήση του όρου δημοκρατία στο πολιτικό σύστημα είναι καταχρηστική κι αυτό γιατί οι πολίτες-δήμος στο μόνο που συμμετέχουν είναι να επικυρώνουν μέσω των εκλογών τις επιλογές των κομμάτων ως τοπικών βουλευτών. Στην δημοκρατία ο συντεταγμένος δήμος άμεσα εκπορεύει την πολιτική απόφαση. Και στην περίπτωση που έχουμε εκλογή αντιπροσώπων τότε οι τελευταίοι θα πρέπει να μεταφέρουν την γνώμη των εντολέων τους κι όχι να συντάσσονται πειθήνια πίσω από την κομματική γραμμή προπαγανδίζοντάς την μάλιστα και σε τοπικό επίπεδο.

Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και τον Εμφύλιο η Ελλάδα εξήλθε με τρομακτικά προβλήματα. Ο Εμφύλιος Πόλεμος ως μέγιστο κακό στη νεώτερη ιστορία της Ελλάδας εξέφραζε έντονες ανισοροπίες μεταξύ της ελληνικής κοινωνίας οι οποίες είχαν ως βάση την προπολεμική κατάσταση. Η χώρα έχοντα χάσει στα πεδία των μαχών ένα μεγάλο κομμάτι της δυναμικής της προσπαθεί να συμμαζευτεί.

Η όποια προσπάθεια των δεκαετιών του 1950 και 1960 δεν ήταν ικανή να παρουσιάσει ένα υπόδειγμα οικονομικής ανασυγκρότησης έτσι ώστε να βρουν

πλησμονή οι πολίτες στο σύνολό τους με αποτέλεσμα ένα μεγάλο μέρος να αναγκαστεί να μεταναστεύσει ειδικά την δεκαετία του 1960.

Αν και πάρθηκαν επιχειρηματικές πρωτοβουλίες, δεν ήταν ικανές ως επί των πλείστον να λειτουργήσουν πέραν του κρατικού προστατευτισμού (δηλαδή σε διεθνείς αγορές) στον οποίο και εκκολάφθηκαν. Επίσης ο διεθνής καταμερισμός της εργασίας, ο οποίος ελέγχεται από τις μεγάλες δυνάμεις, δεν επέτρεψε την εκβιομηχάνιση της Ελλάδας παρά τις φυσικές δυνατότητες της χώρας¹⁰. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα η ελληνική κοινωνία να στοχεύει σε μια θέση στο δημόσιο πράγμα που συσώρευε τις οικονομικές στρεβλώσεις της.

Η εισαγωγή στην ελληνική κοινωνία του προτύπου του υπεκαταναλωτισμού μέσω ειδικά της τηλεοπσίας κατά την δεκαετία του 1980 συνδυάστηκε με την διοχέτευση πληθωριστικού χρήματος στη οικονομία. Το εμπορικό ισοζύγιο πλεόνασε υπέρ των εισαγωγών και η καμπύλη του δανεισμού πήρε την ανιούσα. Η ίδια πλευση αφοροσύνης συντελέστηκε μέχρι το κρίσιμο 2010 όπου έκρινε όλη αυτή την πορεία.

Η Ελλάδα ως χώρα που υστερούσε σε ανάπτυξη μεταξύ του μέσου όρου των χωρών της Ένωσης έγινε αποδέκτης μια πλειάδας πακέτων οικονομικής στήριξης ήδη από την δεκαετία του 1980. Είναι γεγονός ότι έκτοτε ένας σημαντικός αριθμός έργων έγινε. Όμως η χρήση τους δεν έγινε κατά τρόπο που να λύνει δομικά το βασικό οικονομικό πρόβλημα που αντιμετωπίζει η Ελλάδα. Αυτό που ακούει στο όνομα οργάνωση της παραγωγής που ως γνωστόν αποτελεί την βάση της οικονομίας.

1.5 Το πολιτισμικό πλαίσιο

Οι αιώνες από την βιομηχανική επανάσταση και μετά χαρακτηρίστηκαν από μια αλματώδη άνοδο της τεχνολογίας. Αυτό είχε επιπτώσεις σε όλους τους τομείς του ανθρωπίνου βίου. Όσο προχωρούμε προς τις μέρες μας η επικοινωνία μεταξύ των διαφόρων περιοχών του πλανήτη γίνεται όλο και πιο έντονη. Η χρήση της μηχανικής διευρύνεται συνεχώς ενώ ειδικά το δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα η άνοδος της πληροφορικής και οι εφαρμογές της δημιουργούν μια τέτοια σύνδεση των τεκταινομένων ανά τη γη όπου πλέον η υφήλιος μοιάζει σε μια μικρή πόλη εάν όχι χωριό.

Βασικό δομικό στοιχείο των νεωτέρων χρόνων αποτελεί όπως είπαμε η εκμηχάνιση. Αυτή προήλθε μέσα από της αντίστοιχες εφευρέσεις η οποίες στηρίχτηκαν από το φαινόμενο του κεφαλαιοκρατισμού. Με τον όρο αυτό εννοούμε ότι την συσσώρευση χρηματικού κατ' αρχήν κεφαλαίου το οποίο στη συνέχεια μετατρέπεται σε σχηματισμό κεφαλαίου μέσω παραγωγής. Ελέγχοντας την παραγωγή αρχικά και το εμπόριο στη συνέχεια ελεγχόταν το σύνολο της οικονομίας. Ο έλεγχος της οικονομίας διαμόρφωνε τον έλεγχο της πολιτικής. Μέσω αυτής υπήρχε το τελικός έλεγχος αυτός επί της κοινωνίας.

Ο κεφαλαιοκρατισμός δεν αποτελεί ένα τυχαίο γεγονός. Δεν αρκούσε η ανακάλυψη κάποιων εφευρέσεων. Εφευρέσεις είχαμε και σε παλαιότερες εποχές και σε άλλες

¹⁰ Δημητρίου Μπάτση, *Η βαρειά βιομηχανία στην Ελλάδα*, Εκδόσεις Κέδρος, Αθήνα 2004 καθώς και Γεωργίου Καραμπελιά, *Μια υπονομευμένη άνοιξη*, Εναλλακτικές Εκδόσεις, Αθήνα 2013

περιοχές οι οποίες δεν χρησιμοποιήθηκαν χρησιμοθηρικά προς επέκταση¹¹ της ισχύος. Το πλαίσιο αντίληψης σε επίπεδο οντολογικής θέασης του βίου στο οποίο εκκολάφθηκε ο κεφαλαιοκρατισμός υπήρξε ο προτεσταντισμός¹².

Βασική αρχή του προτεσταντισμού υπήρξε η θεωρία της αξιομισθίας¹³. Σύμφωνα με αυτή η κατοχή κεφαλαίου αποτελεί θεία ευλογία για έναν άνθρωπο προς ανταμοιβή της εργασίας του. Η αντίληψη αυτή υπήρξε η βάση του πρώιμου κεφαλαιοκρατισμού όπου για να στηριχθεί χρειαζόταν την συσσώρευση κι όχι την κατανάλωση. Αποτελεί γεγονός ότι οι πρώτοι κεφαλαιοκράτες είχαν ως βασικό στόχο την συσσώρευση αυτή και η όποια κατανάλωση γινόταν με φειδώ.

Όταν όμως τα εργοστάσια στηθήκαν και άρχισε η παραγωγή, για να μπορέσουν να συνεχίσουν θα έπρεπε κάποιιοι να καταναλώνουν τα παραγόμενα προϊόντα. Έτσι λοιπόν η θεωρία της αξιομισθίας μεταλλάχθηκε από την συσσώρευση στην κατανάλωση. Πλέον ευλογία αποτελεί για κάποιον το να μπορεί να καταναλώνει. Δεν είναι τυχαίο που στις μέρες μας οι οικονομικές δείκτες και οι βασικές θεωρίες ανάπτυξης¹⁴ εγκλωβίζονται στα οικονομίστικα μεγέθη όπως του κατά κεφαλήν εισοδήματος και της αγοραστικής δύναμης.

Έτσι, και ειδικά τον 20^ο αιώνα, έπρεπε ο πληθυσμός να πεισθεί και να εθιστεί στην κατανάλωση. Άρχισαν να συνδυάζονται διάφορα πεδία μελέτης (π.χ. ψυχολογία με οικονομία) έτσι ώστε να καταφέρουν να συνθέσουν αυτή την πειθώ. Η διαφήμιση ανέλαβε δράση χρησιμοποιώντας τις νέες δυνατότητες της τεχνολογίας για μαζική επικοινωνία. Για να κρατηθεί το σύστημα έπρεπε η παγκόσμια κατανάλωση να αυξάνεται.

Η επικοινωνία όμως διενεργείται κατά βάση μέσω συμβόλων και τα σύμβολα αυτά από πίσω τους έχουν συγκεκριμένες νοηματικές φορτίσεις οι οποίες σχετίζονται στην ουσία τους με τις υπαρξιακές νοηματοδοτήσεις των ανθρώπων οι οποίες με τη σειρά τους έχουν αναφορά στους βασικούς φόβους και προσδοκίες της ανθρώπινης ύπαρξης. Πλέον η κατανάλωση δεν γίνεται απλά και μόνο για την ικανοποίηση της ανάγκης για την οποία κάθε προϊόν είναι κατασκευασμένο. Τα προϊόντα λειτουργούν τα ίδια ως σύμβολα και χρησιμοποιούνται ως τέτοια εκεί που οι ανθρώπινες νοηματοδοτήσεις πάσχουν σε υπαρξιακό πλαίσιο. Για παράδειγμα όταν ένα αυτοκίνητο ή ένα ρολόι χρησιμοποιούνται όχι απλά ως μέσω μετακίνησης το πρώτο και ως μέσω υπενθύμισης της ώρας το δεύτερο αλλά ως σύμβολα ισχύος τότε φανερώνεται ότι οι κάτοχοί τους ενδιαφέρονται για την κοινωνική αποδοχή την οποία δεν παίρνουν με άλλο τρόπο. Βεβαίως η αξίωση για αποδοχή μας οδηγεί άμεσα στο πεδίο του οντολογικού-υπαρξιακού προβληματισμού ο οποίος έχει να κάνει με τα θεμελιακά ζητήματα της ανθρώπινης φύσης.

Το μεγαλύτερο μέρος της ανθρωπότητας επηρεάζεται από την σφαίρα των συμβολικών νοηματοδοτήσεων που τρέφει της διαδικασία της παγκόσμιας παραγωγής και κατανάλωσης. Πέραν όμως του βαθύτερου υπαρξιακού προβληματισμού που πάντα ενσκήπτει και πρέπει να λαμβάνεται υπ' όψιν υπάρχουν

¹¹ Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα ότι η ανακάλυψη της πυρίτιδας έγινε στην Κίνα. Η χρήση της όμως εκεί εντοπίστηκε μόνο στα βεγγαλικά.

¹² Max Weber, *Η προτεσταντική ηθική και το πνεύμα του καπιταλισμού*, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 2006.

¹³ Αποστόλου Διαμαντή, *Καπιταλισμός και προτεσταντισμός* στο: <https://antifono.gr/diamantis-protentantismos-kai-kapitalismos/>

¹⁴ Δεν είναι τυχαίο που η προέλευση τους είναι αγγλοσαξωνική δηλαδή προτεσταντική.

και οι αμιγείς παράγοντες της οικονομίας οι οποίοι οδηγούν σε αντιφάσεις. Ποιος θα παράγει και ποιος θα καταναλώνει; Τα κράτη που απέκτησαν πλεονέκτημα στην παραγωγή ήθελαν να το διατηρήσουν βάζοντας εμπόδια σε άλλα κράτη έτσι ώστε να αποφύγουν τον ανταγωνισμό. Χαρακτηριστικό αποτελούν οι ανταγωνισμοί της Μ. Βρετανίας με την Γαλλία όπως επίσης και η ναζιστική Γερμανία όπου ήθελε οι χώρες όπου είχε υπό την επιρροή της να λειτουργούν ως προτεκτοράτα από τα οποία θα έπαιρνε ότι χρειαζόταν εμποδίζοντας την όποια εκβιομηχάνισή τους¹⁵. Το παγκόσμιο σύστημα θα δοκιμαστεί όταν εξαντληθούν και οι δυνατότητες της Αφρικής ως πηγής φθηνών εργατών και πεδίου λεηλασίας φυσικών πόρων.

Η αντίληψη της οικονομίας που βασίζεται στην ελαχιστοποίηση του κόστους καθώς και στην μεγιστοποίηση του κέρδους (κυρίαρχο παράδειγμα στην νεοφιλελεύθερη Μικροοικονομική) σημαίνει ότι ορισμένοι άνθρωποι (π.χ. εργάτες) θα έχουν λιγότερες απολαβές διότι έτσι μειώνετε το κόστος αλλά οι κεφαλαιούχοι μεγαλύτερα οφέλη (μεγιστοποίηση του κέρδους). Δεν είναι τυχαίο άλλωστε ότι ο παγκόσμιος πλούτος συσσωρεύεται όλο και περισσότερο σε χέρια ολίγων παραπέμποντας σε άλλες κρίσιμες εποχές¹⁶.

Στην Ελλάδα την δεκαετία του 1980 συνέπεσαν τα εξής: Είσοδος κεφαλαίων μέσω των ευρωπαϊκών προγραμμάτων. Αύξηση του δανεισμού μιας και η χώρα επιβεβαίωνε την παραμονή της στην δυτική συμμαχία. Πληθωρισμός του χρήματος που αύξησε την κατανάλωση κυρίως εισαγομένων προϊόντων. Πτώση της εγχώριας παραγωγής. Κυρίως όμως αυτό που άρχισε να συντελείται υπήρξε μια *οντολογική μεταβολή*¹⁷ όπου καθοριστικό ρόλο έπαιξε η επέκταση της συμβολικής του δυτικού κοσμοειδώλου και στην ελληνική επικράτεια (κυρίως μέσω της τηλεοπτίας). Πλέον η κατανάλωση αποσυνδέθηκε από την παραγωγή. Η κατανάλωση βασίστηκε στον δανεισμό. Και τώρα που τα δανεικά απαιτούνται να επιστραφούν πίσω η περιουσία της Ελλάδας υποθηκεύεται για 100 χρόνια, η νεολαία απορροφάται μέσω της μετανάστευσης από τα γρανάζια των οικονομιών των κυρίαρχων κρατών και το δημογραφικό εξελίσσεται ως απειλή της νεοελληνικής κρατικής υπόστασης, καλούμαστε να αναλογιστούμε τι μπορούμε να κάνουμε για να αντισταθούμε σε αυτή την παρακμή.

Η αξία που φανερώνει η παροιμία ότι δεν κρεμάω τον τρουβά εκεί που δεν φτάνω ξεχάστηκε κάπου στην δεκαετία του 1980. Σήμερα επανέρχεται.

¹⁵ Ivan Berend, *Οικονομική Ιστορία του ευρωπαϊκού 20^{ου} αιώνα*, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 2009, σελ. 190.

¹⁶ Thomas Piketty, *Το κεφάλαιο στον 20^ο αιώνα*, Εκδόσεις Πόλις 2014.

¹⁷ Θεοδώρου Ζιάκα, *Ο σύγχρονος μηδενισμός*, Εκδόσεις Αρμός, Αθήνα 2008 και Κώστα Μελά – Γιάννη Παπαμιχαήλ, *Το ανυπόφορο βουητό του κενού*, Εκδόσεις Αγγελάκη, Δεκέμβριος 2016.

Κεφάλαιο 2^ο

Η έρευνα

Σε ξένη δουλειά ούτε το σκυλί να μην δεις
Παροιμία των Γρεβενών

2.1 Αριθμητικές παράμετροι της περιοχής των Γρεβενών¹⁸

Πρώτο και καθοριστικό στοιχείο αποτελεί η πληθυσμιακή παράμετρος η οποία είναι και η βασικότερη σε μια κοινωνία.

Πληθυσμός:

1981	36.676
1991	36.797
2001	37.947
2011	31.757 (-16% μείωση από το 2001)
	Εκτίμηση μείωσης 2001-2021: > 30%

Στον Νομό Γρεβενών κατά την απογραφή του 2001 είχαμε 31.947 κατοίκους ενώ δέκα χρόνια αργότερα παρουσιάζεται μια μείωση κατά 16% με αριθμό κατοίκων 31.757. Το 2011 όπου η οικονομική κρίση ήταν στις απαρχές της το επίπεδο μετανάστευσης προς το εξωτερικό ήταν περιορισμένο σχέση με τα έτη από το 2013 και μετά όπου οξύνθηκε¹⁹. Ως εκ τούτου η συμμετοχή της κρίσης στην μείωση του πληθυσμού των Γρεβενών κατά την δεκαετία 2001-2011 κρίνεται ως περιορισμένη μιας και από την άνοιξη του 2010 όπου θεωρητικά ξεκινάει η ελληνική κρίση είχε παρέλθει μόνο ένα έτος μέχρι την απογραφή. Με τα δεδομένα αυτά το συμπέρασμα που βγαίνει είναι ότι υπάρχει τάση στον Νομό Γρεβενών μείωσης του πληθυσμού και πριν την κρίση. Η τάση ανιχνεύεται από το 2001 και μετά σύμφωνα με τα δεδομένα των απογραφών αφού κατά τις προηγούμενες απογραφές ο πληθυσμός παρέμεινε σταθερός με μια ελαφρά αύξηση στη δεκαετία 1991-2001 που ίσως εξηγείται από τα εκτεταμένα έργα ανοικοδόμησης των καταστροφών του σεισμού του 1995 όπου συντελέστηκαν με κρατική αρωγή.

Κάνοντας μια προβολή στο μέλλον, εάν δεχθούμε ότι η μείωση του πληθυσμού των Γρεβενών κατά την δεκαετία 2011-2021 θα είναι αντίστοιχη της προηγούμενης δεκαετίας, ως μια συντηρητική εκτίμησή κατά την εικοσαετία 2001-2021 ο πληθυσμός των Γρεβενών θα έχει μειωθεί πάνω από 30%. Το στοιχείο αυτό από μόνο του δείχνει την κρισιμότητα της κατάστασης η οποία για να αναχαιτιστεί απαιτείται σθένος, οργανωμένο σχέδιο και συγκροτημένη δράση.

¹⁸ Πηγή των στοιχείων για τα Γρεβενά αποτελεί το Επιχειρησιακό Σχέδιο του Δήμου Γρεβενών 2014-2019.

¹⁹ <https://www.aftodioikisi.gr/koinonia/427-000-ellines-efigan-sto-exoteriko-apo-tin-arxi-tis-krisis/>

Ένα άλλο στοιχείο που δείχνει την πληθυσμιακή επιβάρυνση του Νομού Γρεβενών είναι αυτό της μέσης ηλικίας. Ενώ στην Ελλάδα ο μέσος όρος είναι τα 43 έτη²⁰ στα Γρεβενά φαίνεται να είναι πολύ μεγαλύτερος (46,3 στον Δήμο Γρεβενών) πράγμα που δείχνει ότι η γήρανση του πληθυσμού είναι ιδιαίτερα εμφανής.

Προς επίρρωση της παραπάνω παρατήρησης ο δείκτης γήρανσης, όπου αποτυπώνει σε 100 άτομα ηλικίας 0-14 πόσα άτομα αντιστοιχούν ηλικίας 64 και άνω, στο Δήμο Γρεβενών είναι 233,70 άτομα ενώ στην Ελλάδα 138,3²¹.

Αντίστοιχα ο Δείκτης Εξάρτησης, όπου αποτυπώνει σε 100 άτομα ηλικίας 15-64 ετών πόσα άτομα αντιστοιχούν ηλικίας 0-14 και 64 και άνω, στα Γρεβενά είναι 69,42 ενώ στο σύνολο της χώρας 53,7. Είναι προφανές ότι τα άτομα ηλικίας 64 και άνω επιβαρύνουν το δείκτη στο Νομό Γρεβενών. Επίσης ο Δείκτης Αντικατάστασης θέλει στο Δήμο Γρεβενών σε 100 άτομα ηλικίας 55-64 ετών αντιστοιχούν 86,10 άτομα ηλικίας 15-24.

Οι δημογραφικοί δείκτες που εξετάστηκαν παραπάνω δείχνουν και αριθμητικά ότι ο πληθυσμός των Γρεβενών γερνάει με ότι αυτό συνεπάγεται.

Ένα άλλο χαρακτηριστικό του Νομού Γρεβενών είναι η υψηλή πληθυσμιακή συγκέντρωση που τα χαρακτηρίζει. Ο πληθυσμός συγκεντρώνεται στα Γρεβενά (13.000 – 15.000 κάτοικοι) και στην Δεσκάτη (3.500 κάτοικοι). Οι υπόλοιποι είναι στα χωριά τα οποία ερημώνουν. Τα μεγαλύτερα χωριά δεν έχουν παρά λίγες εκατοντάδες κατοίκων. Τα Γρεβενά έχουν απεμπολήσει εδώ και δεκαετίες τον παραδοσιακό τους χαρακτήρα εστιασμένο στην πρωτογενή παραγωγή η οποία έχει υποχωρήσει στο 22% ενώ ο τριτογενής τομέας βρίσκεται στο 62%. Η συγκέντρωση του πληθυσμού στα Γρεβενά και τη Δεσκάτη επιβεβαιώνει την στροφή απασχόλησης του μεγαλύτερου μέρους του πληθυσμού στις υπηρεσίες.

Η πυκνότητα του πληθυσμού είναι επίσης μικρή.

Στο Δήμο Γρεβενών έχουμε τα εξής στοιχεία σχετικά με βασικούς οικονομικούς δείκτες:

Άνεργια:

Δυτική Μακεδονία	27% (2017)
Στα Γρεβενά	32% και στους νέους πολύ περισσότερο. (2014)

Στοιχεία Εισοδήματος:

Μέσο δηλωθέν εισόδημα	9.555 ευρώ (2015 - 2016)
Αριθμός φορολογουμένων	17.502
Συνολικό ετήσιο Α.Ε.Π.	167 εκ. ευρώ
ΑΕΠ επί του μέσου όρου της χώρας	60%
Καταθέσεις	367 εκ. ευρώ (Ιούνιος 2013)

²⁰ <https://www.news247.gr/koinonia/i-mesi-ilikia-stin-ellada-tin-dekaetia-toy-60-simera-kai-to-2060.6631393.html>

²¹ Η Ελλάδα με αριθμούς, Ελληνική Στατιστική Αρχή, Ιούλιος-Σεπτέμβριος 2015, σελ. 23

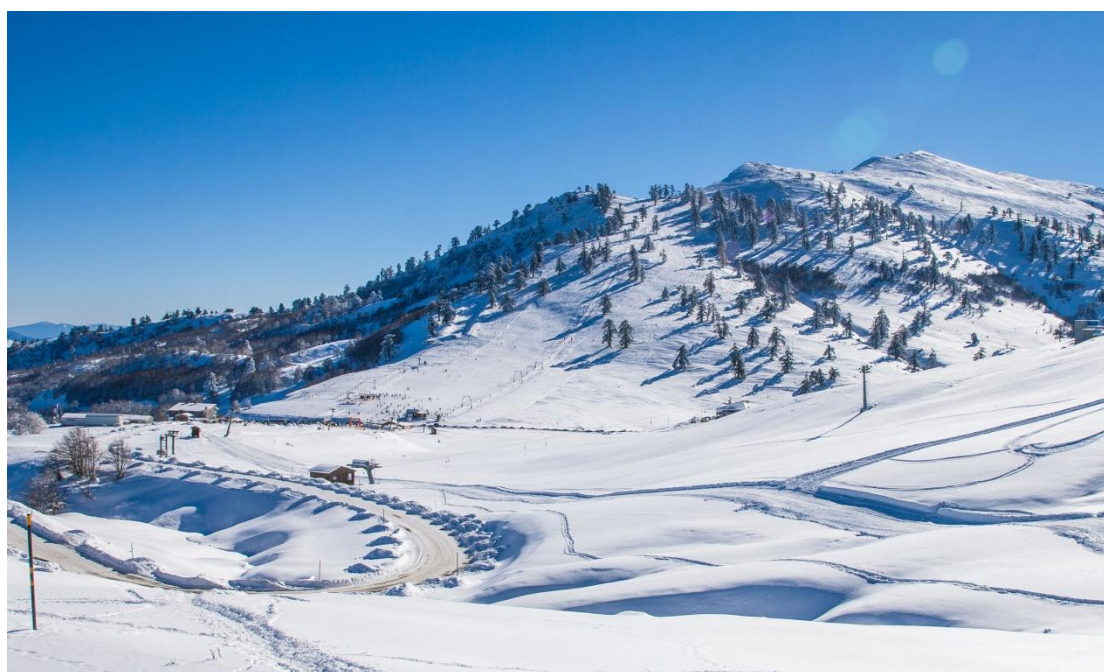
Διάρθρωση τομέων:

Πρωτογενής	Δευτερογενής	Τριτογενής
22%	16%	62%
450.000 στρ. καλλιεργήσιμη γη 165.000 αιγοπρόβατα (Τα 100.000 μετακινούμενα) 7.350 βοοειδή (Τα 3.500 μετακινούμενα)	Το 93% των επιχειρήσεων απασχολούν από 1-5 άτομα. Οι περισσότερες επιχειρήσεις είναι πολύ μικρές.	

Επίσης στον τομέα της ενέργειας υπάρχουν 18 μικρά υδροηλεκτρικά φράγματα.

Ως σημεία τα οποία χρήζουν ιδιαίτερης επισήμανσης σημειώνονται τα εξής:

α. Την δεκαετία του 1990 με ευρωπαϊκά προγράμματα χτίστηκαν πολλά ξενοδοχεία ειδικά στην δυτική περιοχή (ορεινή) με άξονα ανάπτυξης το Χιονοδρομικό Κέντρο Βασιλίτσας για το οποίο ποτέ δεν υπήρξε ένα σοβαρό σχέδιο.



Εικόνα 1 - Χιονοδρομικό Κέντρο Βασιλίτσας

Σήμερα τα μισά έχουν κλείσει και τα περισσότερα από τα υπόλοιπα δέχονται πρόσφυγες για να καταφέρουν να αντιμετωπίσουν τα έξοδα.

β. Τα ευρωπαϊκά κονδύλια κατανέμονται στις περιφέρειες αναλόγως του Α.Ε.Π. τους. Η Δυτική Μακεδονία λόγω των εργοστασίων της Δ.Ε.Η. φαίνεται ως μία από πιο εύπορες περιφέρειες με αποτέλεσμα να έχει μειωμένα κονδύλια σε σχέση με άλλες. Τα εισοδήματα όμως από την Δ.Ε.Η. τα καρπώνεται κατά βάση ο Νομός Κοζάνης και λιγότερο ο Νομός Φλωρίνης. Έτσι ο Νομός Γρεβενών ο οποίος δεν έχει αντισταθμιστικά από τα εργοστάσια της Δ.Ε.Η. (με εξαίρεση τις πρόσφατες μειώσεις στο τιμολόγιο της Δ.Ε.Η.) ανήκει και σε μια Περιφέρεια με μειωμένη εισροή

κονδυλίων πράγμα που επηρεάζει και την δική του πορεία αρνητικά. Σε αυτά εάν προστεθεί και ο υδροκεφαλισμός των ιθυνόντων του Νομού Κοζάνης που διαχρονικά διοικούν την Περιφέρεια τότε τα πράγματα είναι πολύ προβληματικά.

γ. Στρατηγικής σημασίας έργα όπως το Παλαιοντολογικό Μουσείο Μηλιάς καθώς και το Αστεροσκοπείο του Όρλιακα βρίσκονται εδώ και πολλά έτη στα χαρτιά.

2.2 Η πρόσβαση στο Νομό

ΧΑΡΤΗΣ ΟΔΙΚΩΝ ΑΞΟΝΩΝ



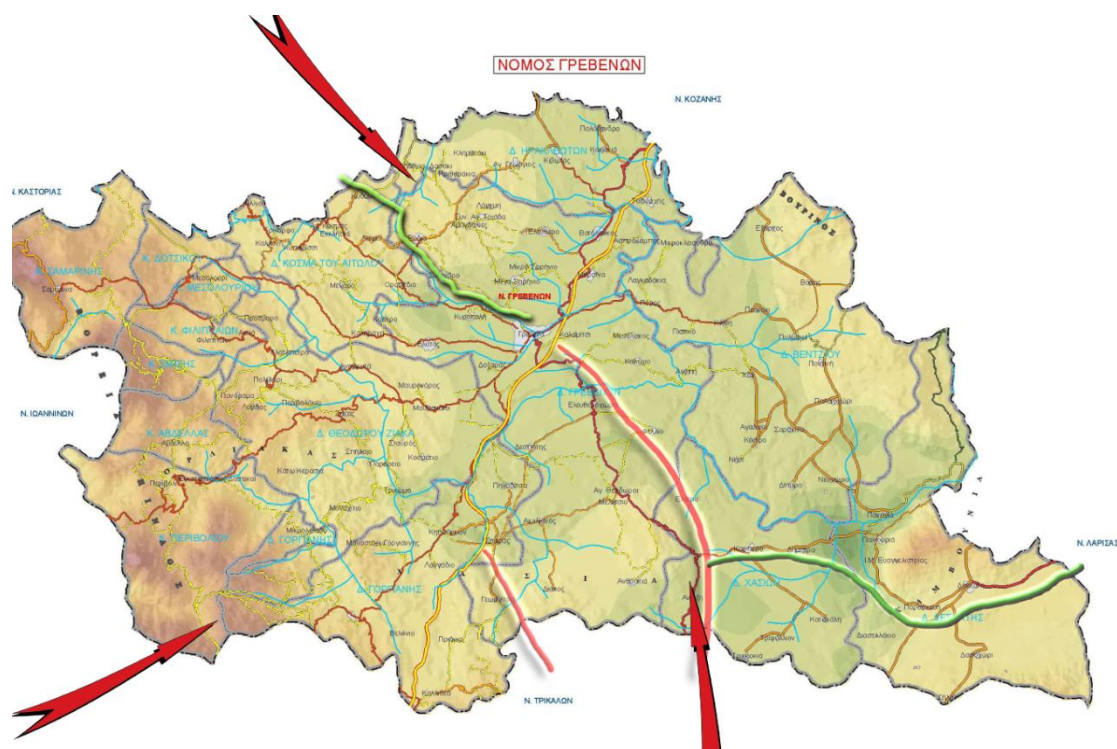
Πηγή: Wikiwand

Η Εγνατία Οδός (A2) αποτελεί τον σύγχρονο οδικό άξονα που ενώνει τα Γρεβενά και τους Νομούς που βρίσκονται στα Δυτικά και Ανατολικά τους. Ο κάθετος άξονας Σιάτιστας-Κρυσταλλοπηγής δημιουργεί γρήγορη επικοινωνία και με τον νομό της Καστοριάς. Τα Γρεβενά βρίσκονται στο μέσο δύο μεγάλων λιμανιών αυτά της Ηγουμενίτσας και της Θεσσαλονίκης. Η Θεσσαλονίκη απέχει με το αυτοκίνητο όχι παραπάνω από μιάμιση ώρα ενώ τα Ιωάννινα λιγότερο από μία ώρα. Τα αεροδρόμια των Ιωαννίνων και της Θεσσαλονίκης παρέχουν καθημερινά δρομολόγια για την Αθήνα. Επίσης συνδέουν και διεθνείς προορισμούς. Τα αεροδρόμια της Καστοριάς και της Κοζάνης δεν έχουν καθημερινή σύνδεση με την Αθήνα. Το τραίνο έχει ως τελευταίο σταθμό την Καλαμπάκα (50 λεπτά από τα Γρεβενά). Πάγιο αίτημα των κατοίκων αποτελεί η ολοκλήρωση της γραμμής της Καλαμπάκας που θα καταλήγει μέσω των Γρεβενών και της Κοζάνης στην Βέροια όπως ήταν ο αρχικός σχεδιασμός.

Μάλιστα πριν 90 περίπου χρόνια είχαν κατασκευαστεί έργα (σταθμοί- σήραγγες)²² τα οποία δεν χρησιμοποιήθηκαν ποτέ.

Προβληματική είναι και η οδική σύνδεση των Γρεβενών με τον Νότο αφού ο Αυτοκινητόδρομος Κεντρικής Ελλάδας (Ε-65) δεν έχει ολοκληρωθεί. Όταν συμβεί αυτό η απόσταση από την Αθήνα θα μειωθεί από τις 5 στις 3½ περίπου ώρες.

ΧΑΡΤΗΣ ΝΟΜΟΥ ΓΡΕΒΕΝΩΝ



Πηγή: Περιφερειακή Ενότητα Γρεβενών

Στον άνω χάρτη σημειώνουμε με βέλη την εν δυνάμει αύξηση των ροών περιηγητών από την Καστοριά (βόρεια), Ηγουμενίτσα-Ιωάννινα-Μέτσοβο (δυτικά), Αθήνα-Μετέωρα (νότια). Με ανοιχτό κόκκινο χρώμα σημειώνονται οι δύο προτάσεις για την χάραξη του Ε-65 εντός του Νομού. Η χάραξη που έχει αποφασιστεί είναι η προς δυσμάς όπου η ένωση του Ε-65 θα γίνει στο χωριό Κηπουρείο. Η λύση είναι η πλέον συμφέρουσα οικονομικά από πλευράς κόστους κατασκευής. Εντούτοις έχει επισημανθεί και μια δεύτερη πρόταση (προς ανατολάς στο χάρτη). Η πρόταση αυτή θα δώσει λύση και την προβληματική τρέχουσα σύνδεση των Γρεβενών με την Δεσκάτη που αποτελεί την μόνη κοινόπολη του Νομού και κατ' επέκταση με τον Νομό Λαρίσης. Με την δεύτερη επιλογή η μισή σχεδόν απόσταση Γρεβενών-Δεσκάτης καλύπτεται από αυτοκινητόδρομο και μένει το κομμάτι (με πράσινο χρώμα νοτιοανατολικά) να αποκτήσει σύγχρονες υποδομές. Τέλος κρίνεται απαραίτητο η σύνδεση των Γρεβενών με την περιοχή του Βοΐου (δυτικό τμήμα Νομού Κοζάνης), όπου σημειώνεται στο χάρτη με την άνω πράσινη γραμμή, να βελτιωθεί.

²² http://sidirodromikanea.blogspot.com/2017/01/blog-post_79.html

2.3 Το όραμα και η μεθοδολογία της έρευνας

2.3.1 Η διαμόρφωση του οράματος

Η κοινωνία των Γρεβενών έχει ανάγκη από ένα όραμα. Το όραμα αποτελεί μια συγκροτημένη περιγραφή της πορείας που θα ήθελε μια κοινωνία να πορευθεί στο μέλλον. Περιλαμβάνει την συνισταμένη των αναγκών και προσδοκιών κάθε μέλους της.

Η διαμόρφωση του μέλλοντος στα Γρεβενά θα προέλθει από όλη την κοινωνία και θα βασιστεί εκεί. Η γνώμη των πολιτών θα πρέπει να κατατεθεί έτσι ώστε να προκύψουν οι κοινοί τόποι. Κάθε πολίτης μπορεί να συμβάλει σημαντικά στην διαμόρφωσή του.

Το όραμα για να προκύψει έχει ως βάση την θέληση της κοινωνίας να προχωρήσει. Μια κοινωνία παρατημένη στον κυκεώνα των εξελίξεων δεν μπορεί να αρθρώσει όραμα. Το όραμα χρειάζεται εσωτερικό σθένος. Αυτό προέρχεται από την πίστη ότι κάθε φόβος μπορεί να νικηθεί. Διότι στην ουσία αυτό που μας εμποδίζει είναι οι κάθε λογής φόβοι που έχουν ενσκήψει, ειδικά εν μέσω κρίσης.

Για να εξαχθεί η γνώμη των πολιτών χρησιμοποιούνται διάφοροι τρόποι όπως διοργάνωση ημερίδων, συνεδρίων (θεματικών ή γενικότερων) και στρογγυλών τραπεζιών, συμπλήρωση ερωτηματολογίων ενώ υποστηρικτικό ρόλο παίζουν ειδικές μελέτες και αναλύσεις²³.

Η παρούσα εργασία επικεντρώνεται στην συμπλήρωση ερωτηματολογίου. Το ερωτηματολόγιο της έρευνας αυτής βασίζεται σε ερωτηματολόγιο προηγούμενης έρευνας σε άλλη περιοχή της Ελλάδας που διεξήχθη από το Ινστιτούτο Περιφερειακής Ανάπτυξης του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών. Το εν λόγω ερωτηματολόγιο έχει υποστεί περιορισμένες παραλλαγές που προσιδιάζουν στην κατάσταση της νέας υπό διερεύνηση περιοχής.

2.3.2 Το πλαίσιο της έρευνας

Η έρευνα έλαβε χώρα στα Γρεβενά την περίοδο Καλοκαιριού-Φθινοπώρου του 2017. Συμμετείχαν πολίτες των Γρεβενών, η επιλογή των οποίων έγινε με δύο κριτήρια. Το πρώτο ήταν να υπάρχει συμμετοχή αιρετών της τοπικής αυτοδιοίκησης και το δεύτερο ήταν να υπάρχει συμμετοχή πολιτών οι οποίοι στην πορεία τους είχαν εκτεταμένη δράση προσφοράς στην τοπική κοινωνία κυρίως μέσα από τη μορφή συλλόγων. Οι δεύτεροι ήταν και αριθμητικά περισσότεροι.

Στην έρευνα συμμετείχαν κατά αλφαβητική σειρά οι εξής:

Παντελεήμων Αλεξιάδης, Διοικητής του Νοσοκομείου Γρεβενών

Αριστοτέλης Βαρσάμης, Αγιογράφος-Ζωγράφος

²³ Παπαδασκαλόπουλος-Χριστοφάκης, *Περιφερειακός Προγραμματισμός και αναπτυξιακός σχεδιασμός*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2016, σελ. 57.

Γρηγόριος Γιαννόπουλος, Σύμβουλος της Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας

Αντώνιος Δασκαλόπουλος, Αντιπεριφερειάρχης Παιδείας, Πολιτισμού και Αθλητισμού της Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας

Γεώργιος Δασταμάνης, Δήμαρχος Γρεβενών

Γεώργιος Δόγκας, Αντιπρόεδρος της Ένωσης Ποδηλατιστών Γρεβενών

Κωνσταντίνος Ευαγγελόπουλος, Διευθυντής της Τεχνικής Υπηρεσίας της Περιφερειακής Ενότητας Γρεβενών

Συμεών Ζαγκανίκας, Προϊστάμενος της Δημόσιας Κεντρικής Βιβλιοθήκης Γρεβενών

Μιχάλης Μιχαλόπουλος, Καθηγητής Φυσικής στο 2^ο Γυμνάσιο Γρεβενών

Δημήτριος Νικολάου, Γραμματέας του Τμήματος Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων (Παράρτημα Γρεβενών) του Τ.Ε.Ι. Δυτικής Μακεδονίας

Ιωάννης Παπαδιαμάντης, Μέλος της Κινηματογραφικής Λέσχης Γρεβενών

Ευθύμιος Παπαθεοδώρου, Μέλος του Συλλόγου Δρομέων Υγείας Γρεβενών και του Χιονοδρομικού Ορειβατικού Συλλόγου Γρεβενών

Στέλιος Παπαλαμπρόπουλος, Εμπνευστής και διοργανωτής του Φετιβάλ Αγίου Πατρικίου – Ιρλανδικού Πολιτισμού και του Φεστιβάλ Τόπος

Φώτιος Παρασκευαΐδης, Μέλος του Συλλόγου Μανιταροφίλων Δυτικής Μακεδονίας και υπάλληλος του Χιονοδρομικού Κέντρου της Βασιλίτσας

Χρυσόστομος Παυλίδης, Πρόεδρος της Ένωσης Γεωργικών Συνεταιρισμών Γρεβενών

Ιωάννης Πέτρου, Συνταξιούχος δάσκαλος και ερευνητής της τοπικής Ιστορίας και Λαογραφίας

Άννα Ράσσιου, Δρ. Γεωλογίας, Επικεφαλής της Ομάδας Ανάδειξης του Γεωπάρκου της Τηθύος

Ευάγγελος Σημανδράκος, Αντιπεριφερειάρχης Γρεβενών

Ρήγας Σκόδρας, Μέλος της Διοίκησης του Χιονοδρομικού Κέντρου Γρεβενών

Ιωάννης Σιούλης, Πρόεδρος του Μοτοσυκλετιστικού Ομίλου Γρεβενών

Μαρία Σουπιάδου, Πρόεδρος του Συλλόγου Ξενοδόχων της Ορεινής Περιοχής

Χρήστος Τριγώνης, Αντιδήμαρχος Γρεβενών

Θωμάς Τσιάλας, Υπάλληλος της Περιφερειακής Ενότητας Γρεβενών

Τα περισσότερα ερωτηματολόγια απαντήθηκαν υπό μορφή συνέντευξης. Ελάχιστα ήταν αυτά που τα συμπλήρωσαν οι ερωτώμενοι κατά μόνας. Όπου έγινε αυτό, έγινε για λόγους αδυναμίας για συνάντηση, κυρίως από αιρετούς λόγω φόρτου εργασίας.

Η συνέντευξη είχε μορφή συζήτησης που ορισμένες φορές οδηγούσε σε πτυχές των Γρεβενών πολύ ενδιαφέρουσες που όμως λόγω περιορισμού της δομής της εργασίας δεν μπορούν να συμπεριληφθούν σε αυτήν. Η διάρκεια κάθε συνέντευξης κυμάνθηκε από μία μέχρι τέσσερις ώρες η μέγιστη.

Η φύση της μεθόδου της έρευνας είχε να κάνει με συνέντευξη με βάση τις ερωτήσεις και ανοιχτή συζήτηση. Οι ερωτήσεις δεν τέθηκαν με σκοπό ο συμμετέχων να απαντήσει με την λογική κλειστού τύπου αλλά απετέλεσαν εφελτήριο για να ξεδιπλώσει την σκέψη του και τον προβληματισμό του σχετικά το παρόν και το μέλλον των Γρεβενών. Λόγω της φύσης της έρευνας προέκυψαν κάποια θετικά στοιχεία αλλά και ορισμένες αδυναμίες. Στα θετικά ήταν ότι κάθε συμμετέχων εξέφρασε ελεύθερα τις σκέψεις του στη συζήτηση με αποτέλεσμα να τεθούν στο τραπέζι πολύ ενδιαφέρουσες ιδέες και προτάσεις πράγμα που δεν θα το προκαλούσε μια φορμαλιστική προσέγγιση του ερωτηματολογίου. Επίσης η έρευνα αυτή δημιούργησε την αίσθηση στους συμμετέχοντες ότι κάτι θετικό μπορεί να προκύψει για τον τόπο. Η προθυμία τους να συμμετέχουν εκφράζει και την αγάπη για τον τόπο τους. Αντίστοιχα στα αρνητικά θα σημειώναμε την αδυναμία να εξαχθούν ποσοτικοποιημένα συμπεράσματα. Αυτό διότι είναι μια ποιοτική έρευνα και κάθε συμμετέχων μίλησε περισσότερο για τους τομείς που γνώριζε καλύτερα. Από τι στιγμή που είχαμε αναφορές σε ειδικά θέματα της περιοχής είναι προφανές ότι κάποιοι δραστηριοποιούνται σε ορισμένους τομείς άρα η γνώμη τους έχει μεγαλύτερη βαρύτητα εκεί.

Επίσης λόγω της φύσης του ερωτηματολογίου παρατηρήθηκε μια αλληλοεπικάλυψη των ερωτήσεων. Για παράδειγμα στην ερώτηση ποιες δυνατότητες έχει ο τόπος, οι απαντήσεις που δοθήκαν είχαν μέσα τους και προτάσεις για την τοπική ανάπτυξη για την οποία αναφερόταν άλλη ερώτηση. Επίσης στις ερωτήσεις που αναφερόταν σε κάθε τομέα ξεχωριστά, στην ενότητα των δυνατοτήτων ενίσχυσης, οι απαντήσεις που δοθήκαν κι αυτές θα μπορούσαν να συμπεριληφθούν στις προτάσεις για την τοπική ανάπτυξη. Οι απαντήσεις των συμμετεχόντων ταξινομηθήκαν αντιστοίχως με την ερώτηση στην οποία έγινε. Για να υπάρξουν επαναλήψεις, στην ερώτηση για τις προτάσεις τοπικής ανάπτυξης καταγράψαμε μόνο τις απαντήσεις που δοθήκαν εκεί. Ο αναγνώστης όμως των αποτελεσμάτων της έρευνας θα πληροφορηθεί σχετικά με τις προτάσεις για την τοπική ανάπτυξη διαβάζοντας στο σύνολο τις απαντήσεις.

2.4 Οι απαντήσεις στο ερωτηματολόγιο

2.4.1 Ποια είναι τα κυριότερα προβλήματα των Γρεβενών;

Όλοι οι συμμετέχοντες συμφωνούν ότι το βασικό πρόβλημα είναι η ανεργία ειδικά των νέων. Ως εκ τούτου παρατηρείται έντονη η τάση οι νέοι να μεταναστεύουν. Αυτό έχει ως συνέπεια ο πληθυσμός που μένει να είναι όλο και μεγαλύτερης ηλικίας. Χαρακτηριστική είναι η απάντηση του Ιωάννη Πέτρου, συνταξιούχου δασκάλου και ερευνητή της ιστορίας και της λαογραφίας των Γρεβενών, ο οποίος υποστήριξε ότι *εάν λυθεί το εργασιακό πρόβλημα της νεολαίας και σταματήσει η τάση μετανάστευσης τότε όλα τα άλλα προβλήματα αντιμετωπίζονται.*

Οι υπόλοιπες απαντήσεις στη ερώτηση αυτή κινήθηκαν σε ένα αρκετά εκτεταμένο εύρος κάτι που αποτελεί και χαρακτηριστικό παράδειγμα ωριμότητας απέναντι στον προσδιορισμό των προβλημάτων.

Αναφορικά με τις υπόλοιπες απαντήσεις στην αρχική ερώτηση αυτές είχαν ως εξής:

Βασικός άξονας στον οποίο κινήθηκαν ορισμένες απαντήσεις αποτέλεσαν κάποια χαρακτηριστικά που εμφανίζονται σε μεγάλο κομμάτι της κοινωνίας των Γρεβενών και έχουν να κάνουν γενικότερα με την στάση της απέναντι στην πραγματικότητα. Έτσι λοιπόν επισημάνθηκε ότι η κοινωνία των Γρεβενών χαρακτηρίζεται από κλειστότητα. Σε αυτό συντελεί ότι δεν υπάρχουν πολλές ευκαιρίες έκφρασης των πολιτών. Επίσης ο πληθυσμός έχει ένα χαρακτηριστικό στατικότητας. Δηλαδή δεν υπάρχει κινητικότητα ανθρώπων προς τον Νομό, πλην των φοιτητών, που η παραμονή τους να έχει διάρκεια.

Αναφορικά με το πολιτικό πεδίο επισημάνθηκε σε σημαντικό βαθμό η έλλειψη ενασχόλησης των πολιτών με τα κοινά η οποία έχει ως αιτία την αδιαφορία τους γι' αυτά. Επίσης σημειώθηκε η αδιαφορία για τον τόπο, να χαρακτηρίζει και αιρετούς. Δημιουργείται έτσι ένας φαύλος κύκλος μετάθεσης ευθυνών. Πάνω σε αυτό το ζήτημα σημειώθηκε η τάση ενός μέρους της κοινωνίας να είναι δουλικά απέναντι στην εξουσία ή και να ταυτίζεται μαζί της. Όλα αυτά οδηγούν σε μια κατάσταση ανοχής στην ανομία και τη συγκάλυψη. Επίσης χαρακτηριστικό είναι η μη απολογία κάθε εξουσίας για τα πεπραγμένα. Όλα αυτά συντείνουν στην έλλειψη ελέγχου της εξουσίας. Επίσης ένα μεγάλο μέρος της κοινωνίας δεν συνδράμει υπέρ αυτών που δραστηριοποιούνται για τα κοινά.

Σχετικά με τους οργανισμούς της τοπικής αυτοδιοίκησης σημειώθηκε ότι υπάρχει επικάλυψη αρμοδιοτήτων μεταξύ Περιφέρειας και Δήμων πράγμα που οδηγεί σε καθυστερήσεις στη λήψη μέτρων για την αντιμετώπιση διαφόρων προβλημάτων που ανακύπτουν.

Μια άλλη σημαντική επισήμανση η οποία αποτελεί και πανθομολογούμενο στην κοινωνία των Γρεβενών αποτελεί ότι το κεντρικό κράτος αδιαφορεί για την περιφέρεια πόσο μάλλον σε περιοχές με περιορισμένο πληθυσμό, όπως τα Γρεβενά. Αυτό έχει ως άμεση συνέπεια την εγκατάλειψη της υπαίθρου η οποία σε πολλές περιοχές εμφανίζει σημάδια ερημοποίησης.

Ειδικότερα στον τομέα της οικονομίας υπήρξε μια ενδιαφέρουσα αλληλουχία απαντήσεων η οποία αναπτύχθηκε ως εξής: Η ανεργία όπως επισημάνθηκε οδηγεί στην εγκατάλειψη του Νομού. Ως εκ τούτου ο μέσος όρος ηλικίας του πληθυσμού αυξάνεται. Έτσι ο πληθυσμός όχι μόνο μειώνεται αλλά και γηράσκει.

Πέραν της γενικής οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα σημειώθηκαν μια σειρά από ζητήματα που άπτονται της οργάνωσης της τοπικής οικονομίας. Κατά το δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1990 σημειώθηκε μια άνοδο του κατασκευαστικού τομέα λόγω της εκτεταμένης ανοικοδόμησης από τον καταστρεπτικό σεισμό του 1995. Ο τομέας αυτός μετά την οικονομική κρίση υποχώρησε άρδην. Ως συνέπεια αυτού όλα τα συναφή με τον τομέα αυτόν επαγγέλματα βρέθηκαν σε μια κατάσταση μείωσης της απασχόλησης.

Η ανάδειξη του κατασκευαστικού τομέα σε κυρίαρχο τις προηγούμενες δεκαετίες (πράγμα που χαρακτήριζε και ολόκληρη την χώρα) επισήμανε με ένα πολύ αδρό τρόπο την καθίζηση που επικρατούσε στους δύο βασικούς τομείς της οικονομίας τον

πρωτογενή και τον δευτερογενή. Εδώ λοιπόν σημειώθηκε η μη αξιοποίηση των πλουτοπαραγωγικών πόρων του Νομού Γρεβενών. Για τον πρωτογενή τομέα δεν υπάρχει σχέδιο και στρατηγική. Τα κέρδη των παραγωγών συρρικνώνονται υπέρ των μεταπρατών ενώ το κόστος παραγωγής αυξάνεται συνεχώς. Η βιοτεχνική επιχειρηματικότητα χαρακτηρίστηκε ως ολιγοστή και αναμικτή πράγμα που φαίνεται από τα αριθμητικά δεδομένα τα οποία και παρατέθηκαν παραπάνω.

Ο τριτογενής τομέας εμφανίζεται ως ανισόροπα μεγάλος σε σχέση με τον πρωτογενή ενώ ο δευτερογενής όπως επισημάνθηκε έχει ισχυρή παρουσία.

Και για τον τριτογενή τομέα δεν υπάρχει στρατηγική ενώ οι όποιοι σχεδιασμοί χαρακτηρίζονται από αποσπασματικότητα. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα στον τομέα του τουρισμού. Την δεκαετία του 1990 χτίστηκαν μια πλειάδα καταλυμάτων στην ορεινή (δυτική) περιοχή του Νομού κυρίως μέσω της υποστήριξης ευρωπαϊκών προγραμμάτων. Τα περισσότερα από αυτά έχουν κλείσει και τα υπόλοιπα είναι αναγκασμένα να υπολειπώνονται. Ενώ έγιναν οι εκτεταμένες αυτές επενδύσεις εκείνη την περίοδο εκείνη ποτέ δεν συνοδεύτηκαν από ένα ανάλογο σχέδιο προσέλκυσης τουρισμού για τον τόπο έτσι ώστε να τις έκανε μακροπρόθεσμα βιώσιμες.

Επισημάνθηκε και για τον τομέα της παραγωγής πράσινης ενέργειας όπου οι συνθήκες εκμετάλλευσης της χαρακτηρίστηκαν ως αποικιοκρατικές.

Γενικά τα Γρεβενά εμφανίζουν μια αδυναμία προσέλκυσης ξένων επενδύσεων ενώ παρατηρείται και χαμηλή ένταση ενσωμάτωσης καινοτόμων μεθόδων στην παραγωγική διαδικασία.

Στις διάφορες επαγγελματικές ομάδες συχνά εμφανίζεται το φαινόμενο των ατομικιστικών συμπεριφορών πράγμα που υπονομεύει την προσπάθεια για μια κοινή πορεία ικανοποίησης των συμφερόντων του εκάστοτε κλάδου.

Ένα άλλο στοιχείο που επισημάνθηκε από αρκετούς είναι η έλλειψη εξειδικευμένου προσωπικού το οποίο θα μπορούσε να δώσει ώθηση γενικότερα στην κοινωνία. Για παράδειγμα η έλλειψη προπονητή καλαθοσφαίρισης στερεί από αρκετούς ενδιαφερόμενους νέους την αντίστοιχη δυνατότητα. Επίσης η έλλειψη επιστημόνων λειτουργεί ανασταλτικά για την πρόοδο του τόπου αλλά και για την οικονομική του ανάπτυξη.

Στον τομέα της εκπαίδευσης στα Γρεβενά λειτουργεί μόνο ένα Τμήμα του Τ.Ε.Ι. Δυτικής Μακεδονίας του οποίου όμως το μέλλον δεν είναι βέβαιο λόγω των αλλαγών στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση. Οι εξελίξεις αυτές δεν δημιουργούν σταθερό πλαίσιο που χρειάζεται έτσι η δραστηριότητα του Τ.Ε.Ι. να αποκτήσει μια ώσμωση με την τοπική κοινωνία.

Πλήγμα για την τοπική οικονομία θεωρείται και το κλείσιμο της Σχολής Αστυφυλάκων Γρεβενών οι εκπαιδευόμενοι της οποίας συνέβαλαν στην αύξηση της τοπικής κατανάλωσης.

Ένας άλλος διακριτός τομέας που σχετίζεται άμεσα με την οικονομία και που επισημάνθηκε δεόντως μιας και αποτελεί παλαιό πρόβλημα των Γρεβενών αποτελεί αυτός των μεταφορών. Μεγάλο μειονέκτημα για τα Γρεβενά θεωρείται η διακοπή της σιδηροδρομικής γραμμής στην Καλαμπάκα της οποίας ο αρχικός σχεδιασμός την έφτανε και στα Γρεβενά. Μάλιστα είχαν προχωρήσει και αρκετά έργα στην χάραξη

του η οποία όμως δεν ολοκληρώθηκε ποτέ. Διαχρονικό είναι το αίτημα των κατοίκων των γι' αυτό το ζήτημα που όμως δεν το έλαβε υπ' όψιν της η κεντρική εξουσία.

Τα Γρεβενά χαρακτηρίζονταν από απομόνωση κι αυτό έχει να κάνει με την δύσκολη σε αυτά πρόσβαση ειδικά την περίοδο πριν την κατασκευή της Εγνατίας οδού. Η Εγνατία είναι γεγονός ότι ανέδειξε σε μεγάλο βαθμό τα Γρεβενά και άλλαξε άρδην την σύνδεση με τους Νομούς Ιωαννίνων, Θεσπρωτίας, Κοζάνης, Ημαθίας και Θεσσαλονίκης. Η κατασκευή δε του καθέτου στην Εγνατία άξονα Σιάτιστας-Κρυσταλλοπηγής ελαχιστοποίησε και την απόσταση Γρεβενών-Καστοριάς.

Το πρόβλημα όμως παραμένει στη σύνδεση του νομού Γρεβενών με τον νότο μιας και η κατασκευή του βορείου Τμήματος του αυτοκινητόδρομου της κεντρικής Ελλάδος, γνωστού ως Ε-65, καθυστερεί κι από ότι φαίνεται δύσκολα να ολοκληρωθεί πριν το 2025. Η κατασκευή της οδού αυτής αποτελεί μεγάλης σημασίας έργο για τα Γρεβενά διότι θα μειώσει την απόσταση από το κέντρο των αποφάσεων, την Αθήνα. Αυτό θα σημάνει και μείωση της απόστασης μεταξύ Γρεβενών και Νοτίου Ελλάδας όπου διαμένει το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού της χώρας το οποίο με την κατασκευή του έργου θα μπορεί και ποιο εύκολα να επισκεφθεί τα Γρεβενά αλλά και τα προϊόντα των Γρεβενών θα φτάνουν με μικρότερο κόστος στον ελλαδικό νότο.

Τέλος όσον αφορά τον τομέα των μεταφορών πρέπει να επισημανθεί η προβληματική αεροπορική σύνδεση των αεροδρομίων της Δυτικής Μακεδονίας με τα κέντρα. Βελτίωση στον τομέα αυτόν παρατηρείται ότι μέσω της Εγνατίας έγινε πιο προσβάσιμο το αεροδρόμιο των Ιωαννίνων.

Η απομόνωση των Γρεβενών σχετιζόταν με την γεωμορφία τους μιας και είναι μια περιοχή ημιορεινή και ορεινή. Η γεωμορφία και κατ' επέκταση το κλίμα των Γρεβενών δημιουργεί άλλη μια παράμετρο που παίζει καθοριστικό ρόλο αυτή του βαρύ χειμώνα. Αυτό το χαρακτηριστικό έχει άμεση αναφορά στο κόστος θέρμανσης των κατοίκων όπως επίσης και στην δέσμευση αρκετών οικονομικών πόρων για τον αποχιονισμό. Οι εστίες θέρμανσης στα Γρεβενά διατηρούνται αναμμένες από τον Οκτώβριο μέχρι τον Μάιο με ότι αυτό συνεπάγεται.

Οι υποδομές και τα δίκτυα είτε χαρακτηρίζονται από ελλείψεις και με προβληματική συντήρηση.

Η έλλειψη οράματος και στρατηγικού σχεδιασμού σε τοπικό επίπεδο επισημάνθηκε από τους συμμετέχοντες. Συνδυάστηκε με την έλλειψη οράματος και σχεδιασμού και για το κεντρικό κράτος. Δεν είναι τυχαίος ο προσδιορισμός εθνικού εμπρός από το ουσιαστικό όραμα κι όχι κρατικού όπου χρησιμοποιείται.

Παρόλα αυτά ως άκρως ενδιαφέρουσες επισημαίνονται οι απόψεις δύο συμμετεχόντων στην έρευνα οι οποίοι σε αυτή την ερώτηση έθεσαν μεταξύ άλλων ως ζητήματα την έλλειψη της γνώσης για τον τόπο καθώς και την έλλειψη ανθρώπων που θα κυνηγήσουν ευκαιρίες για τον τόπο καθώς και το ότι οι πολίτες των Γρεβενών δεν έχουν αντιληφθεί την δυναμική που έχει ο τόπος τους. Την τελευταία δε επισήμανση έκανε ο γραμματέας του Τ.Ε.Ι των Γρεβενών Δημήτριος Νικολάου ο οποίος δεν κατάγεται από τα Γρεβενά.

2.4.2 Με τι τρόπους μπορούν να αντιμετωπιστούν;

Οι απαντήσεις που δοθήκαν σε αυτή την ερώτηση σχετίζονται άμεσα με τις απαντήσεις της ερώτησης σχετικά με προτάσεις για την τοπική ανάπτυξη. Πολλές από αυτές αποτελούν κοινή απάντηση και στις δύο ερωτήσεις.

Δύο είναι οι βασικοί άξονες πάνω στους οποίους εδράζονται οι απαντήσεις. Ο πρώτος έχει να κάνει με την κρατική παρέμβαση και ο δεύτερος με πρωτοβουλίες των οργανισμών της τοπικής αυτοδιοίκησης καθώς και φορέων της κοινωνίας.

Αναφορικά με το κεντρικό κράτος σχετίζονται παρεμβάσεις οι οποίες είτε θα έχουν την μορφή νέων υποδομών είτε θα αναφέρονται σε νομοθετικά ζητήματα μέσω των οποίων θα υπάρχει φροντίδα για τα Γρεβενά και βεβαίως σε αντίστοιχα με αυτά περιοχές. Η αλλαγή λοιπόν του θεσμικού πλαισίου εκτείνεται σε ένα ευρύ φάσμα πρακτικών όπως η αύξηση της δυνατότητας των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης του πρώτου βαθμού να διαχειρίζονται περισσότερα κονδύλια έτσι ώστε να κάνουν πιο στοχευμένες παρεμβάσεις μιας και γνωρίζουν καλύτερα την κοινωνία, μέχρι την κρατική παρέμβαση σε ζητήματα προστασία της πρωτογενούς παραγωγής.

Επίσης στον άξονα της κρατικής παρέμβασης συμπεριλαμβάνονται προτάσεις όπως: Στον τομέα της εκπαίδευσης και του πολιτισμού προτείνεται η αναβάθμιση του Τ.Ε.Ι. Γρεβενών και η ίδρυση δημοφιλών τμημάτων, οι ειδικότητες του Ι.Ε.Κ. Γρεβενών να αναφέρονται στις δυνατότητες και τα συγκριτικά πλεονεκτήματα του τόπου, όπως επίσης και να υπάρχει επιχορήγηση για την δημιουργία πολιτιστικών θεσμών στα Γρεβενά.

Στον τομέα των μεταφορών πέραν της αναγκαιότητας της άμεσης ολοκλήρωσης του αυτοκινητοδρόμου της κεντρικής Ελλάδας (Ε-65), το κράτος θα πρέπει να πάρει μέτρα για την μείωση της τιμής των διοδίων στους κεντρικούς άξονες έτσι ώστε η πρόσβαση από και προς τα Γρεβενά να έχει χαμηλότερο κόστος, να υπάρξει μέριμνα για την σιδηροδρομική σύνδεση του Νομού Γρεβενών καθώς επίσης και αναβάθμιση του αεροδρομίου της Καστοριάς.

Η κρατική παρέμβαση θα πρέπει να επεκτείνεται και στον τομέα της οικονομίας αλλάζοντας το θεσμικό πλαίσιο γύρω από ζητήματα οργάνωσης της παραγωγής ευνοώντας συνεταιριστικές μορφές επιχειρηματικότητας και συμβάλλοντας έτσι ώστε το τοπικό προϊόν να μπορεί να βρει δρόμο για τις διεθνείς αγορές. Επίσης το κράτος θα πρέπει να δημιουργήσει συνθήκες φιλικές για επενδύσεις. Τέλος κρίνεται απαραίτητη η μεταβίβαση πόρων προς του Δήμους.

Ο δεύτερος άξονας σχετίζεται με την ύπαρξη πρωτοβουλιών σε επίπεδο Δήμου και σε επίπεδο συλλογικοτήτων-φορέων. Πρώτα από όλα σε αυτό το πεδίο σημειώνεται ως κρίσιμο μια καταμέτρηση των δυνατοτήτων η οποία θα μπορούσε να ξεκινήσει με την καταγραφή των περιουσιακών στοιχείων των δύο Δήμων του Νομού πράγμα που θα συντελέσει και στον προσδιορισμό των ενδογενών οικονομικών δυνατοτήτων τους.

Οι Δήμοι κρίνεται σκόπιμο να προχωρήσουν σε συμπράξεις με τον ιδιωτικό τομέα πάνω σε διάφορα αντικείμενα. Βάση αυτής της αντίληψης αποτελεί ότι για να αντιμετωπιστούν οι δυσχέρειες της εποχής απαιτείται ένωση των δυνάμεων.

Προτάσεις που μπορούν να υλοποιηθούν με παρεμβάσεις σε τοπικό επίπεδο αποτελούν οι εξής: Να δοθούν κίνητρα (παραχώρηση χωραφιών, οικοπέδων, σπιτιών) σε μη Γρεβενιώτες σε περίπτωση που αποφασίσουν να μείνουν στα Γρεβενά. Να δημιουργηθεί στην πόλη των Γρεβενών ένας πολυχώρος πολιτιστικής έκφρασης. Αντίστοιχα σε αυτό το πνεύμα να γίνουν παρεμβάσεις πολιτιστικής υφής στον ιστό της πόλης με παράδειγμα την τοποθέτηση γλυπτών σε κομβικά σημεία.

Η στόχευση είναι όλα αυτά να λειτουργήσουν ως ερέθισμα για τους πολίτες έτσι ώστε οι ίδιοι να αρχίσουν να εκφράζονται πράγμα που θα αυξήσει την συμμετοχή τους στα κοινά. Με αυτό τον τρόπο αναχαιτίζεται η κλειστότητα που χαρακτηρίζει την κοινωνία των Γρεβενών και σιγά - σιγά μεταβάλλεται και η νοοτροπία της μη συμμετοχής.

Ο κλάδος όμως στον οποίο θα πρέπει να δώσει βαρύτητα και το πλέγμα των πρωτοβουλιών τοπικού επιπέδου αποτελεί αυτός της οικονομίας. Σχετικά με αυτό προτείνεται η σύμπραξη όλων των συντελεστών και παραγωγικών φορέων του τόπου έτσι ώστε διαμορφωθεί μια πολιτική προβολής των φυσικών, ιστορικών και λαογραφικών πλεονεκτημάτων.

Ειδική βαρύτητα θα πρέπει να δοθεί σε δραστηριότητες που θα συμβάλλουν στην αναδιάρθρωση του πρωτογενούς τομέα που πλέον θα μπορούσε να βασιστεί σε νέες και δυναμικές αγροτικές καλλιέργειες (π.χ. κεράσι) και στην καθετοποίηση της παραγωγής έτσι ώστε η προστιθέμενη αξία να μένει στον τόπο. Η οργάνωση της παραγωγής χρήσιμο είναι να υιοθετήσει συνεταιριστικά - κοινοτικά πρότυπα αφού αυτά μπορούν να εξυπηρετήσουν αποτελεσματικότερα την παραγωγή μικρής κλίμακας που χαρακτηρίζει την περιοχή.

Τα πιο αντιπροσωπευτικά προϊόντα μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως βάση για διοργάνωση θεματικών δράσεων (π.χ. γιορτή φασολιού).

Όλα τα παραπάνω για να αποκτήσουν την μέγιστη δυναμική τους αποτελεί χρήσιμο παράγοντα να υποστηρίζονται από τριτοβάθμια εκπαιδευτικά ιδρύματα έτσι ώστε να γίνεται και πρωτογενής έρευνα σε σχέση με την ανίχνευση των δυνατοτήτων του τόπου, αλλά να προωθούνται καινοτόμες και έξυπνες εφαρμογές στην παραγωγή για τις οποίες θα πρέπει να ενημερώνονται οι επιχειρήσεις.

Η γνώση των δυνατοτήτων του τόπου αυξάνει και την διαπραγματευτική ικανότητα των τοπικών φορέων πράγμα που σημειώθηκε χαρακτηριστικά από τον Ιωάννη Σιούλη, πρόεδρο του Μοτοσυκλετιστικού Ομίλου Γρεβενών.

2.4.3 Τι δυνατότητες έχει ο τόπος;

Η ερώτηση αυτή συσσώρευσε μια πλειάδα απαντήσεων από τους συμμετέχοντες. Το πρώτο και βασικό στοιχείο που σημειώνεται είναι ότι παρ' όλο που ένα μεγάλο μέρος των Γρεβενιωτών ζει εκτός Νομού εξακολουθεί τον υπάρχοντα πληθυσμό να τον χαρακτηρίζει και διανοητική δύναμη-οξυδέρκεια αλλά και εργατικότητα.

Η κοινωνία των Γρεβενών αν και μικρή διατηρεί ορισμένα πλεονεκτήματα σε σχέση με μεγαλύτερα αστικά περιβάλλοντα. Το περιβάλλον είναι ελεγχόμενο πράγμα που κάνει τα παιδιά να μεγαλώνουν με ασφάλεια. Η μικρή κλίμακα παίζει καθοριστικό ρόλο και σε άλλες παραμέτρους όπως αυτές των τοπικών μετακινήσεων

οι οποίες γίνονται πολύ γρήγορα. Όλα αυτά συντελούν έτσι ώστε ο τρόπος ζωής να χαρακτηρίζεται από λιγότερο άγχος. Στον περιορισμό του άγχους συμβάλλει και το ότι το κόστος ζωής στα Γρεβενά είναι χαμηλότερο από τις περισσότερες πόλεις της Ελλάδας με μοναδική παράμετρο εξαίρεσης τα αυξημένα έξοδα για θέρμανση. Η πόλη των Γρεβενών έχασε σχεδόν ολοκληρωτικά μέσω του φαινομένου της αντιπαροχής την παραδοσιακή της χροιά στα κτίσματα με αποτέλεσμα σήμερα να στερείται σημείων αναφοράς. Εντούτοις η μικρή της κλίμακα ακόμα και κάποιον που κατοικεί στο κέντρο της του επιτρέπει μια αναζωογονητική επίσκεψη στο περιαστικό δάσος και στους τέσσερις χαρακτηριστικούς λόφους της (Αγία Παρασκευή, Προφήτης Ηλίας, Βαρόσι, Αμπέλια) σε ελάχιστο χρόνο.



Εικόνα 2 - Άποψη της πόλης των Γρεβενών (προς βορρά)

Τα Γρεβενά αποτελούν μια παρθένα περιοχή με περιορισμένες παρεμβάσεις στο φυσικό περιβάλλον πράγμα που τα δίνει μια απaráμιλλη αξία. Το φυσικό περιβάλλον χαρακτηρίζεται ως πανέμορφο πράγμα που αυξάνει τις δυνατότητες ανάδειξης του τομέα των περιηγήσεων. Βεβαίως οι όποιες παρεμβάσεις θα πρέπει να γίνουν με γνώμονα την ελάχιστη δυνατή επιβάρυνση του φυσικού τοπίου διότι η ομορφιά του δεν αποκαθίσταται από κανένα ανθρώπινο δημιούργημα.

Οι ειδικές ή εναλλακτικές μορφές τουρισμού είναι αυτές που προκρίνονται για την περιοχή μιας και οι δυνατότητές της ευνοούν την διεξαγωγή αθλημάτων όπως η ορεινή ποδηλασία, η χιονοδρομία, η κατάβαση ποταμών με βάρκες, ο αιωροπτερισμός, η ορειβασία, οι δρόμοι αντοχής ανωμάλου πεδίου, ο μηχανοκίνητος αθλητισμός (μοτοσυκλέτες τύπου enduro) και γενικά κάθε μορφής οικοτουρισμού. Τα μέλη του Μοτοσυκλετιστικού Ομίλου Γρεβενών (Μ.Ο.Γ.) εδώ και χρόνια έχουν προτείνει την δημιουργία ενός Κέντρου Μηχανοκίνητου Αθλητισμού στα Γρεβενά. Αν και η μελέτη ολοκληρώθηκε, το έργο δεν προχώρησε. Ο Νομός Γρεβενών κατά τον πρόεδρο του Μ.Ο.Γ. έχει όλα τα χαρακτηριστικά για να γίνει νομός αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου κάποιου ανθρώπου.



Εικόνα 3 - Στιγμιότυπο διοργάνωσης αγώνα Παγκοσμίου Κυπέλλου Enduro (Βενέτικος Ποταμός)

Περιοχές που συμπυκνώνουν σε μεγάλο βαθμό την τοπική ομορφιά είναι η κοιλάδα της Βάλια Κάλντα που λειτουργεί ως βιότοπος της καφέ αρκούδας, η Βασιλίτσα που φιλοξενεί το ομώνυμο χιονοδρομικό κέντρο, η περιοχή του όρους Όρλιακας καθώς και ο ποταμός Βενέτικος που με τα 35 χιλιόμετρα της κοίτης του, τα οποία βρίσκονται όλα στο Νομό Γρεβενών δημιουργεί ιδανικές συνθήκες για πολλά είδη πουλιών να εγκαταβιούν στις όχθες του.



Εικόνα 4 - Βάλια Κάλντα (Εθνικός Δρυμός Πίνδου)

υπέρ της απομάκρυνσης των εμποδίων για την κατασκευή του. Για το έργο έχει ήδη ολοκληρωθεί η μελέτη σκοπιμότητας.



Εικόνα 6 - Μακέτα Ε.Α.Π.Ο

Η άγρια χλωρίδα της περιοχής χαρακτηρίζεται από μεγάλο πλούτο. Τις τελευταίες δεκαετίες με τις άοκνες προσπάθειες του δασκάλου και ερευνητή Γεωργίου Κωνσταντινίδη έχουν αναδειχθεί τα άγρια μανιτάρια σε σημείο που να αποτελούν πλέον μέρος της τοπικής ταυτότητας. Πλέον των 2.000 ειδών φύονται στα Γρεβενά πράγμα που παρακίνησε στη δημιουργία βιοτεχνιών που παράγουν προϊόντα με βάση το άγριο μανιτάρι.

Επίσης πολλά είναι τα αυτοφυή αρωματικά και θεραπευτικά βότανα της περιοχής για τα οποία ακόμα δεν έχει γίνει κάποια εκτεταμένη προσπάθεια χαρτογράφησης έτσι ώστε να ανιχνευθεί και ενδεχόμενη επιχειρηματική δραστηριοποίηση πάνω σε αυτό τον τομέα.

Η πανίδα της περιοχής έχει επιφυλάξει μια ευχάριστη έκπληξη για τα Γρεβενά μιας και τα τελευταία χρόνια ήρθαν στην επιφάνεια παλαιοντολογικά ευρήματα τεραστίας σημασίας και παγκοσμίου ενδιαφέροντος. Σε ανασκαφές στην Μηλιά Γρεβενών ήρθε στην επιφάνεια, μεταξύ άλλων, ο μαστόδοντας με το μεγαλύτερο μήκος (5,02 μέτρων) που έχει ανακαλυφθεί ποτέ στον κόσμο. Τα Γρεβενά πλέον αποτελούν σημείο αναφοράς στον παγκόσμιο χάρτη της Παλαιοντολογίας. Ανάλογα ευρήματα έχουν ανακαλυφθεί και στις βόρειες παρυφές της πόλεως των Γρεβενών στην περιοχή Αμπέλια. Τα ευρήματα αυτά χρήζουν της κατασκευής ενός συγχρόνου μουσείου.



Εικόνα 7 - Παλαιοντολογικό Μουσείο Μηλιάς

Παράλληλα με το φυσικό κάλος τα Γρεβενά χαρακτηρίζονται και από σπουδαία πολιτιστική ομορφιά. Τα Μοναστήρια, τα πέτρινα γεφύρια, η παραδοσιακή μουσική και οι πανηγύρεις των εορταζόντων Αγίων σε κάθε χωριό, η λαϊκή θυμοσοφία, τα τραγούδια, τα παραμύθια, τα έθιμα αναδεικνύουν σε μεγάλο βαθμό το ότι η διαχρονική γρεβενιώτικη κοινωνία έχει ένα τεράστιο πολιτισμικό βάθος.

Τα Μοναστήρια των Γρεβενών έχουν πλούσια ιστορία. Η Ιερά Μονή Μεταμορφώσεως του Σωτήρος - Αγίου Νικάνορα Ζάβορδας (16^{ος} αιώνας) ανακαινίστηκε εκ βάθρων μετά τις καταστροφές που υπέστη από τον σεισμό του 1995. Αποτελεί πλέον ένα κόσμημα μακεδονικής αρχιτεκτονικής. Το Καθολικό αν και είχε υποστεί πολλές ζημιές αποκαταστάθηκε με υποδειγματικό τρόπο. Φιλοξενεί αγιογραφίες σπουδαίας σημασίας, έργα του Μανουήλ Πανσελήνου. Πλέον ασκούνται εκεί περί τους δέκα μοναχούς. Στην Ι.Μ. Παναγίας Σπηλαίου (17^{ος} αιώνας) διασώζεται το Καθολικό στο οποίο έχουν συντηρηθεί πρόσφατα οι αγιογραφίες. Η Ι.Μ. Ταξιαρχών (αρχές 19^{ου} αιώνα) στα ανατολικά του Νομού χρήζει συντήρησης. Η Ι.Μ. Ευαγγελιστρίας Βουνάσας διατηρεί σε καλή κατάσταση το Καθολικό. Τα βοηθητικά κτήρια χρήζουν αναβάθμισης. Μετά τις εργασίες αποκατάστασης κρίσιμο αποτελεί και για τις τρεις τελευταίες μονές να αποκτήσουν αδελφότητα.



Εικόνα 8 - Ιερά Μονή Ευαγγελιστρίας Όρους Βουνάσας

Οι παραπάνω αναφορές στον πολιτιστικό και φυσικό πλούτο των Γρεβενών δείχνουν ότι είναι ένας τόπος με δυναμικές αξιοσημείωτες πλην όμως δεν έχει τύχει τις κατάλληλης προσοχής. Αυτό λειτούργησε και θετικά διότι εάν η προσοχή είναι ενός ματιού στο οποίο εμφολεύει η χρησιμοθηρική αντίληψη τότε ίσως

ορισμένες από αυτές τις παραμέτρους δεν έφταναν μέχρι το σήμερα, πράγμα που συνέβη σε αρκετές περιοχές της χώρας μας²⁴.

Πέραν όμως των ανωτέρω οι απαντήσεις σχετίστηκαν και με την σύγχρονη ανθρώπινη δραστηριότητα και τις ιδιαίτερες συνθήκες που επικρατούν στην περιοχή.

Οι περισσότεροι των συμμετεχόντων στην έρευνα θεωρούν πολύ σημαντική εξέλιξη πως με την ολοκλήρωση του αυτοκινητοδρόμου κεντρικής Ελλάδας ο Νομός Γρεβενών θα αποκτήσει κομβική σημασία. Θα βρίσκεται στο μέσο τριών λιμανιών (Θεσσαλονίκης, Βόλου, Ηγουμενίτσας) πράγμα που τον κάνει να αποκτά ιδιαίτερη σημασία στην εφοδιαστική αλυσίδα. Δεν είναι τυχαίο που στο παρελθόν έγινε προσπάθεια να λειτουργήσει στο Τ.Ε.Ι. Γρεβενών τμήμα Διαχείρισης Εφοδιαστικής Αλυσίδας πράγμα όμως που δεν ευδοκίμησε.

Η κομβικότητα όμως δεν εξαντλείται στο ζήτημα του εμπορίου αλλά έχει αναφορά στο ότι τα Γρεβενά αποτελούν πλέον κέντρο μιας ευρύτερης περιοχής που περικλείει τόπους με ιδιαίτερα πολιτισμικά χαρακτηριστικά. Τα Γιάννινα, το Μέτσοβο, η Καστοριά, η Σιάτιστα και τα Μετέωρα θα βρίσκονται πλέον σε απόσταση 20-50 λεπτών με αυτοκίνητο από τα Γρεβενά. Αυτό σημαίνει ότι ένας περιηγητής με βάση τα Γρεβενά θα μπορεί εύκολα και γρήγορα να επισκέπτεται όλα αυτά τα ιδιαίτερα μέρη.



Εικόνα 9 - Εγνατία Οδός

Βεβαίως όλα αυτά αποτελούν την αιχμή της δυναμικής, όμως στην όποια ανάλυσή μας επιβάλλεται να λάβουμε υπ' όψιν μας το σύνολο των παραμέτρων οι οποίες επηρεάζουν τον τομέα της περιήγησης. Η περιοχή των Γρεβενών δέχεται κατά βάση Έλληνες περιηγητές. Όσο λοιπόν η οικονομική κρίση κρατά περιορισμένα τα εισοδήματα τόσο θα επηρεάζονται αρνητικά οι όποιοι τοπικοί υπέρ του τουρισμού σχεδιασμοί. Πρόκληση αποτελεί να γίνει η περιοχή τόπος έλξης περιηγητών από άλλες χώρες.

²⁴ Αποτελεί χαρακτηριστική η παρατήρηση ότι η αρχιτεκτονική ομορφιά των χωριών του Ζαγορίου διατηρήθηκε λόγω της εγκατάλειψής τους της μεταπολεμικές δεκαετίες (*Τα Ζαγόρια τα έσωσε η εγκατάληψή τους*).

Μεγάλη έμφαση δόθηκε στον πρωτογενή τομέα των Γρεβενών. Οι περισσότεροι υποστήριξαν ότι η δυναμική που αυτός ο τομέας έχει είναι μεγάλη αρκεί να τύχει των καταλλήλων δράσεων. Ένα σημείο έρευνας αποτελεί η πρόταση οι καλλιέργειες να αποκτήσουν δυναμικό χαρακτήρα. Το μεγαλύτερο κομμάτι των καλλιεργήσιμων γαιών στα Γρεβενά είναι ξηρικά. Ως εκ τούτου το σιτάρι αποτελεί μια εύκολη επιλογή. Η εισαγωγή όμως από το εξωτερικό σιταριού σε κόστος αγοράς φθηνότερο από το κόστος της εγχώριας παραγωγής δημιουργεί προβλήματα στους ντόπιους παραγωγούς. Παρόλα αυτά το σιτάρι των Γρεβενών έχει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά ποιότητας λόγω του μικροκλίματος και της γεωμορφίας της περιοχής.

Πρόκληση για τον πρωτογενή τομέα αποτελεί το εάν οι κάτοικοι των Γρεβενών καταφέρουν να δημιουργήσουν δομές παραγωγής καλλιεργήσιμων μανιταριών εκμεταλλευόμενοι στο έπακρο την ορατότητα που έχουν ανά την Ελλάδα ως περιοχή που οι εν λόγω μύκητες ευδοκιμούν. Επίσης ως προτάσεις νέων καλλιεργειών έχουν επισημανθεί η λεβάντα και το ιπποφαές.

Η κτηνοτροφία αποτελούσε διαχρονικά την αιχμή του δόρατος στην πρωτογενή παραγωγή των Γρεβενών. Λόγω όμως καιρικών συνθηκών, τα κοπάδια τους χειμερινούς μήνες μετακινούνται στη Θεσσαλία (χειμαδιά) όπου οι εκεί μονάδες μεταποίησης καρπώνονται την επεξεργασία του γάλακτος. Και εδώ βεβαίως υπάρχει περιθώριο τεράστιο ειδικά με την δημιουργία κατάλληλων μονάδων και για την διαχείριση των ζώων αλλά επίσης και με την ανάπτυξη στα τυροκομείο νέων ποικιλιών τύρου κατά το παράδειγμα του Μετσόβου (π.χ. Μετσοβόνε).

Η παραγωγή του πρωτογενούς τομέα μπορεί να λειτουργήσει ως βάση για την ανάπτυξη της μεταποίησης. Κάθε προϊόν παραγόμενο στα Γρεβενά θα μπορεί ακολουθήσει στο ίδιο τόπο όλα τα βήματα επεξεργασίας και τυποποίησης. Σε αυτές τις επιχειρήσεις εάν συμμετέχουν και οι παραγωγοί θα λαμβάνουν μία επιπλέον ικανοποίηση ώστε να συνεχίσουν το δύσκολο έργο της παραγωγής.

Δύο άλλοι τομείς της οικονομίας που σημειώθηκαν αποτελούν τα υδροηλεκτρικά έργα και η παραγωγή ενέργειας από βιομάζα. Ήδη στα Γρεβενά έχουν κατασκευαστεί 18 υδροηλεκτρικά τα περισσότερα από τα οποία είναι μικρής ισχύος. Προβληματισμό για την τοπική κοινωνία αποτελεί, έβραν της σοβαρής αλλοίωσης του περιβάλλοντος που προκαλούν, το ότι τα συμφέροντα που τα ελέγχουν είναι ξένα ως προς την κοινωνία των Γρεβενών.

Αναφορικά με την βιομάζα η ύπαρξη απεριόριστης πρώτης ύλης αποτελεί καταλυτικό παράγοντα για την κατασκευή τέτοιου είδους δομών. Παρόλα αυτά δεν έχουν γίνει σημαντικά βήματα.

Η υλοτομία τέλος αποτελεί μια παραδοσιακή εργασία για ένα σημαντικό αριθμό Γρεβενιωτών ιδιαίτερα κατοίκων της ορεινής περιοχής. Οι δυνατότητες της όμως φαίνονται περιορισμένες.

2.4.4 Τα Γρεβενά σε 10 χρόνια χωρίς παρέμβαση

Ενώ η προηγούμενη ερώτηση κατέλαβε τον μεγαλύτερο χρόνο κάθε συνέντευξης, η ερώτηση αυτή κατέλαβε τον μικρότερο διότι όλοι οι συμμετέχοντες ενώ πριν

παραδέχθηκαν της μεγάλης δυνατότητας του τόπου εάν δεν προκύψουν παρεμβάσεις τα πράγματα εξελίσσονται σε πολύ αρνητικά για την τοπική κοινωνία.

Η παρούσα ανεργία απομακρύνει την νεολαία από τον τόπο της. Στα σχολεία γράφονται όλο και λιγότεροι μαθητές. Σε 10 χρόνια τα πράγματα είναι δυσοίωνα.

Θα έχουμε περαιτέρω γήρανση του γενικού πληθυσμού αλλά και του εργατικού δυναμικού. Η ερημοποίηση θα χαρακτηρίζει τα Γρεβενά του 2028.

Τα παραπάνω για όσους μείνουν να παλεύουν θα δημιουργούν ένα περιβάλλον προβληματικό. Τα όποια προϊόντα θα παράγονται θα χαρακτηρίζονται από αδυναμία προώθησης. Η έλλειψη ανταγωνιστικότητας θα μειώσει την παραγόμενη αξία. Η ανεργία και η υποαπασχόληση θα οδηγήει στον αποκλεισμό. Τα δυναμικά στοιχεία της κοινωνίας θα οδηγηθούν και αυτά στην φυγή.

Η πόλη των Γρεβενών από διοικητικό κέντρο θα μετατραπεί σε μια κωμόπολη εάν και σε μια μελλοντική μεταρρύθμιση αμφισβητηθεί και η ύπαρξη της Περιφερειακής Ενότητας Γρεβενών.

2.4.5 Τα Γρεβενά σε 10 χρόνια με παρέμβαση

Σε αυτήν την ερώτηση επίσης παρατηρήθηκε μια δυσκολία από τους περισσότερους στον προσδιορισμό του μέλλοντος των Γρεβενών με παρέμβαση. Υπάρχει η αίσθηση ότι το παιχνίδι είναι χαμένο. Αυτό δημιουργεί έναν ιδιαίτερο προβληματισμό. Η πιθανότερη εξήγηση είναι ότι περισσότεροι των συμμετεχόντων δεν φαντάστηκαν τα Γρεβενά με παρέμβαση διότι θεωρούν ότι η τελευταία για να συμβεί είναι πολύ δύσκολο. Παρ' όλα αυτά όλοι πιστεύουν ότι ο τόπος έχει δυνατότητες για τις οποίες έχουν πολύ ή λιγότερο συμβάλλει και οι ίδιοι.

Όλη αυτή η αντίφαση, ότι ενώ υπάρχουν δυνατότητες μάλλον θα μείνουν ανενεργές, βρίσκει η λύση της στην ανάλυση των δυσλειτουργιών του πολιτικού συστήματος που ξεκινούν από το κεντρικό κράτος και επεκτείνονται και στους οργανισμούς της τοπικής αυτοδιοίκησης μέσω της κομματοκρατίας.

Σε 10 χρόνια με παρέμβαση ο κοινός τόπος των απαντήσεων θέλει να αναχαιτιστεί η αφαίμαξη του πληθυσμού. Ευχή θα ήταν τα Γρεβενά εάν δεν μπορέσουν να αυξηθούν πληθυσμιακά τουλάχιστον να σταθεροποιηθούν. Βάση γι' αυτό μπορεί να αποτελέσει η επάρκεια ικανοποιητικά αμειβόμενης εργασίας. Έτσι οι νέοι θα συγκρατηθούν και θα μπορέσουν να κάνουν στα Γρεβενά οικογένεια.

Παρόλα τα παραπάνω σημειώθηκαν και αισιόδοξες απαντήσεις όπως:

Τα Γρεβενά να είναι στους κορυφαίους πέντε κορυφαίους προορισμούς στην Ελλάδα με προμετωπίδα τον αγροτουρισμό, η ανάδειξή τους ως κόμβου μεταφορών να κεφαλαιοποιηθεί από την τοπική κοινωνία, ο πρωτογενής τομέας να αποκτήσει την θέση που του αξίζει και να έρχεται εισόδημα εκτός νομού. Η ποιότητα ζωής να διευρυνθεί και η κοινωνία να γίνει πιο εξωστρεφής.

2.4.6 Επί μέρους τομείς

α. Συγκράτηση του πληθυσμού

Παρούσα κατάσταση: Ο πληθυσμός μειώνεται συνεχώς.

Ανάγκες: Βασικό πρόβλημα αποτελεί η ανεργία και η υποαπασχόληση. Αυτή ευθύνεται για την φυγή του πληθυσμού.

Εξελίξεις χωρίς παρέμβαση: Από το 2001 μέχρι το 2021 εκτιμάται η μείωση να υπερβαίνει το 30%.

Δυνατότητες ενίσχυσης: Το κεντρικό κράτος με αλλαγές στο θεσμικό πλαίσιο και παρεμβάσεις στις υποδομές. Οι τοπικοί φορείς να συμβάλλουν με πρωτοβουλίες οργάνωσης της παραγωγής.

Παρατηρήσεις: Εάν και οι συμμετέχοντες στην έρευνα δεν είναι αντιπροσωπευτικό δείγμα της κοινωνίας υπάρχει η αίσθηση σε αυτή ότι οι κρατικές παρεμβάσεις είναι καθοριστικής και ότι δεν αρκούν οι πρωτοβουλίες από την τοπική κοινωνία.

β. Υγεία

Παρούσα κατάσταση: Βασική μονάδα στον χώρο αποτελεί το Γενικό Νοσοκομείο Γρεβενών όπου εμφανίζει προβλήματα στη στελέχωση (π.χ. παιδιατρική μονάδα). Σύγχρονο το κτήριο του Νοσοκομείου. Υποβαθμισμένες οι ιατρικές υπηρεσίες στα χωριά. Δεν παρατηρείται το φαινόμενο χρηματισμών των γιατρών λόγω του ότι η τοπική κοινωνία δεν είναι απρόσωπη. Η τοπική κοινωνία εμφανίζει σοβαρά προβλήματα αλκοολισμού και ναρκωτικών ειδικά στους νέους.

Ανάγκες: Έλλειψη εξειδικευμένου προσωπικού. Έλλειψη ασθενοφόρων.

Εξέλιξη χωρίς παρέμβαση: Περαιτέρω υποβάθμιση.

Δυνατότητες ενίσχυσης: Στελέχωση από ιατρικό προσωπικό, Προμήθεια εξοπλισμού-ασθενοφόρων. Δημιουργία ιατρείου στο Χιονοδρομικό Κέντρο. Ενίσχυση και εστίαση του Νοσοκομείου σε αθλητικοτουριστικές ειδικότητες (π.χ. ορθοπαιδική, τραυματολογία). Στον σχεδιασμό της διοίκησης υπάρχει η πρόθεση για δημιουργία μονάδας φροντίδας ασθενών με άνοια και οδοντιατρικής μονάδας για άτομο που χρειάζονται ειδική φροντίδα. Και τα δύο θα προσελκύσουν κόσμο από την ευρύτερη περιοχή μιας και δεν υπάρχουν αντίστοιχες δομές.

Παρατηρήσεις: Πολλοί κάτοικοι επιλέγουν κέντρα περίθαλψης σε μεγαλύτερες πόλεις (Θεσσαλονίκη – Ιωάννινα) με αποτέλεσμα και να μειώνεται ο φόρτος εργασίας των Γρεβενών αλλά και οι δυνατότητες αναβάθμισης. Όμως και το Νοσοκομείο Γρεβενών επιλέγεται από τους κατοίκους του Βοΐου (Δυτικό Τμήμα του Νομού Κοζάνης)

γ. Εκπαίδευση-Κατάρτιση

Παρούσα κατάσταση: Μειώνεται ο αριθμός των μαθητών. Κλείνουν τα σχολεία στα χωριά. Στα σχολεία των Γρεβενών τα τμήματα μειώνονται. Τα σχολικά κτήρια είναι σε καλή κατάσταση. Το Τ.Ε.Ι. έχει αμφίβολη παρουσία στα Γρεβενά. Πολλοί από τους καθηγητές δεν μένουν στα Γρεβενά. Το Ι.Ε.Κ. προσαρμόζεται στις δυνατότητες της τοπικής οικονομίας. Το εκπαιδευτικό προσωπικό γηράσκει.

Ανάγκες: Η εκπαίδευση έχει άμεση αναφορά στο δημογραφικό. Υπάρχει ανάγκη για δημιουργία δομών που η νεολαία θα αναπτύσσει δραστηριότητες στον ελεύθερο χρόνο (π.χ. τέχνες- αθλητισμός). Ανανέωση του εκπαιδευτικού προσωπικού στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Τα παιδιά των χωριών που τα σχολεία κλείνουν αναγκάζονται να μετακινηθούν με μισθωμένα οχήματα. Αυτό σημαίνει και ταλαιπωρία για τα παιδιά και έξοδα καυσίμων για το κράτος. Ανανέωση εξοπλισμού στα σχολεία. Αυξημένες δαπάνες για καύσιμα θέρμανσης.

Εξέλιξη χωρίς παρέμβαση: Περαιτέρω κλείσιμο σχολείων. Η ποιότητα της διδασκαλίας πέφτει λόγω της μη ανανέωσης του εκπαιδευτικού προσωπικού.

Δυνατότητες Ενίσχυσης: Δημιουργία τμημάτων στο Τ.Ε.Ι. και στο Ι.Ε.Κ που να σχετίζονται με τις δυνατότητες της περιοχής των Γρεβενών (Δασοπονία, Κτηνοτροφία, Αξιοποίηση υδάτινων πόρων). Αύξηση της συμμετοχής των σχολείων σε διαγωνισμούς. Έχει κατατεθεί πρόταση για δημιουργία Σχολής Σωφρονιστικών Υπαλλήλων. Υπάρχουν διαθέσιμες υποδομές για την διδασκαλία. Επίσης στις φυλακές Γρεβενών μπορούν οι σπουδαστές να κάνουν και την πρακτική τους. Οι μαθητές να μαθαίνουν για τα Γρεβενά. Οργάνωση εξωσχολικών σχετικών δραστηριοτήτων. Διοργάνωση θερινών σχολείων πάνω σε στοιχεία του φυσικού και πολιτιστικού πλούτου των Γρεβενών (π.χ. Θερινό Σχολείο Γεωλογίας, Θερινό Σχολείο Εκμάθησης Παραδοσιακής Πίτας). Διαδραστικές Εκθέσεις για παιδιά (π.χ. πάνω στη γεωλογία). Δημιουργία ντοκουμαντέρ. Διαθεματικές δράσεις Συνδυασμός Επιστημών π.χ. Γεωλογία- Ιστορία- Λαογραφία. Χαρακτηριστικό είναι το εξής παράδειγμα: Σε ορισμένα γεφύρια των Γρεβενών χρησιμοποιήθηκαν πετρώματα από τον Πεντάλοφο Κοζάνης. Αυτό μας δίνει στοιχεία και για τους εμπορικούς δρόμους της εποχής εκείνης.

Παρατηρήσεις: Οι υποδομές στην εκπαίδευση και την υγεία δημιουργούν κίνητρα στους πολίτες για να παραμείνουν στην περιοχή. Πολλοί φοιτητές έρχονται μόνο για να εγγραφούν και δεν παρακολουθούν. Εάν υπάρξουν κίνητρα από την τοπική αγορά (π.χ. εκπτώσεις) θα λειτουργήσει θετικά στο να παραμείνουν.

δ. Μεταφορές

Παρούσα κατάσταση: Η Εγνατία έχει καταλυτικό ρόλο. Η επαρχιακή οδός χαρακτηρίζεται με πολλά προβλήματα. Στο Ελευθεροχώρι επείγει η παρέμβαση διότι ο δρόμος εμφάνισε εγκάρσιες τομές. Στην ορεινή περιοχή και ιδιαίτερα γύρω από την Λάβδα και το Πανόραμα υπάρχουν πολύ σημαντικά προβλήματα (λακκούβες, καθιζήσεις). Ο δρόμος για την Βασιλίτσα είναι προβληματικός. Στην ορεινή περιοχή λόγω των χιονιών εμφανίζονται πολλές καταστροφές στην οδοποιία. Τα τελευταία χρόνια τοποθετήθηκαν κυβόλιθοι σε πολλούς κατηφορικούς δρόμους της πόλης των Γρεβενών. Δεν έγινε όμως σωστή εφαρμογή με αποτέλεσμα να είναι πολύ ανώμαλη η στρώση πράγμα που δυσκολεύει πολύ τους υπερήλικες.

Προβληματική η σύνδεση με την Νότιο Ελλάδα. Επείγει η γρήγορη υλοποίηση του αυτοκινητοδρόμου E-65. Η αξίωση για σύνδεση με την σιδηροδρομική γραμμή παραμένει. Προβλήματα στην μετεγκατάσταση του ΚΤΕΛ Γρεβενών. Το μοναδικό ημερήσιο δρομολόγιο για την Αθήνα του Κ.Τ.Ε.Λ. γίνεται σε ώρα που δεν εξυπηρετεί πολύ κόσμο. Επίσης το ίδιο συμβαίνει και στην σύνδεση Θεσσαλονίκη-Γρεβενά. Τα λεωφορεία δεν διαθέτουν ασύρματη πρόσβαση στο διαδίκτυο.

Ανάγκες: Άμεσες παρεμβάσεις όπου επείγει σε προβλήματα στην οδοποιία. Αναθεώρηση των δρομολογίων του Κ.Τ.Ε.Λ.. Καλύτερη εφαρμογή των κυβόλιθων στους δρόμους της πόλης όπου έχουν επιστρωθεί. Ανάπλαση της οδού 13^{ης} Οκτωβρίου εντός της πόλης των Γρεβενών.

Εξέλιξη χωρίς παρέμβαση: Ορισμένοι δρόμοι θα γίνουν αδιάβατοι. Υποβάθμιση της δυνατότητας για μεταφορά άρα και μείωση της κινητικότητας από, προς και εντός του Νομού.

Δυνατότητες Ενίσχυσης: Ολοκλήρωση του αυτοκινητοδρόμου κεντρικής Ελλάδος E-65. Κατασκευή νέου δρόμου για την Βασιλίτσα. Μετεγκατάσταση του ΚΤΕΛ Γρεβενών σε σύγχρονες υποδομές. Κατασκευή ελικοδρομίων στην πόλη των Γρεβενών, στη Βασιλίτσα, στην είσοδο του Εθνικού Δρυμού (τα οποία να προορίζονται και για νυχτερινή χρήση). Κατασκευή σιδηροδρομικής Εγνατίας.

Παρατηρήσεις: Υπάρχει η πρόταση να καταργηθούν τα αεροδρόμια Κοζάνης και Καστοριάς και να κατασκευαστεί ένα νέο στην περιοχή Μπάρα νοτίως της Σιάτιστας, όπου αποτελεί σημείο διέλευσης της Εγνατίας. Χρειάζεται διαχωρισμός των αρμοδιοτήτων σχετικά με την ευθύνη συντήρησης των δρόμων ανάμεσα στους φορείς.

ε. Οικονομική Δραστηριότητα- Εργασία

Παρούσα κατάσταση: Υψηλή ανεργία έχει ως συνέπεια την μετανάστευση του πληθυσμού. Η πρωτογενής παραγωγή υπολείπεται οργάνωσης. Η μεταποίηση αναιμική από πάντα.

Ανάγκες: Δεν υπάρχουν θέσεις εργασίας για ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού. Πολλές από τις θέσεις εργασίας που απέμειναν χαρακτηρίζονται από υποαπασχόληση.

Εξέλιξη χωρίς παρέμβαση: Μαρασμός του Νομού

Δυνατότητες Ενίσχυσης: Το κεντρικό κράτος να ασχοληθεί επί τέλους σοβαρά με την περιφέρεια. Η περιφέρεια αποτελεί το στρατηγικό βάθος της χώρας. Η Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας να συντάσσει τα προγράμματα σύμφωνα με τις πραγματικές ανάγκες της κοινωνίας. Αυτοοργάνωση των πολιτών με στόχο την ανάδειξη των παραγωγικών δυνατοτήτων. Δημιουργία Ομάδων Παραγωγών και υποστήριξή τους από Ερευνητικά Κέντρα. Τα σπίτια σε χωριά που εγκαταλείπονται να δοθούν έναντι χαμηλού μισθώματος σε ανθρώπους που εργάζονται διαμέσου διαδικτύου και αναζητούν ησυχία και ζωή στη φύση.

Παρατηρήσεις: Ο Νόμος έχει πολλές δυνατότητες. Η έλλειψη βασίζεται στην οργάνωση.

στ. Συνθήκες Διαβίωσης

Παρούσα κατάσταση: Οι πόλεις των Γρεβενών και της Δεσκάτης είναι μικρής κλίμακας και ανθρώπινες. Δεν υπάρχει μόλυνση. Απλή και εύκολη καθημερινότητα. Τα προβλήματα εστιάζονται σε περιορισμένες δυνατότητες εκπαίδευσης-ψυχαγωγίας, γενικότερα πνευματικών ερεθισμάτων. Οι νέοι (15-35 ετών) αντιμετωπίζουν το μεγαλύτερο πρόβλημα λόγω έλλειψης εναλλακτικών ειδικά στον τομέα της ψυχαγωγίας. Η ανάπλαση της αστικής κοίτης του Γρεβενίτη δημιούργησε χώρο αναψυχής. Τα Γρεβενά είναι πυκνοκατοικημένη πόλη με μεγάλο δείκτη δόμησης.

Ανάγκες: Χρειάζονται παρεμβάσεις στους τομείς των γραμμάτων και της ψυχαγωγίας. Επίσης υπάρχει εντός της πόλης ανάγκη για παιδικές χαρές και πάρκα. Επέκταση του σχεδίου πόλεως των Γρεβενών.

Εξέλιξη χωρίς παρέμβαση: Θα εξακολουθεί η καθημερινότητα να προκαλεί πλήξη σε πολλούς κατοίκους της πόλης ειδικά τους νεότερους.

Δυνατότητες Ενίσχυσης: Ο Δήμος να ιδρύσει ομάδες τεχνών (π.χ. θεατρική ομάδα, καλλιτεχνικό εργαστήριο, σχολή φωτογραφίας), Καθηγητές των Πανεπιστημίων να επισκέπτονται τα Γρεβενά για διαλέξεις. Διοργάνωση μουσικών εκδηλώσεων. Οι σύλλογοι που ασχολούνται με κάποιο αντικείμενο που σχετίζεται ο εναλλακτικός τουρισμός να πιστοποιούνται έτσι ώστε να προσφέρουν εκπαίδευση σχετική στους ενδιαφερομένους (π.χ. τοξοβολία, αναρριχήσεις).

Παρατηρήσεις: Ο λαϊκός πολιτισμός των Γρεβενών έχει μεγάλο απόθεμα που αν αναδειχθεί και αξιοποιηθεί θα δώσει διεξόδους ψυχαγωγίας και όχι μόνο σε πολλούς πολίτες.

ζ. Ενεργειακή Επάρκεια

Παρούσα κατάσταση: Η θέρμανση τον χειμώνα με καυσόξυλα και πετρέλαιο. Πολλά χωριά έχουν εξαντλήσει την δυνατότητα των δασών τους για καυσόξυλα. Ο χειμώνας στα Γρεβενά διαρκεί οκτώ μήνες. 18 υδροηλεκτρικά έργα που ανήκουν σε ιδιώτες. Τα τελευταία χρόνια ορισμένα δημόσια κτήρια όπως το Διοικητήριο και το Επαγγελματικό Λύκειο αναβαθμίστηκαν ενεργειακά με την τοποθέτηση φωτοβολταϊκών στοιχείων στις στέγες τους. Επίσης έγιναν έργα αντικατάστασης κουφωμάτων στα σχολεία της περιοχής.

Ανάγκες: Αναζήτηση φθηνότερων λύσεων θέρμανσης. Η Δ.Ε.Η. δεν λαμβάνει το πλεονάζον ρεύμα που παράγεται από τα φωτοβολταϊκά του Επαγγελματικού Λυκείου Γρεβενών.

Εξέλιξη χωρίς παρέμβαση: Το ενεργειακό κόστος θα λαμβάνει όλο και μεγαλύτερο μέρος του εισοδήματος των νοικοκυριών.

Δυνατότητες Ενίσχυσης: Έλευση φυσικού αερίου στα Γρεβενά πράγμα για το οποίο υπάρχει κινητικότητα. Τηλεθέρμανση. Ένας καυστήρας για 7.000 νοικοκυριά.

Παρατηρήσεις: Η τηλεθέρμανση θα δημιουργήσει και θέσεις απασχόλησης.

η. Περιβάλλον- Υδάτινοι πόροι

Παρούσα κατάσταση: Η φύση είναι χωρίς μόλυνση. Πλούσιος σε επιφανειακά νερά ο Νομός Γρεβενών, αν και τις τελευταίες δεκαετίες μειώθηκε ο όγκος του ύδατος στους ποταμούς του. Η ανακύκλωση εμφανίζει μειωμένη απόδοση.

Ανάγκες: Τα υδροηλεκτρικά έργα να γίνονται κατόπιν μελέτης και λαμβάνοντας και την γνώμη των τοπικών κοινωνιών οι οποίες πρέπει να παίρνουν αντισταθμιστικά οφέλη. Προβλήματα δημιούργησε η πλήρωση της τεχνητής λίμνης του Ιλαρίωνα που αποτελεί ένα μεγάλο υδροηλεκτρικό έργο στα σύνορα των Νομών Γρεβενών-Κοζάνης, διότι αναζωπύρωσε τη σεισμική δραστηριότητα.²⁵

Εξέλιξη χωρίς παρέμβαση: Θα πρέπει να γίνεται λελογισμένη και προσεκτική χρήση των υδάτινων πόρων. Χωρίς παρέμβαση το περιβάλλον διατηρεί την καθαρότητά του. Κάθε παρέμβαση πρέπει να είναι ήπιας ισχύος.

Δυνατότητες Ενίσχυσης: Προστασία των αποθεμάτων. Οι τοπικές κοινωνίες να λαμβάνουν αντισταθμιστικά. Χρειάζεται να γίνει σύγχρονη γεωλογική χαρτογράφηση των Γρεβενών.

Παρατηρήσεις: Στο περιβάλλον χρειάζονται περιορισμένες παρεμβάσεις για να κρατηθεί το φυσικό τοπίο όσο το δυνατόν ανέπαφο. Διότι αυτό αποτελεί την αξία των Γρεβενών. Οριοθέτηση περιοχών- χρήση γης.

θ. Εναλλακτικός Τουρισμός

Παρούσα κατάσταση: Τα Γρεβενά ενδείκνυται για εναλλακτικό τουρισμό διότι έχουν μεγάλο φυσικό και πολιτιστικό δυναμικό. Σήμερα υπάρχουν οργανωμένα γραφεία που προσφέρουν δράσεις όπως: Ορειβασία, αναρριχήσεις, κατάβαση ποταμών με βάρκα, χιονοδρομία. Παλαιοντολογική Συλλογή της Μηλιάς. Τέσσερα μοναστήρια με σπουδαία ιστορία και αξία. Το ένα επανδρωμένο. Τα μοναστήρια του Ταξιάρχη και της Ευαγγελιστρίας Βουνάσας χρίζουν επισκευές στα κτήρια. Η εκβάθρων κατασκευή του Μοναστηριού του Αγίου Νικάνορα. Το Καθολικό στο οποίο υπάρχουν αγιογραφίες του Μανουήλ Πανσελήνου επισκευάστηκε με υποδειγματικό τρόπο. Το μοναστήρι αυτό πλέον ασκούνται δέκα μοναχοί.

Ανάγκες: Άμεσες επισκευές και ανακατασκευές στα Μοναστήρια του Ταξιάρχη, της Ευαγγελιστρίας Βουνάσας και της Παναγίας Σπηλαίου ώστε να μπορέσουν να αποκτήσουν και αδελφότητες. Να υπάρξει στρατηγικό σχέδιο για την περιήγηση στο Νομό.

Εξέλιξη χωρίς παρέμβαση: Δεν θα υπάρξει κάποια θετική εξέλιξη στο πεδίο αυτό. Τα Γρεβενά θα απεμπολήσουν μια σημαντική δυνατότητά τους.

²⁵ Στη γεωλογική βιβλιογραφία συνδέεται ο καταστρεπτικός σεισμός του 1995 με την πλήρωση του τεχνητού φράγματος της λίμνης του Πολυφύτου στην Κοζάνη. Βλέπε: <https://www.vardarispost.gr/index.php/2017/10/05/apokalipsi-o-seismos-toy-1995-se-kozanh-grevena-gennhuhke-apo-thn-texnhth-limnh/> και

Χαραλάμπου Χαντζοπούλου, Σεισμοί προκαλούμενοι από πλήρωση ταμιευτήρων, Η περίπτωση του φράγματος Κρεμαστών, Τεχνολογικό Ίδρυμα Δυτικής Ελλάδας, πτυχιακή εργασία, Πάτρα 2017

Δυνατότητες Ενίσχυσης: Η περιφερειακή Ενότητα ή ο Δήμος να ιδρύσει γραφείο για τον τουρισμό. Εκπόνηση στρατηγικής μελέτης για την Βασιλίτσα. Διανοίξεις και καθαρισμός μονοπατιών. Εξέλιξη του Γεωτουρισμού (επίκεντρο του ενδιαφέροντος οι γεωλογικοί σχηματισμοί). Δημιουργία οίκων ευγηρίας, αποθεραπείας για ειδικές παθήσεις (π.χ. πνευμόνων). Δημιουργία κέντρων αποτοξίνωσης. Σύνδεση των Γρεβενών με την Καστοριά, την Σιάτιστα και τα Μετέωρα. Τροποποίηση νομοθεσίας (π.χ. να γίνεται διανυκτέρευση σε σκηνή -camping- σε ειδικά οριοθετημένες ζώνες επί πληρωμή). Δημιουργία θεματικών εκδηλώσεων (π.χ. γιορτή φασολιού-ρεβυθιού, πέρασμα κοπαδιών μέσα από την πόλη των Γρεβενών κατά την πορεία τους για τα χειμαδιά).

2.4.7 Ο Δήμος τι ρόλο μπορεί να παίξει;

Από τις απαντήσεις που δόθηκαν εξάγονται τα εξής συμπεράσματα: Ο Δήμος Γρεβενών μπορεί να παίξει καθοριστικό ρόλο στην πρόοδο και την ανάπτυξη της τοπικής κοινωνίας. Πλέον με την διοικητική μεταρρύθμιση του Καλλικράτη οι Δήμοι, ειδικά αυτοί που δεν βρίσκονται στο διοικητικό κέντρο των Περιφερειών, είναι αναγκασμένοι να παίξουν ιδιαίτερο ρόλο μιας και οι Νομαρχίες έχουν επί της ουσίας καταργηθεί.

Βασική παράμετρος για μια αποτελεσματική Δημοτική Αρχή αποτελεί η στελέχωση της με άτομα που να έχουν όρεξη για εργασία, να παρουσιάζουν ικανότητες σχετικές και να χαρακτηρίζονται από ανιδιοτέλεια. Τα κριτήρια αυτά θα πρέπει να λαμβάνονται υπ' όψιν από τον λαό κατά την εκλογική διαδικασία.

Βασικό χαρακτηριστικό λειτουργίας του Δήμου θα πρέπει να αποτελεί η προσπάθεια για ένωση των δυνάμεων της κοινωνίας. Να βρίσκεται ως Δημοτική Αρχή πάντα σε εγρήγορση για κάθε πρόβλημα που αναφύεται. Να συντονίζει τους φορείς και να δημιουργεί το πλαίσιο συγκερασμού των απόψεων έτσι ώστε να εξάγεται ένα κοινό συμπέρασμα. Επίσης να προχωρεί σε μελέτες επί των προτάσεων δράσης.

Θα πρέπει να συμβάλει στην σύμπνοια και την συνέργεια των φορέων έτσι ώστε η τοπική φωνή να αποκτά διαπραγματευτική δύναμη.

Ο Δήμος θα πρέπει κατ' αρχήν να φροντίζει για την καθημερινότητα των πολιτών. Να ανταποκρίνεται στις ανάγκες τις καθημερινότητας και να προσπαθεί η ζωή στην πόλη να είναι ευχάριστη. Καθοριστικό ρόλο παίζει στον πολιτιστικό τομέα όπου καλείται να παράγει πολιτισμό.

Ο Δήμος είναι επιφορτισμένος με το να μεταφέρει τα τοπικά προβλήματα στο κεντρικό κράτος και να προσπαθεί να βρει λύσεις στους λαβυρίνθους της εξουσίας στα κέντρα των αποφάσεων. Θα πρέπει να ασχολείται με την προβολή του τόπου.

Καθοριστικό ρόλο μπορεί να παίξει στην διαμόρφωση του πλαισίου για την ανάπτυξη του τόπου. Με πρωτοβουλίες του μπορούν να δημιουργηθούν επιχειρήσεις κοινωνικής οικονομίας οι οποίες να έχουν δομή δημοτική ή δημοκοινωνική. Παράδειγμα αποτελούν οι εταιρείες λαϊκής βάσης. Τομείς ενδιαφέροντος αποτελούν η τηλεθέρμανση και οι ανανεώσιμες μορφές ενέργειας.

Στο ίδιο μήκος κύματος ο Δήμος μπορεί να οργανώσει δομές στήριξης και ανάδειξης της επιχειρηματικότητας στην τοπική κοινωνία αλλά και γενικά να συντονίζει δράσεις μέσω των οποίων θα υπάρξει όφελος σε όλη την τοπική οικονομία.

Ειδικότερα για τον Δήμο των Γρεβενών σημειώνονται τα εξής: Ο Δήμος χρήζει αναδιάρθρωσης του οργανογράμματός του. Ο Δήμος Γρεβενών μέσω της μεταρρύθμισης ενσωμάτωσε άλλους τέσσερις Δήμους. Αποτέλεσμα αυτού είναι η μη αποτελεσματική κατανομή των υπαλλήλων σε αρμοδιότητες που να ανταποκρίνονται στις πραγματικές ανάγκες της λειτουργίας του.

Επίσης ο Δήμος Γρεβενών πρέπει να προχωρήσει σε καταγραφή των περιουσιακών του στοιχείων ώστε να αποκτήσει μια καλή εικόνα για την θέση στην οποία βρίσκεται. Η καταγραφή αυτή δεν θα είναι μια εύκολη υπόθεση διότι παρουσιάζονται ζητήματα καταπατήσεων η επίλυση των οποίων μπορεί συμβεί μέσω δικαστικών οδών.

Επίσης σε ορισμένους τομείς παρουσιάζονται επικαλύψεις αρμοδιοτήτων. Για παράδειγμα το χιονοδρομικό κέντρο της Βασιλίτσας ενώ ανήκει εδαφικά στον Δήμο Γρεβενών ελέγχεται από την Γενική Γραμματεία Αθλητισμού. Αυτό σημαίνει ότι δεν αρκεί η τοπική πρωτοβουλία για την ανάπτυξή του.

2.4.8 Η Περιφέρεια-Περιφερειακή Ενότητα Γρεβενών τι ρόλο μπορεί να παίξει;

Με την τελευταία μεταρρύθμιση των οργανισμών της τοπικής αυτοδιοίκησης οι Νομαρχίες έχασαν την αυτοτέλειά τους με αποτέλεσμα οι Περιφερειακές Ενότητες που προέκυψαν να ελέγχονται από τις διοικήσεις των Περιφερειών. Για την Δυτική Μακεδονία η νέα πραγματικότητα θέλει να ενισχύεται η δυναμική της Κοζάνης αφού εκεί είναι η έδρα της Περιφέρειας, η διοίκηση της οποία ελέγχεται από τους φορείς της πόλεως αυτής.

Οι λεγόμενοι χωρικοί αντιπεριφερειάρχες σε καμιά περίπτωση δεν έχουν τις αρμοδιότητες των Νομαρχών. Έτσι επί της ουσίας στο Νομό Γρεβενών μόνο οι δύο Δήμοι (Γρεβενών και Δεσκάτης) διατηρούν μια αυτοτέλεια πράγμα που ενισχύεται από το ότι οι διοικήσεις τους προέρχονται από τις τοπικές κοινωνίες.

Η Κοζάνη ταλαιπωρείται από υδροκεφαλισμό σε σχέση με την υπόλοιπη Δυτική Μακεδονία όπως η Αθήνα σε σχέση με την Ελλάδα. Αυτό έχει ως συνέπεια οι πολίτες των Γρεβενών να μην τρέφουν υψηλές προσδοκίες σχετικά με το πόσο ενδιαφέρον μπορούν να δείξουν οι γείτονές τους γι' αυτούς.

Ένα ακόμα αρνητικό της τελευταίας μεταρρύθμισης αποτελεί το ότι οι Περιφέρειες ελέγχουν δυσανάλογο κομμάτι πόρων σε σχέση με τους Δήμους. Αυτό συμβαίνει διότι η πιθανότητα ένας περιφερειάρχης να αποτελεί γόνος της κομματοκρατίας είναι αυξημένη. Αυτό έχει ως συνέπεια τα κόμματα της κεντρικής διοίκησης να ελέγχουν και τον λεγόμενο δεύτερο βαθμό της τοπικής αυτοδιοίκησης.

Σε αυτή τη συνάφεια καλό είναι να τονιστεί ένα σημείο όπου έθιξαν πολλοί από τους ερωτωμένους. Αυτό της επικάλυψης των αρμοδιοτήτων που υπάρχουν. Για παράδειγμα οι νέοι Δήμοι παρέλαβαν από τις Νομαρχίες διάφορες υπηρεσίες (π.χ. Πολεοδομία). Παρόλα αυτά οι Περιφέρειες διατηρούν γραφεία που λειτουργούν ως

προϊσταμένες αρχές. Άλλο ένα σημείο για το οποίο ανακύπτουν συνεχώς ζητήματα αποτελούν οι δρόμοι όπου άλλοι είναι στην αρμοδιότητα του Δήμου κι άλλοι στην αρμοδιότητα της Περιφέρειας. Οι λακκούβες όμως που βρίσκονται στο ενδιάμεσο εξελίσσονται σε διεγκυστίδα αντεγκλίσεων μεταξύ των δύο αρχών.

Χαρακτηριστικές είναι οι απόψεις ορισμένων συμμετεχόντων οι οποίοι θεωρούν ότι η Περιφέρεια είναι απόμακρη από τους πολίτες και την καθημερινή τους ζωή. Επίσης επικρατεί μια ασάφεια στους πολίτες σχετικά με το ποιες είναι οι αρμοδιότητές της. Χαρακτηριστική είναι η άποψη που εξέφρασε ένας συμμετέχων όπου θεωρεί ότι *οι Δήμοι έχουν την δομή και η Περιφέρεια το χρήμα*. Αρκετοί εξέφρασαν το αίτημα ότι οι πόροι των Δήμων θα πρέπει να ενισχυθούν. Υπήρξαν όμως και πιο έντονες τοποθετήσεις όπως η άποψη ότι με τον «Καλλικράτη» γυρίσαμε πίσω στην δεκαετία του 1960 όπου δεν είχε ιδρυθεί ακόμα ο Νομός Γρεβενών και η περιοχή του αποτελούσε μέρος του Νομού Κοζάνης. Συγκεκριμένα για τον θεσμό της Περιφερειακής Ενότητας υποστηρίχθηκε ότι επί της ουσίας δεν λειτουργεί.

Ως άξονες μέσω των οποίων μπορεί η Περιφέρεια και η Περιφερειακή Ενότητα Γρεβενών να συμβάλλουν αποτελούν οι εξής δύο: Ο πρώτος έχει να κάνει με το να τεθεί το πλαίσιο ενίσχυσης έτσι ώστε οι διάφορες ατομικές και συλλογικές πρωτοβουλίες των πολιτών να τελεσφορήσουν ο δε δεύτερος με άμεσες παρεμβάσεις οι οποίες να αντιμετωπίζουν συγκεκριμένα προβλήματα.

Αναφορικά με τον πρώτο άξονα σημειώνονται τα κάτωθι:

Σε γενικό επίπεδο η Περιφέρεια θα πρέπει να είναι επιφορτισμένη με το να συντάσσει και να αναπτύσσει στρατηγικά σχέδια για την ανάπτυξη της περιοχής. Αυτά θα πρέπει να περιλαμβάνουν άξονες δράσεις πάνω στα μείζονα ζητήματα όπως πολιτικές αυξήσεως της απασχόλησης, στήριξη της καινοτομίας, δημιουργία πλαισίου προσέλκυσης επενδύσεων και χρηματοδότηση μελετών και έργων αναπτυξιακού χαρακτήρα.

Ειδικότερα να λαμβάνονται πρωτοβουλίες έτσι ώστε να γίνουν μελέτες για τον τόπο ώστε να αυξηθεί η γνώση που έχουμε γι' αυτόν. Επίσης βασική αρμοδιότητά τους αποτελεί η εξεύρεση πόρων και η ορθολογική διάχυσή τους στις επί μέρους παρεμβάσεις. Από την στιγμή που ο κύριος όγκος του χρήματος που προορίζεται για την περιφέρεια μοιράζεται μέσω των Περιφερειών κι όχι μέσω των Δήμων, αυτές είναι επιφορτισμένες με τον να δημιουργήσουν το κατάλληλο πλαίσιο έτσι ώστε η επιλογή και η υλοποίηση των έργων να είναι η καλύτερη δυνατή με βάση την αντιμετώπιση των προβλημάτων κάθε περιοχής.

Οι Περιφέρειες ως ο ανώτερος οργανισμός τοπικής αυτοδιοίκησης θα πρέπει να συντονίζει τους φορείς καθώς και να συμβάλλει στην δημιουργία συνεργειών. Να μπορεί να εποπτεύει τις όποιες δράσεις είναι εν εξελίξει και να παρεμβαίνει όπου χρειάζεται όπως η καταστρατήγηση της νομοθεσίας. Επίσης να μεταφέρει και να αναδεικνύει στο κεντρικό κράτος τα τοπικά προβλήματα. Να πιέζει επίσης έτσι ώστε αυτά να επιλύονται. Το μοίρασμα των πόρων να γίνεται κατά τρόπο δίκαιο όπου καμία χωρική ενότητα να μην αδικείται. Να στηρίζει τα οποία αναπτυξιακά προγράμματα συντάσσουν και θέτουν εν λειτουργία οι Δήμοι.

Να παίρνει πρωτοβουλίες που να στηρίζουν την τοπική οικονομία. Αυτό ξεκινάει από την ενδελεχή καταγραφή του τι συμβαίνει σε κάθε κλάδο κι έπειτα να διαμορφώνονται ειδικά προγράμματα για κάθε ένα ξεχωριστά (π.χ. τουρισμός). Να δημιουργεί το κατάλληλο πλαίσιο έτσι ώστε τα τοπικά προϊόντα να αποκτούν

ταυτότητα μέσω πιστοποιήσεων και δημιουργίας ειδικού σήματος αναφοράς του τόπου προέλευσης. Να οργανώνει την προώθηση των τοπικών προϊόντων σε εκθέσεις στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Να συντονίζει τους παραγωγούς έτσι ώστε να δημιουργούνται δράσεις ανάδειξης των προϊόντων. Ακόμα καθοριστικής σημασίας πρόταση αποτελεί να δημιουργεί δομές υποστήριξης και συμβουλευτικής για κάθε οικονομικό κλάδο. Για παράδειγμα εάν ένας παραγωγός θα ήθελε να εξάγει τα προϊόντα του, να μπορεί να βρει υποστήριξη στην Περιφέρεια.

Ένα άλλο στοιχείο που έχει επισημανθεί είναι να συμβάλλει η Περιφέρεια έτσι ώστε σε κάθε Περιφερειακή Ενότητα να ξεκαθαρίσουν οι χρήσεις γης. Αυτό αποτελεί τεραστίας σημασίας ζήτημα διότι υπάρχουν εκτάσεις οι οποίες δεν έχουν ξεκάθαρο χαρακτηρισμό (π.χ. δημοτικές ή δασικές). Με αυτό τον τρόπο δίνει την δυνατότητα στους Δήμους και στους τοπικούς φορείς να αξιοποιήσουν τα διάφορα περιουσιακά τους στοιχεία.

Ο δεύτερος άξονας θέλει την Περιφέρεια να πραγματοποιεί συγκεκριμένα έργα σε διάφορους κλάδους τα οποία να λειτουργήσουν ως καταλύτες. Τέτοια είναι στον τομέα των μεταφορών η αναδιοργάνωση των δύο αεροδρομίων της περιοχής ή η ένωσή τους σε ένα ανταγωνιστικό. Η επέκταση του σιδηροδρομικού δικτύου και στους νομούς που δεν έχουν. Η κατασκευή πολυχώρων πολιτισμού και δημιουργικής απασχόλησης ειδικά της νεολαίας. Επίσης σημειώθηκε η Περιφέρεια να συμβάλλει στην δημιουργία επιχειρηματικών οικοσυστημάτων (cluster) ανάλογα των ειδικεύσεων κάθε Νομού.

2.4.9 Προτάσεις για την τοπική ανάπτυξη

Όπως σημειώθηκε στην εισαγωγή του κεφαλαίου οι απαντήσεις στο δεύτερο ερώτημα που σχετιζόταν με τις δυνατότητες του Νομού συμπεριελάμβαναν και προτάσεις για την τοπική ανάπτυξη. Οπότε οι απαντήσεις στις δύο αυτές ερωτήσεις θα πρέπει να εξεταστούν συνολικά. Οποσδήποτε όμως υπήρξε στις απαντήσεις της ερώτησης αυτής μια τάση συγκεκριμενοποίησης.

Οι προτάσεις συμπεριλαμβάνουν μια ευρεία γκάμα ενεργειών. Από την συμβολή των πολιτών στην καθαριότητα των οικισμών μέχρι της διεκδίκηση από το κράτος κονδυλίων για παραγωγικές επενδύσεις.

Οι περισσότερες απαντήσεις συνδέονται με τους στρατηγικής σημασίας τομείς των Γρεβενών όπως τους αντιλαμβάνεται η τοπική κοινωνία.

Αρχικά κρίνεται ως αναγκαίο να δημιουργηθούν οι δομές πάνω στα μεγάλα πλεονεκτήματα του Νομού. Το Αστεροσκοπείο του Όρλιακα, η αναδιοργάνωση του Χιονοδρομικού Κέντρου της Βασιλίτσας, η κατασκευή του Παλαιοντολογικού Μουσείου της Μηλιάς αποτελούν την προμετωπίδα.

Το Χιονοδρομικό Κέντρο της Βασιλίτσας εμφανίζει ορισμένα πλεονεκτήματα όπως: είναι το χιονοδρομικό με την μεγαλύτερη περίοδο λειτουργίας από όλα τα άλλα λόγω της αυξημένης χιονοκάλυψης. Θεωρείται ιδανικό για το αγώνισμα της χιονοσανίδας αλλά και του ορειβατικού σκι. Μάλιστα διοργανώνονται αντίστοιχοι αγώνες. Αντιμετωπίζει όμως μια σειρά από προβλήματα μιας και δεν υπάρχει οργανωμένο σχέδιο ανάπτυξής του. Διοικείται από συμβούλιο που διορίζει η

εκάστοτε κυβέρνηση πράγμα που δεν ευνοεί τις προσπάθειες σοβαρού σχεδιασμού. Ως εξειδικευμένες προτάσεις για την ενίσχυσή του έχουν σημειωθεί οι εξής: Εξοπλισμός με νέα σύγχρονα μηχανήματα. Δυνατότητα παραγωγής τεχνητού χιονιού. Κατασκευή νέων συστοιχιών αναβατήρων ορισμένοι από τους οποίους να υπέρκεινται των δέντρων. Εκπαίδευση του προσωπικού.

Επίσης κρίνεται ως απαραίτητο η ίδρυση ενός Λαογραφικού Μουσείου στην πόλη των Γρεβενών. Επίσης μουσείο θα μπορούσαν να στηρίξουν και ότι οι αρχαιολογική σκαπάνη έφερε στο φως.



Εικόνα 10 - Μοναστήρι Ζάβορδας και Αλιάκμονας Ποταμός μετά την κατασκευή του φράγματος του Ιλαρίωνα

Η Ιερά Μητρόπολη Γρεβενών φιλοξενεί εκατοντάδες εικόνες σπουδαίας σημασίας οι οποίες συγκεντρώθηκαν εκεί από όλες τις ενορίες με σκοπό την διαφύλαξή τους από τα κρούσματα αρχαιοκαπηλίας που κατά καιρούς εμφανίστηκαν. Η δημιουργία ενός χώρου επισκέψιμου από το κοινό αποτελεί κομμάτι του προγραμματισμού των επόμενων ετών.

Όπως σημειώθηκε και στην παραπάνω ενότητα τα Γρεβενά χρειάζονται πνεύμονες πολιτισμού. Δηλαδή ειδικές δομές όπου οι τέχνες θα μπορούν να βρουν στέγη βοηθώντας τον τοπική κοινωνία να αποκτήσει ψυχικά ανοίγματα. Μία από αυτές είναι η ίδρυση Πινακοθήκης στα Γρεβενά.

Η ύπαρξη όλων αυτών των δομών θα συμβάλλει έτσι ώστε τα Γρεβενά να αποκτήσουν διευθύνσεις εφοριών π.χ. αρχαιοτήτων κτλ.

Άλλες προτάσεις που αναφέρθηκαν αποτελούν οι εξής:

-Να δημιουργηθούν στην εξοχή οικισμοί ευημερίας όπου υπερήλικες ειδικά των αστικών κέντρων να έρχονται εδώ να περνάνε τα γεράματά τους μακριά από τη όχληση της μεγάλης πόλης. Τέτοιου είδους δομές θα συμβάλλουν και στην αύξηση της κατανάλωσης τοπικών προϊόντων.

-Ομάδες πολιτών με κοινά ενδιαφέροντα να ιδρύσουν συλλόγους σχετικούς όπου θα καλλιεργούν το ενδιαφέρον τους και θα το μεταλαμπαδεύουν και στην τοπική κοινωνία. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί τα τελευταία χρόνια ο Σύλλογος Δρομέων Υγείας Γρεβενών ο οποίος είναι ίσως ο πιο δυναμικός σύλλογος των τελευταίων ετών. Μέσα σε ελάχιστα χρόνια δράσης έφρασε στο σημείο να διοργανώνει τρεις εξαιρετικούς αγώνες αντοχής σε περιοχές απαράμιλλου κάλλους των Γρεβενών. Στους αγώνες αυτούς συμμετέχουν άτομα από όλη την Ελλάδα.

-Ψηφιοποίηση των αρχείων του Γεωργίου Μπούσιου. Ο Γεώργιος Μπούσιος υπήρξε βουλευτής των Γρεβενών στην Βουλή της Κωνσταντινούπολης λίγο πριν απελευθερωθούν τα Γρεβενά. Το αρχείο του αποτελεί σπουδαία παρακαταθήκη για την ιστορία των Γρεβενών.

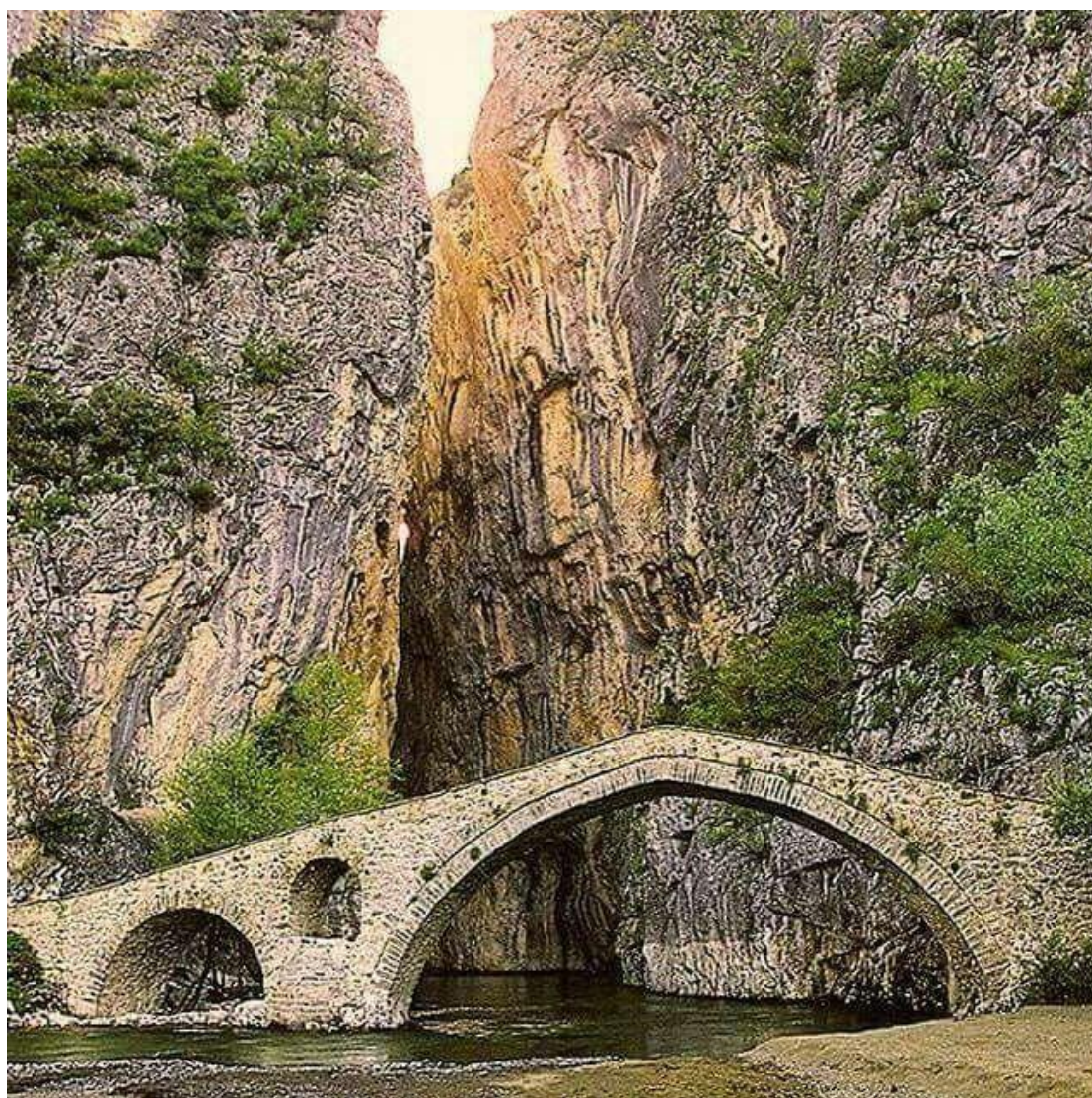
-Να αναδειχθούν οι εκκλησιαστικές πανηγύρεις κάθε χωριού μαζί με τα γλέντια που ακολουθούν στις πλατείες των χωριών. Ορισμένα όπως τα πανηγύρια του Δοτσικού (Εορτή της Αγίας Παρασκευής) και της Καλλονής (Εορτή του Προφήτη Ηλία) αποτελεί σημείο αναφοράς μιας και διατηρείται αναλλοίωτο όπως γινόταν τα παλαιά χρόνια αφού οι μουσικοί παίζουν «στα σκέτα» χωρίς μηχανική υποβοήθηση.



Εικόνα 11 - Rafting στο Βενέτικο ποταμό

Αυτό όμως που επισημαίνεται ιδιαίτερα αποτελεί η ανάγκη να δημιουργηθεί μια σοβαρή μελέτη για την περιήγηση και τον τουρισμό στα Γρεβενά. Τα σημεία του φυσικού τοπίου ή του πολιτισμού θα πρέπει να εξεταστούν με προσοχή έτσι ώστε να αναδειχθούν και να αντιμετωπιστούν οι δυσκολίες. Για παράδειγμα το εξαιρετικής ομορφιάς φαράγγι του Σπηλαίου στο οποίο την είσοδο βρίσκεται το γεφύρι της Πορτίτσας αποτελεί το σημείο αναφοράς του Νομού. Η πρόσβαση όμως εκεί είναι προβληματική με αποτέλεσμα να χρειάζεται ειδικά οχήματα για να το επισκεφτείς.

Επίσης παρεμβάσεις σήμανσης, φροντίδας των μονοπατιών και λειτουργίας περιπτερού ενημέρωσης χρήζει και ο Εθνικός Δρυμός Πίνδου – Βάλια Κάλντα²⁶.



Εικόνα 12 - Φαράγγι Πορτίτσας

Στον τομέα της παραγωγής και της επιχειρηματικότητας όπως επισημάνθηκε και σε άλλα εδάφια κρίνεται ως αναγκαία η σύμπραξη και συνεργασία μεταξύ των παραγωγών, η δημιουργία προϊόντων ταυτότητας τα οποία με την βοήθεια των θεσμών της τοπικής αυτοδιοίκησης και ειδικά της Περιφέρειας θα οργανωθούν και θα ξεκινήσουν το ταξίδι της αναζήτησης αγορών ειδικά στο εξωτερικό.

Τέλος ένας τομέα κρίσιμος για την ανάπτυξη αποτελεί αυτός της ενέργειας. Οι εξελίξεις θέλουν τα Γρεβενά να αποκτούν κι αυτά κεντρικό δίκτυο αερίου το οποίο θα παραλαμβάνουν μέσω του αγωγού ΤΑΡ που διέρχεται τον Νομό της Καστοριάς. Στα Γρεβενά θα φτάνει με βυτία και θα αποθηκεύεται σε σταθμό κοντά στην πόλη.

Επίσης στο τομέα αυτό οι επενδύσεις στις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας μπορούν να δώσουν λύσεις. Ειδικά στον τομέα του αιολικού δυναμικού τα Γρεβενά εμφανίζουν μεγάλη δυναμική. Κάθε παρέμβαση όμως που θα γίνεται και σε οποιοδήποτε τομέα θα πρέπει να έχει το μικρότερο δυνατό περιβαλλοντικό κόστος

²⁶ Ζεστή Κοιλάδα στη βλάχικη διάλεκτο.

μια και η διαφύλαξη του περιβάλλοντος των Γρεβενών κρίνεται ως υψίστης σημασίας.

2.4.10 Εσείς και ο φορέας που εκπροσωπείτε πως μπορείτε να συμβάλλετε; Έχετε δραστηριοποιηθεί σχετικά στο παρελθόν;

Όπως σημειώθηκε και στην εισαγωγή στο σύνολό τους οι συμμετέχοντες στην έρευνα είναι ή αιρετοί, ή υψηλόβαθμοί στην ιεραρχία των τοπικών οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης ή μέλη συλλόγων και γενικά άνθρωποι που έχουν αναπτύξει σοβαρές πρωτοβουλίες για την πρόοδο των Γρεβενών. Αυτό σημαίνει ότι όλοι έχουν εμπειρία από συμμετοχή σε συλλογικότητες και με τον ένα ή άλλο τρόπο έχουν συνεισφέρει αρκετά.

Στο σύνολό τους οι ερωτώμενοι δήλωσαν ότι θα είναι παρόντες σε όποια σοβαρή προσπάθεια ανακύψει για την διαμόρφωση στρατηγικού οράματος ανάπτυξης στα Γρεβενά. Χαρακτηριστική είναι η άποψη των μεγαλύτερων σε ηλικία²⁷ οι οποίοι μπορούν να συμβάλλουν μέσα από την εμπειρία τους και συγκεκριμένα από την «ορμήγνεια» που μπορούν να δώσουν στους νεώτερους.

Όλοι τους είχαν να αναφέρουν παραδείγματα από την δράση τους κατά το παρελθόν. Αυτοί που έχουν ασχοληθεί με την τοπική αυτοδιοίκηση αναφερθήκαν στις πρωτοβουλίες που πήραν κατά την θητεία τους ενώ τα μέλη των τοπικών συλλόγων στις δράσεις που ανέπτυξαν οι τελευταίοι.

Σημαντικό στοιχείο αποτελεί η διάθεση ανιδιοτελούς προσφοράς ιδιαίτερα για τις περιπτώσεις των συλλόγων. Κάθε σύλλογος στήθηκε με πολύ μεράκι και κόπο. Ακόμα και απλές φαινομενικά δράσεις κρύβουν αρκετή ταλαιπωρία πολλές φορές. Κάθε ένας έχει να διηγηθεί αρκετές ιστορίες. Η κεφαλαιοποίηση αυτής της εμπειρίας αποτελεί τεραστίας σημασία ζήτημα για τον τόπο.

2.4.11 Προτάσεις Οργάνωσης και Στελέχωσης του Δήμου και άλλων φορέων ανάπτυξης

Οι δύο Δήμοι του Νομού Γρεβενών προέκυψαν από την συνένωση των Δήμων της μεταρρύθμισης του “Καποδίστρια”. Ειδικά για τον Δήμο των Γρεβενών ο οποίος εμπεριέχει πέντε πρώην Δήμους έχει δημιουργηθεί σοβαρό πρόβλημα σχετικά το οργανόγραμμά του και με το ποια αρμοδιότητα είναι επιφορτισμένος καθένας.

Βασικό λοιπόν πρόταγμα είναι να προχωρήσει η Δημοτική Αρχή σε αναδιάρθρωση του οργανογράμματος. Κάθε υπάλληλος πρέπει να ξέρει ποιο είναι το πεδίο της ευθύνης του. Η αναδιάρθρωση θα πρέπει να γίνει με βάση ποιες είναι οι ανάγκες του Δήμου. Οι υπηρεσίες που έχουν την μεγαλύτερη επιβάρυνση θα πρέπει να ενισχυθούν περισσότερο. Οι δεξιότητες και τα talέντα των υπαλλήλων θα πρέπει να αξιοποιηθούν στο έπακρο. Θα βοηθούσε πολύ οι ίδιοι οι υπάλληλοι να τοποθετηθούν επ’ αυτού. Επίσης σε περιπτώσεις υποαπασχόλησης το ανθρώπινο δυναμικό μπορεί να αξιοποιηθεί σε νέες δημιουργικές δράσεις που μπορεί να αναλάβει ο Δήμος. Για

²⁷ Ο μεγαλύτερος βρίσκεται στην ένατη δεκαετία της ζωής του.

παράδειγμα ένας υπάλληλος σε θέση γραφείου όπου η πραγματική του εργασία (χρόνος που απασχολείται με ένα θέμα κι όχι γενικά ο χρόνος του ωραρίου του) είναι σε χρόνο μικρότερη από την διάρκεια του ωραρίου του θα μπορεί να συμβάλλει στις διάφορες δράσεις του Δήμου χωρίς να χρειαστεί να απομακρυνθεί από το γραφείο του. Για παράδειγμα μπορεί να αναζητά πληροφορίες στο διαδίκτυο για την διοργάνωση πολιτιστικών εκδηλώσεων. Ή να προσπαθεί να βρει στοιχεία καλών πρακτικών άλλων Δήμων για προβλήματα που απασχολούν και τον Δήμο στον οποίο εργάζεται.

Ο ανασχεδιασμός των τοπικών Δήμων επιβάλλεται διότι το προσωπικό γηράσκει. Συνέπεια της οικονομικής κρίσης ήταν και η μη ανανέωση των υπαλλήλων των Ο.Τ.Α.

Κεντρική όμως παράμετρο που έθιξαν οι περισσότεροι των συμμετεχόντων στην έρευνα είναι ότι ο Δήμος θα πρέπει να αποκτήσει *φρέσκα μυαλά* για να καταφέρει να προχωρήσει. Αυτό σημαίνει ότι όλο και περισσότερο νέοι θα πρέπει να αρχίσουν να αναλαμβάνουν επιτελικές θέσεις δίνοντας ώθηση στον οργανισμό.

Ένα άλλο ζήτημα που για το οποίο έγινε αναφορά και σε αυτήν την ερώτηση αποτελεί η αξίωση των πολιτών ο Δήμος να μπορεί να διαχειρίζεται περισσότερα κονδύλια. Επί προσθέτως με τις καθυστερήσεις των πληρωμών προς τους Δήμους εν μέσω κρίσης (π.χ. Σ.Α.Τ.Α.) η κατάσταση υπήρξε πολλές φορές ασφυκτική. Ο Δήμος Γρεβενών δεν μπορεί πλέον να χρηματοδοτήσει και απλές δράσεις όπως η συντήρηση της Φιλαρμονικής Ορχήστρας. Πλέον τα εμβτήρια στις παρελάσεις ακούγονται από τα megάφωνα μέσω αναπαραγόμενα μέσω υπολογιστή ή δίσκου.

Πέραν όμως των κονδυλίων επισημάνθηκε ο Δήμος να μπορεί να αναλαμβάνει και αναπτυξιακά προγράμματα ευρύτερου βεληγεκούς. Επιχείρημα ως προς αυτό αποτελεί ότι οι Δήμοι μετά τις συνενώσεις είναι οργανισμοί εκτεταμένοι και έχουν επιφορτιστεί με πολλές αρμοδιότητες. Επίσης αυτοί είναι που έρχονται σε επαφή με την καθημερινότητα του πολίτη και μπορούν να αφουγκραστούν και να παρακολουθήσουν τις οποίες κοινωνικές μεταβολές αποτελεσματικότερα από κάθε άλλη κρατική δομή.

Και περιθώρια βελτίωσης υπάρχουν και όρεξη η οποία όμως μπορεί να χάνεται μέσα στην γραφειοκρατία. Ένα όραμα είναι αυτό που περιμένει ένα μεγάλο μέρος των εργαζομένων να βγάλει από την λανθάνουσα ένα πλήθος ικανοτήτων το οποίο μπορεί να μεταμορφώσει πολλές πτυχές της καθημερινής βιοτής.

Στο περιουσιολόγιο του Δήμου Γρεβενών περιήλθαν τα κτήρια των Δήμων που απορρόφησε. Τα περισσότερα από αυτά αν και νέα σχολάζουν. Παρ' όλη την οικονομική καχεξία υπάρχει περιθώριο και ικανότητα εάν τα ήδη υπάρχοντα περιουσιακή στοιχεία αξιοποιηθούν σωστά.

Σχετικά με τις υπηρεσίες της καθημερινότητας του Δήμου Γρεβενών αυτές της ύδρευσης, αποχέτευσης και καθαριότητας κρίνονται πολύ ικανοποιητικές. Εκεί που χρειάζεται περισσότερη φροντίδα είναι στις κοινωνικές υπηρεσίες – πρόνοια λόγω των μεγάλων αναγκών που ανέκυψαν λόγω της μνημονιακής επέλασης. Πολλοί αδελφοί μας είναι εμπερίστατοι και προσπαθούν να κρατηθούν μέσα και τις δομές του Δήμου (π.χ Κοινωνικό Παντοπωλείο, Κοινωνικό Φροντιστήριο) αλλά και της Μητροπόλεως Γρεβενών.

Σοβαρό ζήτημα αποτελεί οι επιτροπές παραλαβής των έργων να γίνονται από ειδικούς σε κάθε τομέα. Για παράδειγμα μηχανικός θα πρέπει να παραλαμβάνει ένα κτήριο και γιατρός ιατρικό εξοπλισμό για ένα ιατρείο. Έτσι θα αποφεύγονται φαινόμενα κακοτεχνιών και θα υπάρχει έλεγχος σωστής εκτέλεσης κάθε συμφωνίας. Σε αυτό θα βοηθούσε οι επιτροπές να μην στελεχώνονται από τους αιρετούς αλλά από εξειδικευμένους υπαλλήλους.

Επιπλέον ένα ζήτημα που τέθηκε είναι αυτό των σχέσεων του Δήμου με τον Πολίτη αναφορικά με τις υπηρεσίες της Διοίκησης. Μετά την τελευταία μεταρρύθμιση πολλοί είναι αυτοί που δεν γνωρίζουν ακριβώς που να απευθυνθούν για κάθε ζήτημα που τους απασχολεί. Αυτή η ασάφεια των αρμοδιοτήτων καλό είναι ληφθεί υπ' όψιν και να γίνει μια συντονισμένη προσπάθεια ενημέρωσης των πολιτών από την Δημοτική Αρχή.

Σχετικά με την οργάνωση από πλευράς υπηρεσιών του Δήμου Γρεβενών σημειώθηκαν οι κάτωθι προτάσεις:

- Μείωση των θέσεων διευθυντών-προϊσταμένων
- Εφαρμογή του πειθαρχικού δικαίου
- Επιμόρφωση προσωπικού
- Σωστή αξιοποίηση του ανθρωπίνου δυναμικού
- Απεξάρτηση αιρετών-διοίκησης
- Συγχώνευση τμημάτων
- Θέσπιση εσωτερικού κανονισμού
- Ορθολογική κατανομή αρμοδιοτήτων (π.χ. ο υδραυλικός του Δήμου πρώτα να απευθύνεται στον Προϊστάμενο του τμήματος του και μετά στον αρμόδιο αντιδήμαρχο)

Ολοκληρώνοντας την ενότητα αυτή αφήσαμε για το τέλος ένα μεγάλο πρόβλημα που αντιμετωπίζει ο Δήμος Γρεβενών και που βρέθηκε σε πολλές από τις απαντήσεις. Αυτό έχει να κάνει με το αίτημα της επανασύστασης της Αν.Γρε. (Αναπτυξιακής Γρεβενών). Η νυν Δημοτική Αρχή προχώρησε στην διάλυση της εταιρείας λόγω των συσσωρευμένων προβλημάτων που είχαν ανακύψει, ορισμένα από τα οποία και οικονομικής υφής. Για το ζήτημα της Αν.Γρε. χρειάζεται ειδική αυτοτελής εργασία. Η έρευνά μας δεν προχώρησε εις βάθος σε αυτό το ζήτημα λόγω του περιορισμού της, οπότε λόγω μη διασταυρωμένων στοιχείων δεν θα προβούμε σε ανάλυση των αιτιών του προβλήματος. Αυτό που έχει σημασία είναι ότι τα Γρεβενά έμειναν χωρίς Αναπτυξιακή Εταιρεία με ότι αυτό συνεπάγεται. Πλέον τις όποιες μελέτες καλείται να τις διαχειριστεί και να τις διεκπεραιώσει η κραταιά Αναπτυξιακή Κοζάνης.

Αυτά όλα συνεπάγονται ότι είναι πέρα από αναγκαίο η οργάνωσης μια δομής του Δήμου Γρεβενών που θα σχεδιάζει το μέλλον του. Η δομή αυτή θα πρέπει να στελεχωθεί με επιστημονικό- εξειδικευμένο προσωπικό το οποίο θα πρέπει να προσληφθεί με αξιοκρατικές διαδικασίες. Πέραν όμως από μια κεντρική δομή που θα έχει ως στόχο την σχεδίαση του μέλλοντος των Γρεβενών προτάθηκαν και η δημιουργίας επί μέρους δομών υποστήριξης των διαφόρων κλάδων της οικονομίας αλλά και ενθάρρυνσης της επιχειρηματικότητας. Ο Δήμος ακόμα και στην περίπτωση που δεν αναλάβει επενδυτικές πρωτοβουλίες μπορεί να σκύβει το αυτί του πάνω από τις ανάγκες κάθε παραγωγού.

Ο Δήμος Γρεβενών χαρακτηρίστηκε ως *μικρομέγας* αυτό διότι αν και μικρός σε πληθυσμό αποτελεί τον μεγαλύτερο σε έκταση Δήμο στην Ελλάδα. Αυτό και μόνο τον κάνει να έχει ειδικές αποστολές. Τα Γρεβενά αποτελούν μια κοινωνία που όλοι

γνωρίζονται μεταξύ τους. Είναι πολύ εύκολο να συναντήσεις κάποιον από τους αιρετούς (εκτός αν κρύβεται!!!) στον δρόμο. Πολλές είναι οι φορές που οι πολίτες ενώ τα αιτήματά τους μπορούν να ικανοποιηθούν από υπαλλήλους προσφεύγουν στους Αντιδημάρχους και στον Δήμαρχο απασχολώντας τους. Πάνω σ' αυτό έχει ειπωθεί η πρόσβαση στον Δήμαρχο να μην είναι άμεσα διευκολύνοντας τον στο έργο του. Επικρατεί μια λαθεμένη αντίληψη στην κοινωνία ότι ο Δήμος είναι κάτι το εύκολο να διοικηθεί. Γι' αυτό ίσως οι πολίτες πολλές φορές παρεξηγούν τον διαθέσιμο χρόνο του Δημάρχου και των Αντιδημάρχων.

Επίσης φραγή θα πρέπει να μπει με κάποιον τρόπο σε αιτήματα που σχετίζονται με καταστρατήγηση της αξιοκρατίας.

Πάνω από όλα προέχει η ευθύνη του δημοσίου λειτουργού. Κάποτε, όπως σημείωσε κατά τη συνέντευξη ο Δήμαρχος Γρεβενών Γεώργιος Δασταμάνης, *ο κόσμος είχε την νοοτροπία να τιμάει το μεροκάματο που παίρνει*. Σήμερα έχει εκλείψει αυτό. Ο περιορισμός της ανευθυνότητας αιρετών και υπαλλήλων αποτελεί στοίχημα για όλο τον δημόσιο βίο.

Συνοψίζοντας μπορεί να λεχθεί ότι η καλύτερευση της ζωής του κοινωνικού συνόλου έρχεται μέσα από σωστό προγραμματισμό που θα προκύψει μέσα από διαδικασίες διαλόγου όλων των πολιτών. Επίσης κρίνεται αναγκαίος ο περιορισμός των αυθαίρετων τακτικών που στόχο έχουν την ικανοποίηση ατομικών επιδιώξεων.

2.4.12 Φορείς συνδιαμόρφωσης στρατηγικής. Φορείς μόνιμης διαβούλευσης για το επόμενο πρόγραμμα.

Το βασικό ζήτημα που προέκυψε μέσα από αυτή την ερώτηση είναι ότι ειδικά η μη αιρετοί έχουν μια ασάφεια σχετικά με την δομή και λειτουργία των προγραμμάτων. Κρίνεται έτσι αναγκαίο η ενημέρωσή τους διότι έτσι χάνονται ευκαιρίες για τον τόπο. Ορισμένοι έχουν πολύ καλές ιδέες αλλά δεν γνωρίζουν τον τρόπο υλοποίησης.

Αναφορικά τώρα με το ποιοι θα πρέπει να είναι οι φορείς που θα διαμορφώσουν την στρατηγική με μια λέξη η απάντηση που δόθηκε είναι ότι με αυτό βαρύνονται όλοι οι πολίτες και ότι με τον άλφα ή βήτα τρόπο θα πρέπει και να ενημερώνονται αλλά και να συμμετέχουν.

Ειδικότερα έγινε αναφορά στους εξής:

- Δήμος Γρεβενών
- Δήμος Δεσκάτης
- Όμοροι Δήμοι (συνεργασίες)
- Περιφερειακή Ενότητα Γρεβενών
- Ιερά Μητρόπολη Γρεβενών
- Επαγγελματικό Επιμελητήριο Γρεβενών
- Επαγγελματικοί φορείς

- Κλαδικές Ενώσεις
- Ένωση Αγροτικών Συνεταιρισμών
- Σύλλογοι Ξενοδόχων
- Αθλητικοί Σύλλογοι
- Εκπολιτιστικοί –Εξωραϊστικοί Σύλλογοι
- Εμπορικός Σύλλογος
- Διάφορες ενώσεις πολιτών
- Πολιτικά κόμματα
- Βουλευτής
- Όλοι οι παραγωγικοί φορείς της περιοχής
- Ερευνητικά Ινστιτούτα και Κέντρα Καινοτομίας
- Τ.Ε.Ι. Γρεβενών
- Επιστημονικές Ενώσεις
- Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας
- Αριστοτέλειο Πανεπιστημίο

Επισημάνθηκε ότι ακόμα και οι Δήμοι έχουν σοβαρό πρόβλημα ενημέρωσης σχετικά με τη διαδικασία των περιφερειακών προγραμμάτων. Υστερούν σε ειδική γνώση η οποία πρέπει να καλυφθεί από αντίστοιχους επιστήμονες. Ως πρόταση κατατέθηκε κατά τις συνεντεύξεις της παρούσης έρευνας οι Δήμοι να μπορούν να έχουν εξωτερικούς συνεργάτες πράγμα όμως που προσκρούει στους υπάρχοντες κανονισμούς λειτουργίας των Δήμων.

Μια άλλη ιδέα που κατατέθηκε αποτελεί η δημιουργία ομάδων τεκμηρίωσης και άσκησης πίεσης στα κέντρα των αποφάσεων (lobby). Τα Γρεβενά έχουν πολλά παιδιά τους στην διασπορά που αν οργανωθούν μπορούν να συμβάλλουν τα μέγιστα. Πολλοί από αυτούς έχουν καταφέρει σημαντικές επιτυχίες και στα γράμματα και στην οικονομία. Όποια δύναμη μπορεί να καταθέσει κάθε Γρεβενιώτης στην πατρίδα ή στην αποδημία, είναι ευπρόδεκτη.

Η κινητοποίηση της κοινωνίας για να συμβεί θα πρέπει να υπάρξει μια συναρπαγή. Αυτό συμβαίνει και σε κάθε άνθρωπο. Για να βγει από το καβούκι του κάποιος θα πρέπει σε κάτι να ελπίζει. Λίγοι είναι αυτοί που προσπαθούν ακόμα και όταν όλα τα προγνωστικά είναι εναντίον τους. Τις σημερινές μέρες όμως που η ελληνική κοινωνία κινδυνεύει με αποτελμάτωση κάθε ικμάδα πρέπει να επιστρατευτεί.

Στο σημείο αυτό ολοκληρώθηκε η καταγραφή των απαντήσεων της έρευνας. Συνοψίζοντας μπορούμε να επισημάνουμε ότι η προσπάθεια για δημιουργία οράματος ανάπτυξης για τα Γρεβενά μπορεί να προέλθει κάλλιστα από τους κατοίκους τους μιας δεν στερούνται ούτε αγάπης για τον τόπο τους ούτε ικανοτήτων. Αν και τα Γρεβενά εμφανίζονται στο σήμερα με πολύ σοβαρά προβλήματα (όπως αυτό της ανεργίας και της φυγής των ειδικά των νέων) αποτελούν μια περιοχή όπου

με κατάλληλη στρατηγική, οργάνωση και δράση μπορούν να δημιουργήσουν τις απαραίτητες συνθήκες ώστε κάποιος να ζει εκεί και να χαίρεται την ζωή του. Απαιτείται πολύ δουλειά, συνεννόηση και σθένος. Όλα αυτά αποτελούν μια πρόκληση. Οι ιδέες που έχουν καταγραφεί σε μια περιορισμένη έρευνα όπως η παρούσα ήδη εάν εφαρμοστούν μπορούν να αλλάξουν άρδην το τοπίο. Πόσο μάλλον όταν οι κάτοικοι καταφέρουν μέσα και από την δική τους προσπάθεια να αποκτήσουν δομές ικανότερης έκφρασης και αποτελεσματικότερης δράσης.

Κεφάλαιο 3^ο

Ταυτότητα και Όραμα

*Η στρέβλα βγάζει το λάδι
Παροιμία των Γρεβενών*

3.1 Παράμετροι της διαμόρφωσης του οράματος

Όταν μια τοπική κοινωνία καλείται να σκεφτεί οργανωμένα το μέλλον της στην ουσία αυτό που πρέπει να κάνει είναι να προσδιορίσει την εξέλιξη του εαυτού της στο μέλλον. Αυτό καθορίζεται από την περί εαυτού αντίληψη που έχουμε. Η βασική παράμετρος αυτής της προβληματικής έχει να κάνει από το πώς βλέπουμε τον εαυτό μας (π.χ. ως καθολικότητα ή αποσπασματικά) και ποιο πρότυπο - ελκυστής διαμορφώνει το επιθυμητό.

Η ανθρώπινη ζωή απαρτίζεται από ένα σύνολο παραμέτρων. Η ανθρώπινη ζωή είναι η συνισταμένη αυτών των παραμέτρων. Η βαρύτητα κάθε παραμέτρου καθορίζεται από το αξιακό πλαίσιο. Εάν για παράδειγμα την παράμετρο της οικονομίας (με άξονα την συσσώρευση πλούτου) της δώσουμε μεγάλη βαρύτητα αυτό πιθανόν να υπονομεύσει άλλες παραμέτρους της ζωής (π.χ. θα μειωθεί ο χρόνος διάθεσης για την οικογένεια).

Αντίστοιχα στον συλλογικό μας βίο όταν γίνεται προσπάθεια για την διαμόρφωση οράματος για το μέλλον αυτό θα εστιάσει για παράδειγμα στο τομέα της οικονομίας; Και εάν τα οικονομικά προβλήματα της Ελλάδας έχουν τις αιτίες τους στο πολιτικό σύστημα μήπως με αυτό πρέπει να απασχολήσει την διαμόρφωση του οράματος. Και αν πίσω από το πολιτικό κρύβονται πολιτιστικοί - υπαρξιακοί παράμετροι μήπως πρέπει να συμπεριλάβουμε κι αυτούς στον προβληματισμό;

Το πρότυπο αποτελεί αυτό που θέλουμε να μοιάσουμε. Όταν καλούμαστε να διαμορφώσουμε ένα όραμα για την τοπική ανάπτυξη τότε στην ουσία μπαίνουμε σε ένα θέμα προβληματισμού σχετικά με το τι θέλουμε να μοιάσουμε. Είναι κάτι για παράδειγμα που υπάρχει αλλού; Είναι κάτι που το φανταστήκαμε; Εάν το φανταστήκαμε και η φαντασία ακόμη βασίζεται σε πραγματολογικές παραμέτρους²⁸. Αυτό που αλλάζει είναι ότι αποτελεί μια νέα σύνθεση.

Εάν για παράδειγμα το τοπικό όραμα δανείζεται στοιχεία από τις λεγόμενες «προηγμένες» χώρες της Δύσης, εάν θέλουμε να εργαστούμε σωστά, θα πρέπει να αναλύσουμε και τους βαθύτερους λόγους για τους οποίους κάποιος είναι στην θέση που είναι. Εκεί βέβαια τα πράγματα μπλέκουν. Όμως επιβάλλεται, για κάθε συνεπή προσπάθεια.

Εάν δεχθούμε για παράδειγμα ότι ως ένα βαθμό η κυριαρχία της Δύσεως άρα και η δυνατότητα κατανάλωσης²⁹, βασίζεται στο φαινόμενο της αποικιοκρατίας παλαιού

²⁸ Δηλαδή βασίζεται σε κατηγορήματα που εντυπώθηκαν στην ανθρώπινη αντίληψη.

²⁹ Χρησιμοποιούμε τον όρο αυτόν αντί του όρου ευζωία διότι ο δεύτερος όρος υποδηλώνει κάτι εάν όχι διαφορετικό ευρύτερο. Η βασική ερώτηση που πρέπει να τεθεί σε κάποιον (εδώ αναφερόμαστε σε κάτοικο των δυτικών κρατών) είναι το πόσο ευχαριστημένος είναι από την ζωή του. Οι απαιτήσεις

και νέου (μέσω της χρηματοοικονομικής –έλεγχος κεφαλαίων) τύπου τότε θα πρέπει να απαντήσουμε εάν θα θέλαμε τέτοιου τύπου σχέσεις³⁰. Βεβαίως η Ελλάδα όντως συντονισμένη στο άρμα της Δύσης έχει «οφέλη» από την αποικιοκρατία της τελευταίας. Όμως όταν σκεφτόμαστε το μέλλον μας πρέπει να βάζουμε στο τραπέζι όλες τις παραμέτρους.

Τα πράγματα γίνονται πιο πολύπλοκα όταν προσπαθώντας να ανιχνεύσουμε τις παγκόσμιες τάσεις ανακλύουν δεδομένα που ανατρέπουν τις υπάρχουσες καθεστηκείς τάξεις. Εάν για παράδειγμα σε κάποια χρόνια η Κίνα αποδομήσει τα ηγεμονικά ερείσματα της Δύσης (ακόμα και αυτό του πολιτισμού) τότε ποιο θα είναι το «προηγμένο»; Η Δύση που καταρρέει; Επίσης εάν δεχθούμε ότι η κυρίαρχη τάση αναφορικά με το ζήτημα της ανάπτυξης υποβαθμίζει το περιβάλλον τότε θα ήταν δόκιμη μια «αναπτυξιακή» πρόταση που δεν θα το λάμβανε υπ' όψιν;

Με όλα αυτά μπαίνουμε στον πυρήνα του προβληματισμού. Κάθε απόπειρα για σύνθεση συλλογικού οράματος για το μέλλον αποτελεί και μια άσκηση αυτογνωσίας. Πρέπει να ξέρω ποιος είμαι για να ξέρω που πάω; Ειδικά σήμερα με την οικονομική κρίση που έχει αποδομηθεί το πρότυπο του «μεταμοντέρνου» καταναλωτή των τελευταίων δεκαετιών ποια στοιχεία συνθέτουν την συλλογική άρα και ατομική ταυτότητα του παρόντος των Νεοελλήνων. Η απάντηση θα ήταν απλή εάν δεν την σκίαζε το αφήγημα περί πολυπολιτισμού το οποίο κυριαρχεί στους κρατικούς και «παρακρατικούς»³¹ μηχανισμούς αναπαραγωγής της παιδείας.

Οι Έλληνες του σήμερα σε ατομικό, τοπικό και εθνικό επίπεδο θα πρέπει να γνωρίσουμε το τι δόμησε την συλλογική ιδιοπροσωπία μας ανά τους αιώνες. Η μόρφωση οράματος τοπικής ανάπτυξης δεν είναι απλή υπόθεση που εξαντλείται σε Περιφερειακά Προγράμματα, σε Επιχειρησιακά Σχέδια, σε χρηματοδοτήσεις, μελέτες, στόχους άξονες και δράσεις. Το που θέλω να πάω θα πρέπει να απαντάει στα θεμελιώδη ερωτήματα της ύπαρξης έτσι όπως διαμορφώνονται με τα δεδομένα του παρόντος.

3.2 Το πρότυπο στον ελληνικό κόσμο

Ο ελληνικός κόσμος εκτείνεται στον χρόνο σε δύο βασικές περιόδους. Την αρχαία και την χριστιανική περίοδο. Κατά την αρχαία περίοδο ο ήρωας αποτελούσε το πρότυπο ζωής της κοινωνίας. Αυτός προχωρούσε σε ενέργειες που έλυναν βασικά προβλήματα της κοινωνίας. Για να λύσει τα προβλήματα της κοινότητας πρώτα έπρεπε να λύσει τα προβλήματα του ψυχισμού του. Ο Ηρακλής έπρεπε να επιλέξει μεταξύ της αρετής και της κακίας. Οι αντικοινωνικές ανθρώπινες συμπεριφορές συσσωρεύονται και δημιουργούν χρόνιες αγκυλώσεις στην λειτουργία της κοινωνίας. Στους άθλους του οι συμπεριφορές αυτές εκφράζονται μέσα από ζώα που καταστρέφουν³². Ο ήρωας τα αντιμετωπίζει και λυτρώνει την κοινωνία.

πιθανόν να μην είναι προφανείς. Η υλική ευμάρεια πολλές φορές δεν παρέχει πλησμονή στα υπαρξιακά- ψυχολογικά θέματα.

³¹ Π.χ. τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης.

³² Χαρακτηριστική είναι η εξής αποσυμβολοποίηση ενός μύθου: *Ο ερυμάνθιος κάπρος είναι το σύμβολο των ψευδαισθήσεων του ατομικού συμφέροντος. Ο ακραίος ατομικισμός του ανθρώπου ενσαρκώνεται σε επιθετικό κάπρο, βλέποντας το φυσικό περιβάλλον, που είναι τα σπαρτά (φυτά) και τα ζώα και, φυσικά, η ανθρώπινη κοινωνία. Οι χαυλιόδοντες του κάπρου είναι τα παράνομα μέσα*

Επίσης, ο Όμηρος δίνει στους μνηστήρες ονόματα που σημαίνουν την συμπεριφορά τους. Ο Αντίνοος σημαίνει την αντινόηση, δηλαδή την μη καθαρή σκέψη, ο Αμφίνομος αυτός που διαστρεβλώνει τον νόμο και την τάξη και ο Αγέλαος αυτός που άγει τον λαό³³. Ο ήρωας - Οδυσσέας πρέπει να τους αντιμετωπίσει για να ξαναστηθεί η κοινωνία - Ιθάκη από την παρακμή στην οποία περιέπεσε. Ως βασικός υπαρκτικός στόχος της αρχαίας περιόδου αποτελεί η αυτογνωσία.

Κατά την χριστιανική περίοδο το πρότυπο είναι ο άγιος. Ο άγιος έχει ως βασικό του στόχο την αντιμετώπιση της εγωκεντρικότητας. Για να το πετύχει αποποιείται το ίδιο θέλημα και μέσα από την αποταγή προσπαθεί να υπερβεί τα πάθη. Η υπέρβαση του εγκλεισμού σε ενδοκοσμικά κατηγορήματα λειτουργεί προς αυτή την κατεύθυνση. Τα τρία βασικά πάθη (φιλοδοξία, φιλαργυρία, φιληδονία) σημαίνουν και παθολογικές σχέσεις (π.χ. απολυτοποιήσεις) με ενδοκοσμικά κατηγορήματα.

Καθοριστικό κριτήριο του χριστιανικού τρόπου ζωής είναι το πώς κάθε άνθρωπος συνδέεται με τον πλησίον. Βασικά χαρακτηριστικά της χριστιανικής ζωής αποτελούν η φιλευσπλαχνία (*ἔλεον θέλω καὶ οὐ θυσίαν, Κατά Ματθαίον 9,13*), η αποφυγή κατάκρισης άλλων ανθρώπων (*Μὴ κρίνετε, ἵνα μὴ κριθῆτε, Κατά Ματθαίον 7,1*) η αλληλοβοήθεια (*Ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάζετε, Προς Γαλάτας 6,2*) και η ενότητα (*ἵνα πάντες ἐν ᾧσιν, Κατά Ιωάννην 17,21*). Βασική μέθοδος του χριστιανικού τρόπου ζωής αποτελεί η μετάνοια που σημαίνει την αλλαγή νοοτροπίας μέσω της αλλαγής τρόπου σκέψεως. Στην ουσία την αλλαγή του εαυτού. Το πιο δύσκολο εγχείρημα στην ιστορία του ανθρώπου. Ο Άγιος και κατ' επέκταση κάθε χριστιανός καλείται να μιμηθεί το Πρόσωπο του Χριστού. Στην χριστιανική περίοδο ο υπαρξιακός στόχος της αυτογνωσίας διατηρείται και μέσω αυτού πλησιάζουμε στην Θεογνωσία³⁴. Ο Χριστός είναι η Οδός, η Αλήθεια και η Ζωή. Το πρότυπο του Χριστού είναι «εκτός» του κόσμου τούτου. Για να φτάσουμε στον Χριστό πρέπει να έχουμε διάθεση υπέρβασης του κόσμου τούτου. Δηλαδή να μην αγκυλωνόμαστε στα επί μέρους κατηγορήματά του. Αυτό δεν σημαίνει απαξίωση του κόσμου αλλά να βλέπουμε πέρα από αυτόν. Το μοιάσιμο του Αγίου και του Χριστού γίνεται σε αυτόν τον κόσμο, και με τα δεδομένα αυτού του κόσμου. Δηλαδή ο τρόπος σύνδεσης του ανθρώπου με την κτίση και κάθε είδους νοηματοδότηση πάνω σε αυτό, έχει άμεση αναφορά με το υπαρξιακό πλαίσιο και την στοχοθεσία κάθε ανθρώπου. Η σχέση με την κτίση από κτητική λόγω της ανασφάλειας (μη πίστης) γίνεται δοξολογική λόγω της εμπιστοσύνης (πίστη) προς τον Χριστό. Η κτητικότητα σχετίζεται με την ανάδυση των παθών που είναι το αποτέλεσμα εμπρός στον υπαρξιακό φόβο του μηδενός. Η οντολογική υπαρξιακή στοχοθεσία αναφέρεται στο Πρόσωπο του Χριστού άρα είναι υπερβατική που σημαίνει ότι δεν εγκλωβίζεται σε ενδοκοσμικές κατηγορίες. Είναι πέρα από αυτές. Κάθε προτυποποίηση με ενδοκοσμικό κατηγορήματα στην ουσία πέρα από υπαρξιακή έκπτωση αποτελεί και τόπο ανάδυσης ψυχοπαθολογίας αφού η ψυχή (δηλαδή το βαθύτερο είναι του ανθρώπου) δεν μπορεί να σε καμία περίπτωση να

για την πραγμάτωση του επιδιωκόμενου στόχου. Η σύλληψη του αγριογούρουνου από τον Ηρακλή (ηρωική ψυχή) είναι το σταμάτημα του ακραίου ατομικισμού μας και η τιθάσευση του επιφέρει την ανάπτυξη της συλλογικότητας και της ομαδικής συνεργασίας προς όφελος του κοινωνικού συμφέροντος (Γιώργου Καλλέργη, *Αποσυμβολισμός των άθλων του Ηρακλή* στο http://mythagogia.blogspot.com/2013/11/blog-post_12.html). Στην σύγχρονη ελλαδική πραγματικότητα ο ανθρωπότυπος που υιοθετεί την συμπεριφορά του κάπρου είναι το γνωστό λαμόγιο.

³³ Ιωάννη Ασλανίδη, *Η αρχαία ελληνική γραμματεία διδάσκει και σήμερα*, (στο <http://www.elzoni.gr/html/ent/028/ent.24028.asp>)

³⁴ Κλήμεντος του Αλεξανδρείου, *Ο Παιδαγωγός*, Εκδόσεις Ελευθερίου Μερετάκη «Το Βυζάντιον», Θεσσαλονίκη 1992, σελ. 229 (Λόγος Γ', 1,1).

βρει πλησμονή εντός του κόσμου. Επί της ουσίας το όραμα όταν συμπεριλαμβάνει τα βάθη της ψυχής του ανθρώπου δεν μπορεί παρά να έχει εσχατολογική αναφορά.

Από τα παραπάνω συμπεραίνουμε ότι:

- α. Το ατομικό πρέπει να λειτουργεί υπέρ του κοινωνικού.
- β. Χρειάζεται προσπάθεια (το κοσμοείδωλο της εύκολης ζωής -easy life- ως προέκταση του αμερικανικού ονείρου λειτουργεί εις βάρος της κοινωνίας).
- γ. Το μεγάλο μας πρόβλημα είναι ο εαυτός μας.

3.3 Σχηματίζοντας μια δόκιμη πρόταση ανάπτυξης για τα Γρεβενά

Δύο αποτελούν τους βασικούς και αναγκαίους για τα προβλήματα του παρόντος άξονες δράσης εντός των οποίων εμπεριέχονται και οι υπαρκτικές νοηματοδοτήσεις που άπτονται του οράματος. Το πολιτικό (διαμόρφωση και εκτέλεση της απόφασης) και το οικονομικό (παραγωγή και διανομή των αγαθών).

Ξεκινάμε με την παραδοχή ότι το οικονομικό επηρεάζεται τα μέγιστα από το πολιτικό και αποτελεί μερικότητά του. Επίσης το πολιτικό είναι έκφραση της κοινωνίας και όχι κάτι αξιολογικά ανώτερό της. Όπως και το οικονομικό δεν πρέπει να είναι αξιολογικά ανώτερο από το πολιτικό.

Αναφορικά με το πολιτικό το πρόβλημα εστιάζεται στο σημερινό ολιγαρχικό σύστημα εντός του οποίου παράγεται η απόφαση. Για να υπερβούμε αυτό θα πρέπει να εφευρεθούν μέθοδοι ελέγχου των αιρετών καθώς και μέθοδοι έκφρασης της γνώμης της κοινωνίας κατά τρόπο αντιπροσωπευτικό. Ενδεικτικό για το που πρέπει να κατευθυνθούμε είναι η πρόταση³⁵, ήδη από το 2013, της Ομάδας Νέων Γρεβενών, που έχει να κάνει με την δημιουργία του *Διαρκούς Δημοσκοπικού Δήμου Γρεβενών* ο οποίος αποτελεί μια προβολή της οργάνωσης του αρχαίου ελληνικού Δήμου στο σήμερα. Κάθε πολίτης θα μπορεί να εκφράζει την γνώμη του σε κάθε ζήτημα που οι αντιπρόσωποί του καλούνται να αποφασίσουν. Αυτό μπορεί να γίνει εφικτό μέσω ηλεκτρονικής πλατφόρμας όπου κάθε πολίτης θα συμμετέχει με προσωπική πρόσβαση. Τέτοιου είδους προτάσεις εάν εφαρμοστούν από την λειτουργίας τους θα πιέσουν το πολιτικό σύστημα υπέρ της μετεξέλιξής του σε δημοκρατία. Η εφαρμογή αυτής της ιδέας αποτελεί παγκόσμια πρωτοτυπία που θα προκαλέσει και το αντίστοιχο ενδιαφέρον, τονώνοντας την αυτοπεποίθηση της τοπικής κοινωνίας.

Επίσης στην ίδια λογική, μια άλλη πρόταση έχει να κάνει με την δημιουργία του *Παρατηρητηρίου των Πολιτών* όπου πάλι μέσα από μια ηλεκτρονική πλατφόρμα οι Πολίτες θα πληροφορούνται σχετικά με την πορεία των έργων που αναλαμβάνουν οι αρχές του τόπου. Πέραν της πληροφόρησης οι πολίτες θα συμβάλλουν με ιδέες και προτάσεις στην επιτυχή έκβαση κάθε εγχειρήματος. Με τον τρόπο αυτό οι αρχές θα ελέγχονται συνεχώς σχετικά με την αποτελεσματικότητά τους αλλά θα βοηθούνται και από τους πολίτες.

Αναφορικά με το οικονομικό πρόβλημα στην Ελλάδα, αυτό εστιάζεται στο ζήτημα της ελλιπούς οργάνωσης της παραγωγής³⁶. Η βάση της οικονομίας είναι η παραγωγή, άρα κάθε ενέργεια θα πρέπει εκεί να έχει αφετηρία. Σε αυτόν τον τομέα η ίδρυση

³⁵ <https://omadaneon.gr/%CE%B4-%CE%B4-%CE%B4/>. Η Ομάδα Νέων Γρεβενών άντλησε την ιδέα από το βιβλίο του Καθηγητή Πολιτικής Επιστήμης Γ. Κοντογιώργη, *Η σταθερά της κομματοκρατίας και το ελληνικό αδιέξοδο στο Κομματοκρατία και δυναστικό κράτος*, Εκδ. Πατάκη 2012, Β' Έκδοση, σελ. 82.

³⁶ Εξαιρετικές είναι οι μελέτες του Κωνσταντίνου Καραβίδα ήδη από την δεκαετία του 1920 ο οποίος μελέτησε εις βάθος την παραγωγική οργάνωση της παραδοσιακής κοινωνίας σε τοπικό επίπεδο.

Εταιρειών Λαϊκής Βάσης³⁷ μπορεί να λειτουργήσει πολύ αποτελεσματικά. Αφού μετά από ειδικές μελέτες επισημανθούν τομείς όπου τα Γρεβενά έχουν πλεονεκτήματα στην παραγωγή, μέσω των Εταιρειών Λαϊκής Βάσης, θα μπορούν να συμμετέχουν όλοι οι πολίτες αναλόγως των δυνατοτήτων τους χωρίς να υπάρχουν βασικοί μέτοχοι οι οποίοι και θα ελέγχουν την εταιρεία. Με αυτό τον τρόπο και αυξάνεται η παραγωγική δυναμική του τόπου (πράγμα που θα φέρει βελτίωση και στο ισοζύγιο εισαγωγών-εξαγωγών) αλλά και δύνεται λύση στο εργασιακό πρόβλημα πολλών συμπολιτών μας. Η αύξηση της παραγωγής που φέρνει αύξηση της δυνατότητας για απασχόληση απομακρύνει πολλούς πολίτες από τα βουλευτικά γραφεία ζητώντας εργασία δίνοντας ψήφο, συμβάλλοντας έτσι στη διόρθωση μιας βασικής πολιτειολογικής στρέβλωσης του ελληνικού κράτους.

Μέσω των Εταιρειών Λαϊκής Βάσης η παραγόμενη αξία να καρπώνεται από τον ντόπιο πληθυσμό σε όσο το μεγαλύτερο μέρος πράγμα που αυξάνει και τις πιθανότητες επανεπένδυσης. Αυτό βοηθά και το οικονομικό και το κοινωνικό (συνοχή). Εάν έρθουν ξένοι να επενδύσουν εκμεταλλεύονται και τις οικονομικές δυνατότητες του τόπου αλλά και το εργατικό προσωπικό. Οι μελέτες και την διοίκηση κατά αποτελεσματικό τρόπο είναι πρόκληση να γίνουν από πολίτες των Γρεβενών έχοντων τα κατάλληλα εφόδια. Δεν σημαίνει ότι συλλήβδην οι ξένες επιχειρήσεις επενδυτικών κεφαλαίων (funds), οι οποίες ασκούν μια μυθολογική γοητεία, είναι και ικανότερες. Η προσπάθεια αυτή θα χαρακτηρίζεται από μια ιδιότυπη ενδογενής (επίπεδο Νομού) ανάπτυξη.

Το ότι η περιοχή των Γρεβενών έχει υστερήσει στον τομέα της οικονομικής ανάπτυξης μπορεί να μεταβληθεί σε πλεονέκτημα αφού μπορούμε να διδαχθούμε από τα λάθη άλλων περιοχών οι οποίες έχασαν την ταυτότητά τους για να αποκτήσουν εισόδημα. Η διατήρηση της πολιτισμικής ιδιοπροσωπίας μας αποτελεί βασικό διακύβευμα. Στην ίδια λογική κινείται και το ζήτημα της περιβαλλοντικής αειφορίας. Δεν είναι τυχαίο άλλωστε πως τώρα που υποχωρεί το ιδεολόγημα της παγκοσμιοποίησης η τοπικότητα αρχίζει να αναδύεται σε όλο τον πλανήτη. Και τοπικότητα σημαίνει ταυτότητα. Και ταυτότητα αυτογνωσία.

Οι τομείς της οικονομίας όπου διαφαίνεται να έχουν δυναμική για την Ελλάδα είναι η πρωτογενής παραγωγή (κυρίως διατροφικός τομέας), ο πολιτισμός, η περιήγηση, και η παραγωγή ενέργειας. Οι όποιες δομές θα αναπτυχθούν σχετικά με τα παραπάνω χρήσιμο είναι να έχουν διασπορά εντός του Νομού Γρεβενών έτσι ώστε να υπάρχει μια ισόρροπη ανάπτυξη πράγμα που θα αποτυπωθεί και στην δημογραφία των χωριών.

Στους επί μέρους τομείς ως συγκεκριμένες δράσεις επιγραμματικά σημειώνουμε τα εξής:

-Πρωτογενής τομέας: βιολογική γεωργία, αρωματικά και θεραπευτικά φυτά, βιολογική κτηνοτροφία.

-Πολιτισμός: Θεματικό Πάρκο Βυζαντινού Πολιτισμού, Μουσείο Παλαιοντολογίας, Αστεροσκοπείο Όρλιακα, Γεωπάρκο, Κέντρο Μελέτης του Πολιτισμού των Γρεβενών, Αρχαιολογικές και Λαογραφικές συλλογές.

-Περιήγηση: Ασκληπείο-Κέντρο Ευεξίας, Ιαματικά Λουτρά Κιβωτού, Θεματικές Κατασκηνώσεις, Θερινά Σχολεία.

³⁷ Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η ίδρυση της Ανώνυμης Ναυτιλιακής Εταιρείας της Κρήτης (Α.Ν.Ε.Κ.) το 1967, όπου η τοπική κοινωνία, με πρωτοβουλία των οικονομολόγων Κώστα Αρχοντάκη και Γιάννη Τζαμαριουδάκη, πήρε την κατάσταση στα χέρια της και αυτοοργανώθηκε. Καταλυτική σε αυτή την προσπάθεια υπήρξε η συμβολή του Μητροπολίτη Κισάμου και Σελίνου π. Ειρηναίου Γαλανάκη όπου πρωτοστάτησε στο εγχείρημα. (Περισσότερα: <https://www.youtube.com/watch?v=DfMrwhCucwo>)

-Ενέργεια: βιομάζα, ηλιακή, αιολική.

Παραπάνω αναφέρονται τρεις δομές που αποτελούν και καινοτόμες προτάσεις. Το βασικό τους περίγραμμα έχει ως εξής:

α. Το *Θεματικό Πάρκο Βυζαντινού Πολιτισμού* θα αποτελείται από ένα σύμπλεγμα κτηρίων η κατασκευή των οποίων θα εμπνέεται από την βυζαντινή περίοδο. Στην ουσία θα είναι μια μικρογραφία βυζαντινής πόλης. Τα κτήρια θα είναι πλήρως λειτουργικά και καθένα θα προορίζεται και για διαφορετική δραστηριότητα. Για παράδειγμα μπορούν να υπάρχουν εργαστήρια τεχνών (π.χ. Αγιογραφίας, ξυλογλυπτικής, ψηφιδωτού), αίθουσες πολυμέσων προβολής σχετικών θεμάτων με τον βυζαντινό πολιτισμό, δομές εστίασης και φιλοξενίας, συνεδριακό κέντρο. Η περιήγηση εντός του οικισμού θα μπορούσε να γίνεται και με συρμό.

Ο Βυζαντινός Πολιτισμός δεν έχει αναδειχθεί όσο πρέπει. Η γειτνίαση με τα Μετέωρα θα μπορούσε να λειτουργήσει ως μια σίγουρη πηγή εξασφάλισης επισκεπτών ειδικά εάν γινόταν στο νότιο τμήμα του Νομού.

β. Το *Κέντρο Μελέτης του Πολιτισμού των Γρεβενών* αποτελεί μια δομή όπου θα ασχολείται με καταγραφές όλων των πτυχών του πολιτισμού στα Γρεβενά έτσι ώστε να δημιουργηθεί μια βάση δεδομένων συλλογικής αυτογνωσίας.

γ. Το *Ασκληπιείο - Κέντρο Ευεξίας* είναι μια δομή όπου θα μπορούν να φιλοξενοούνται άτομα τα οποία χρειάζονται ήπιες παρεμβάσεις ιάσεως (π.χ. φυσικοθεραπεία, απώλεια βάρους, κατάθλιψη. Δηλαδή δεν θα απαιτείται υψηλό κόστους εξοπλισμός). Βασικό χαρακτηριστικό του είναι ότι θα παρέχει υπηρεσίες που θα άπτονται όχι μόνο της φροντίδας του σώματος αλλά και της ψυχής. Ο άνθρωπος θα αντιμετωπίζεται ως εννοείδεια ψυχής και σώματος. Η βιοκλιματική του αρχιτεκτονική, η κατασκευή του σε περιοχή ξηρού κλίματος και καλής θέας θα αποτελούν παράγοντες ενίσχυσης της αποστολής του. Για παράδειγμα η φυσικοθεραπεία θα συνδυάζεται με μαθήματα φιλοσοφίας, με περιηγητικές εκδρομές στην ευρύτερη περιοχή, με σπουδή του πολιτισμού των Γρεβενών αλλά και της Ελλάδος.

Ενδεικτικοί στόχοι που μπορούν να επιτευχθούν μέσω της παραπάνω οργάνωσης είναι οι εξής:

- Έχουμε αυτονομία κι όχι εξάρτηση π.χ. μέσω του εξωτερικού δανεισμού.
- Όπως το κράτος σταματά να περιμένει κεφάλαια από τον εξωτερικό δανεισμό έτσι και οι τοπικές κοινωνίες σταματάνε να ταυτίζουν την ανάπτυξή τους μέσω κρατικών παρεμβάσεων. Οι τοπικές κοινωνίες οργανώνονται και αναπτύσσονται αξιοποιώντας τις δυνάμεις τους.
- Το τοπικό μεταβάλλει το κρατικό. Η αλλαγή έρχεται από κάτω προς τα πάνω. Η βάση της κοινωνίας λειτουργεί ως προμετωπίδα κοινωνικών αλλαγών.
- Η δημιουργικότητα οδηγεί στην παραγωγή. Η παραγωγή στην οικονομική αυτονομία. Έτσι αυξάνεται η αυτοπεποίθηση των πολιτών. Η διεύρυνση της δημιουργικότητας των πολιτών συντελεί στην πολιτειολογική μεταβολή αφού οι αντιπρόσωποι μεταβάλλονται από τοπάρχες σε εντολοδόχοι.
- Οι πολίτες οργανωμένοι σε συντεταγμένο Δήμο καθορίζουν τα πράγματα στον τόπο τους.
- Δημιουργία θέσεων εργασίας για πολλές ειδικότητες αλλά και για ανειδίκευτους.
- Δημιουργία έμμεσων θέσεων εργασίας: π.χ. αύξηση της ζήτησης για αγροτικά προϊόντα που θα καταναλώνονται στις νέες δομές φιλοξενίας.
- Δημιουργία θέσεων εργασίας μέσω των οποίων οι εργαζόμενοι θα εκπαιδεύονται π.χ. οι εργαζόμενοι στο Θεματικό Πάρκο Βυζαντινού Πολιτισμού θα μαθαίνουν για τον Βυζαντινό Πολιτισμό.
- Η απασχόληση εξειδικευμένου προσωπικού ανεβάζει το επίπεδο των Γρεβενών.

- Ισόρροπη ανάπτυξη σε όλο τον Νομό.
- Δομές με χαμηλή περιβαλλοντική επιβάρυνση.
- Επιστροφή της αισθητικής μέσω παραδοσιακής αρχιτεκτονικής στα κτίσματα.
- Δομές καινοτόμες που συμβάλλουν στην τόνωση του ηθικού της κοινωνίας των Γρεβενών.
- Αυτοοργάνωση της κοινωνίας αφού όλα τα παραπάνω βασίζονται στην διεύρυνση της συλλογικής αυτογνωσίας και δημιουργικότητας.

Το ζήτημα της χρηματοδότησης επηρεάζεται από την φερεγγυότητα αυτών που την αιτούνται καθώς και από την αρτιότητα της οικονομοτεχνικής μελέτης. Στην προκειμένη περίπτωση η κοινωνία θα χρηματοδοτήσει η ίδια τις ιδέες της, τα οικονομικά αποτελέσματα των οποίων θα επιστρέψουν σ' αυτή.

Ένα μέρος των ιδίων κεφαλαίων των Γρεβενιωτών (που τον Ιούνιο του 2013 υπολογίζονταν σε 367 εκ. ευρώ³⁸) μπορεί να υποστηρίξει την υλοποίηση των πρώτων ιδεών. Βεβαίως ένα μέρος κάθε κερδοφορίας θα επανεπενδύεται στην ίδια ή άλλες δράσεις. Οι πολίτες των Γρεβενών θα λειτουργούν ως επενδυτές, εργαζόμενοι και πελάτες των εταιρειών τους διασφαλίζοντας με αυτό τον τρόπο ικανές οικονομικές ροές. Πέραν από τους κατοίκους των Γρεβενών, οι Γρεβενιώτες της διασποράς θα πρέπει εξ αρχής να γίνουν κοινωνοί της προσπάθειας έτσι ώστε να συμβάλλουν. Βεβαίως χρηματοδότηση μπορεί να προέλθει και από κάθε άλλη πηγή (λοιποί Έλληνες, αλλοδαποί, ευρωπαϊκά προγράμματα αρκεί να τηρηθούν οι βασικοί κανόνες όπως η μη ύπαρξη βασικού μετόχου). Τέλος, ευέλικτες λύσεις μπορούν να τεθούν σε εφαρμογή όπως η ανταλλαγή προσωπικής εργασίας με μετοχές ή ακόμα και η έκδοση τοπικού νομίσματος που θα χρησιμοποιούν οι επιχειρήσεις με τους πολίτες των Γρεβενών στις μεταξύ τους συναλλαγές.

H οργάνωση της πρότασης

Για να υλοποιηθεί η πρόταση της εργασίας αυτής χρειάζεται να δημιουργηθεί ένας φορέας (αρχική δομή) όπου θα αναλάβει τον γενικό συντονισμό των δράσεων. Ως πιθανή μορφή προτείνεται η αστική μη κερδοσκοπική εταιρεία. Σε αυτή θα μπορεί να συμμετέχει οποιοσδήποτε Γρεβενιώτης πολίτης το επιθυμεί. Ο βασικός σκοπός είναι ο συντονισμός της δυναμικής όσο το δυνατόν περισσότερων πολιτών.

Η οργάνωση του εγχειρήματος εξαπλώνεται σε τρία επίπεδα. Η αρχική δομή θα αποτελείται από το σύνολο των μελών και θα έχει μια ομάδα διοίκησης με περιορισμένο αριθμό μελών έτσι ώστε να είναι ευέλικτη. Η ομάδα αυτή θα συντονίζει το εγχείρημα. Στο δεύτερο επίπεδο θα υπάρχει η ομάδα στελεχών όπου θα συμμετέχουν όλα τα μέλη. Στο τρίτο, τα στελέχη θα διασπείρονται σε κάθε επί μέρους δράση (π.χ. Εταιρεία Λαϊκής Βάσης που θα δραστηριοποιείται στα αρωματικά φυτά). Κάθε επί μέρους εταιρεία ή δομή θα έχει την διοίκησή της αλλά θα μπορεί για λόγους εξοικονόμησης πόρων να μοιράζεται με άλλες κοινά τμήματα (π.χ. λογιστική, προώθηση των προϊόντων).

Βασική αρμοδιότητα της ομάδας διοίκησης της αρχικής δομής είναι να αναθέτει τις μελέτες για κάθε έργο. Αυτές θα εκπονούνται από μέλη της ομάδας στελεχών με ειδικές γνώσεις ή από εξωτερικούς συνεργάτες. Υπάρχουν πολλά παιδιά των Γρεβενών με υψηλή εκπαίδευση που δεν τους έχει δοθεί η δυνατότητα να εργαστούν πάνω στην ειδικότητά τους. Με την δημιουργία της αρχικής δομής θα αποσταλεί γενικό κάλεσμα συμμετοχής σε όλους τους Γρεβενιώτες και ειδικά στους νέους.

³⁸ https://www.tinostoday.gr/2013/11/blog-post_8720.html

Στη δύσκολη φάση που έχει περιέλθει το ελληνικό κράτος και ιδιαίτερα η κοινωνία των Γρεβενών το μόνο σίγουρο είναι ότι και η ελάχιστη δράση είναι πολύ σημαντικότερη από την αδράνεια. Στην ουσία το όλο ζήτημα αποτελεί ένα στοίχημα με τον εαυτό μας. Δεν λείπει από τον τόπο μας η γνώση και η ικανότητα αλλά η οργάνωση και το όραμα. Απόφαση δική μας να τα οικοδομήσουμε.

Βιβλιογραφία

Βιβλία:

- Γιανναράς Χρήστος, *Πολιτιστική Διπλωματία*, Εκδόσεις Ίκαρος, Αθήνα 2003.
«» , *Το πρόσωπο και ο έρωας*, Εκδόσεις Δόμος, Αθήνα 1987 (4^η).
Ελληνική Στατιστική Αρχή, *Η Ελλάδα με αριθμούς*, Ιούλιος-Σεπτέμβριος 2015
- Ζιάκας Θεόδωρος, *Έθνος και Παράδοση*, Εναλλακτικές Εκδόσεις, Αθήνα 1993.
«» , *Η έκλειψη του υποκειμένου*, Εκδόσεις Αρμός, Αθήνα 2001(2^η).
«» , *Πέρα από το άτομο*, Εκδόσεις Αρμός, Αθήνα 2003.
«» , *Αυτοείδωλον εγενόμην*, Εκδόσεις Αρμός, Αθήνα 2005.
«» , *Ο σύγχρονος μηδενισμός*, Εκδόσεις Αρμός, Αθήνα 2008.
- Ηλιοπούλος Ηλία, *Ζητήματα γεωπολιτικής και διπλωματίας ναυτικών και ηπειρωτικών δυνάμεων στον σύγχρονο κόσμο*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2008
- Καραβίδας Κωνσταντίνος, *Το πρόβλημα της αυτονομίας*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1981
- Καραμπελιάς Γεώργιος, *Μια υπονομευμένη άνοιξη*, Εναλλακτικές Εκδόσεις, Αθήνα 2013
- Κλήμης ο Αλεξανδρεύς, *Ο Παιδαγωγός*, Εκδόσεις Ελευθερίου Μερετάκη «Το Βυζάντιον», Θεσσαλονίκη 1992
- Κοντογιώργης Γεώργιος, *Η σταθερά της κομματοκρατίας και το ελληνικό αδιέξοδο στο Κομματοκρατία και δυναστικό κράτος*, Εκδ. Πατάκη, Αθήνα 2012
- Μελάς Κώστας – Παπαμιχαήλ Γιάννης, *Το ανυπόφορο βουητό του κενού*, Εκδόσεις Αγγελάκη, Δεκέμβριος 2016
- Μπάτσης Δημήτριος, *Η βαρειά βιομηχανία στην Ελλάδα*, Εκδόσεις Κέδρος, Αθήνα 2004
- Ομάδα Έργου (Αδάμος Μ., Ζαμανάκος Π., Καραγκιόζης Γ., Μπαζάκα Ε., Λεοντοπούλου Μ., Καρέτσος Α., Π. Καραϊορδανίδης Π., Δημητριάδης Ι., Κολτσίδας Δ., Μπαλοδήμος Ν., Γ. Σαρουσαββίδου Γ., Τζημοπούλου Δ., Μίχος Ι., Τοτίδης Ε., Ντόλιας Ι.) *Επιχειρησιακό Σχέδιο Δήμου Γρεβενών 2015-2019*.
- Παπαδασκαλόπουλος Αθανάσιος – Χριστοφάκης Μανώλης, *Περιφερειακός Προγραμματισμός και αναπτυξιακός σχεδιασμός*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2016
- Παπαλαμπρόπουλος Στέλιος – Παπαλαμπρόπουλος Χρήστος, *Ο κούκος απ' τα Γρεβενά*, Εκδόσεις Αισθητικών, Γρεβενά 2015
- Πετράκος Γιώργος – Ψυχάρης Ιωάννης, *Περιφερειακή Ανάπτυξη στην Ελλάδα*, 2^η έκδοση, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα 2016
- Σκληράκη Εύη, *Τα δάνεια της εξάρτησης και της χρεοκοπίας*, Εκδόσεις Σμίλη, Αθήνα 2015
- Σιάτρα Γιάννης, *Οι ζημιές μας τα κέρδη τους*, Εκδόσεις Eurocapital, Αθήνα 2013
- Φίλια Βασίλης, *Από την εξαχρείωση στην εξαθλίωση*, Εκδόσεις Προσκήνιο, Αθήνα 2012
- Φωτιάδη Δημήτριος, *Καραϊσκάκης*, Εκδόσεις Ζαζαροπούλου, Αθήνα 1995

Χαραλάμπου Χαντζοπούλου, *Σεισμοί προκαλούμενοι από πλήρωση ταμιευτήρων, Η περίπτωση του φράγματος Κρεμαστών*, Τεχνολογικό Ίδρυμα Δυτικής Ελλάδας, πτυχιακή εργασία, Πάτρα 2017

Berend Ivan, *Οικονομική Ιστορία του ευρωπαϊκού 20^{ου} αιώνα*, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 2009

Spykman Nicholas, *Η γεωγραφία της ειρήνης*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2004

Mackinder Halford, *Δημοκρατικά ιδεώδη και πραγματικότητα και άλλες τρεις εισηγήσεις*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2006

Pikkety Thomas, *Το κεφάλαιο στον 20^ο αιώνα*, Εκδόσεις Πόλις 2014

Weber Max, *Η προτεσταντική ηθική και το πνεύμα του καπιταλισμού*, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 2006

Άρθρα:

Ασλανίδης Ιωάννης, *Η αρχαία ελληνική γραμματεία διδάσκει και σήμερα*, στο <http://www.elzoni.gr/html/ent/028/ent.24028.asp>

Διαμαντής Απόστολος, *Καπιταλισμός και προτεσταντισμός* στο: <https://antifono.gr/diamantis-protellantismos-kai-kapitalismos/>

Καλλέργης Γιώργος, *Αποσυμβολισμός των άθλων του Ηρακλή* στο http://mythagogia.blogspot.com/2013/11/blog-post_12.html

Κόλμερ Κώστας, *Που πήγαν τα λεφτά στο χρηματιστήριο;* στο: <https://www.energia.gr/article/2877/poy-phgan-ta-lefta-sto-hrhmatisthrio-3102003>.

Μιχαλόπουλος Μιχάλης και ερευνητική ομάδα του τμήματος Α2 του 2^{ου} Γυμνασίου Γρεβενών (Ιούλιος 2015) αποτελούμενη από τους μαθητές Καλιαμπάκα Βάια, Καραγιάννη Γεωργία, Καραγιάννη Ευαγγελία, Καρακασίδης Βασίλης, Καρανάσιου Κωνσταντίνα, Καραχατζή Βασιλική, Κιβρόγλου Σωτηρία, Κολιάση Κατερίνα, Κολύδα Χριστίνα, Κοτλίδας Γιώργος, Κούκι Ίγκλι, Κυρατζή Δήμητρα, Κυριακίδης Νίκος, Λέτσιος Θόδωρος, Λέτσος Γιάννης, Μαλάι Σάντη, Ματεντζίδου Βασιλική, Μέρμηγκας Αποστόλης, Μηλιώνης Θανάσης, Μιχαλογιάννης Γιώργος, *Το τρένο των ... Γρεβενών, Ένα αφιέρωμα στην παλιά σιδηροδρομική γραμμή Καλαμπάκας-Κοζάνης*, στο <http://trenogrevenon.blogspot.com/>

Ιστοσελίδες:

www.omadaneon.gr

www.aftodioikisi.gr

www.news247.gr

www.vardarispost.gr

<http://sidirodromikanea.blogspot.com>

www.tinostoday.gr

<http://1ena.blogspot.com>